

Kahe sarwega mees.

Maurus Jokai romaan.

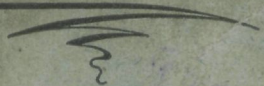
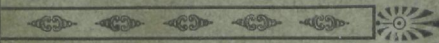
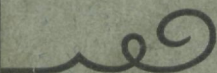
Õesti keelde kirjutanud

P. Grünfeldt.

Turjewis, 1900.

Õd. Mäsepp'a kuluga trükitud.

Kahe sarwega mees.

Maurus Tokai romaan.

Ernst Sanger

Geesti teelde kirjutanud

1900.

J. Grünfeldt.

Fr. R. Kreutzwaldi
nim. ENSV Riiklik
Raamatukogu

367.055

Turjewis,

Ed. Mäseppa kuluga trükitud.

1900.

M. J. M.

~~Handwritten signature~~
0 077
Позволено цензурою. — Юрьевъ, 28 Іюня 1899 года.

Trüftud R. Mattiesen'i trüftiojas, Surjewis.

Kaks waestlast.

Mõne tunni tee Serethist seisis keset toredat orgu Kutsuk Mehemed pasha loss.

Mäe idakülje sees on päratusuur koobas, mida ennemini hiiglasuureks kapiks tuleks nimetada, sest et ta awaus niisama suur on kui koobas ise; ja kui päike pärast lõunat kuni ta tahaseina paistab, näitab ta terve pinnaruum nagu luhtawate mätastega ja hiilgawate lilledega ülekülwatud olewat, kuna ümberringi õitsewad põõsad, tumedaroheliste lehtedega kaetud puud ja wäätkaswud igalt poolt maha ripuwad ja terwele koopale nagu ilusate lilledega kaunistatud taewawoodi ehk ehitud näitelawa kuju annawad; sest isegi koopa tagumised seinad on paksult tumerohelise samblaga kaetud, mille keskelt siit ja säält kirjud konnakarbid wälja wahiwad.

See koht on pasha ainsa proua — Katarina — armsam asukoht. Koopa wäätkaswudega ümbritsetud suu on — kui koopast wälja waadatakse — wäljast filmapaistwale maakohale nagu raamiks ja ka pilt on

raamikohane. Koopa ees asub tiik, mille tasane pind peaaegu kuni koopasuuni ulatab; kahelt poolt tõusevad lilledega kaetud kaldad üles taewa poole ja kahel pool seiswad puud ulatawad omad oksad üle weepinna peaaegu koku. Läbi selle lehestiku waatawad üle tiigi seiswa lossi walged tornid tiigi tumedasse wette ja kaugelt, kaugelt lossi tagast paistawad nagu unepildid Szellerimaa mäeharjad waatajale silma.

Ka praegu pikutab Katariina lehkawa hõbepaju warjus pehmel rohul; Hommikumaa waibad, linnufulgedest päikesewarjud on hooletult nurka wisatud; nende asemel annab ju loodus ise warju ja õitsew murupind muretses magusa lõhna eest.

Uhke perenaese teenijad suplewad tiigis ja tulewad wahetewahel kaldale, kus nad wallatult mängiwad. Kandled kõlawad, laulud lafsuwad, — siis üleannetu kiljatus, kui üks ori teist weega siputab.

Katariina ei kuule ega näe neid — tema waade, tema hing, tema mõte ruttab kaugele üle hiilgawate mäelatwade, mis sääl eemal särawad; ta filmad wahiwad eemale õhtutaewa poole, mis seda kaugemale näitab taganewat, mida kauemini teda filmitsetakse.

Mis Katariina säält ootab? Wahest kirjatuwilest, kes talle eemal wiibiwate armsate poolt peab sõnumid tooma? Wõi saaks talle isegi iga pilwetombukene rõõmu tegema, mis säält poolt tuleb ja end ta filmale awaldab?

Sääl on ju tema kodumaa, sääl pool neid mägesid on ta sündinud, sääl elawad kõik ta sugulased ja tuttawad. Siiski ei ole need enam ta sugulased;

— Kallay förkuhte perekond lükkas tütre oma keskelt wälja, tütre, kes türklasele mehele läks, ja nüüd wõitlewad abikaas ja ainus poeg sääl jessel isamaal ja saawad, wõib olla, wõitma ja Ungria ära häwitama, ehk nad langewad ja Ungria häwitab nemad ära!
— Kelle eest peab ta palwet tegema?!

Mõttes näeb ta kõigi nende nägusid oma ees, keda ta enne nii hästi, nii selgesti tundnud; — tema ees tantsiwad poolhalasti tantsiwannad; nad on lilledega ehitud, hoiawad üksteise ümbert kinni, naeratawad ja tantsiwad, tantsiwad ja naeratawad, ja nende walged hambad särawad; ta näeb Baldise abikaasat oma ees, õrna näoga noorikut; ta näeb würstinna Apasti nõiduward filmi, Esäky uhket nägu, Dionys Bánfi proua kurba palet. Talle tuleb meelde kõige wanem teenija tüdruk ta oma kodus; ta arwab oma wana amme, oma toatüdrukut tema kõrwal nägewat; ta arwab kuulwat põllutööd tegewate naesterahwaste lihtsaid lauluwiisid, mida ta kõiki tunneb, neid wäga kurbi laulusid, mis lauljaid kui ka kuuljaid kurwaks teewad, ilma teadmata, miks.

Ta kuula! Selsamal filmapilgul kostab wäljast aiawärawa tagast kurb Ungria laul.

Katariina ajas end ehmatades istukile ja hakkas kuulama.

Pehmed lapsenhääled laulsiwad üht wäga liigutawkurba laulu.

„Kes need on, kes sääl laulawad?“ küsis Katarina oma naisteenijatelt.

„Ümberrändawad laulikud,“ wastatakse; „peame nad ära kihutama?“

„Andke neile kümme kuldtükki ja laske nad aeda, et nad siin laulaksivad.“

Uga juba oliwad lapsed üht weel kurwemat laulu laulma hakanud, nii et pisarad Katariina silmist woolama purtskasiwad.

„Peame nad siit eemale kihutama? Nad teewad ju oma lauludega kurwaks?“ küsisiwad teenijad.

„Andke neile wiiskümmend kuldtükki ja paluge neid, et nad weel enam laulaksivad, aga ainult kurb laule, sest rõõmsaid laule ma ei armasta!“

Ta jälle kostab kurb laul, täis haledust ja magusat kaebtust, et Katariina kehast nagu wärin läbi käib.

„Dooge lauljad siia minu ette,“ sõnas Katariina, ja peagi tuliwad teenijad kahe walgepääga lapsega — üks oli poisike, teine tütarlaps — tagasi.

Easte näod oliwad päiwitanud, nende riided lõhkised ja paigatud, aga nende näolt paistis ometi niipalju hingesuuruft, niipalju tõsist walu, nagu tunneksiwad nad nende kurbade laulude sifu ise, millega nad suuri herrasid nende paleedes ja lossides rõõmustasiwad. Poisikese palged oliwad alles niisked; näha oli, et jäält pisarad oliwad maha weerunud.

„Astuge lähemale,“ sõnas Katariina, „istuge siia minu jalgade ette maha.“

Ta laskis nende ette waiba laotada ja palus neid sõbralikult istuma.

Poisike wõis waewalt enam kui kolmteistküm-

mend, tütarlaps waewalt enam kui kaksteistkümme aastat wana olla; — lohilised, pähklepruunid juuksed ümbritsewad poisikese kumerat otsaesist ja kahwatanud, päiwitanud nagu, kuna tütarlapse nagu roosiliselt punetas ja ta pääd siidipehmed, lahtiselt maharippuwad walfjad juuksed ümbritsewad.

Poisike näitas arg ja häbelik olewat, tütarlaps wabam, rõõmsam; ta julgustas ka wenda, wöttis ta käest kinni ja sõnas:

„Tule, tule istume selle sõbraliku Türgi proua jalgade ette maha. Waata, kui sõbralikult ta meile filma waatab? Tule, ära kardada ühtigi!”

Uhesti waatas poisike üles, nagu oleks ta küsida tahtnud: „Olen ma siis ial kartust tundnud?” Ta wöttis kandle ja istus waiba pääle maha.

„Oh armas proua, ärge sugugi uskuge, et Karl kardab,” rääkis tütarlaps armsasti; „talle tuli ainult midagi meelde ja see tegi ta kurwaks; meie laulame Teile kobe midagi, oh, meie mõistame wäga palju ilusaid laulusid.”

Katariina tõmbas tütarlapse oma juurde, silitas tema ilusaid juukseid ja küsis osawõtlikult:

„Kust te siia tulite, mu armsad lapsed?”

„Oma kodumaalt — Siebenbürgiaast, Weissenburi maakonnast,” lausus tütarlaps, kuna poisike tummaks jäi; „sääli oli ka meil ilus lofs, mis peaaegu niisama ilus oli, kui siin teie oma,” rääkis ta waimustatult edasi, lisas siis aga nagu häbi tundes juurde: „meie pidime sääli aga lahkuma.”

Liigutatult tõmbas Katarina tütarlapse lähemale oma juurde.

„Aga kust see tuleb, mu armas laps, et teie nüüd siin wõõrsil enesele laulmise läbi leiba teenite? Kas teil siis wanemaid ei ole?“

„Meie ema on furnud,“ wastas neiu ja pühkis pisaraid filmist, „kuna üks türklane, meie ei tea, missugune, meie isa wangis peab. Minult niipalju teame, et ta siin maal on. Niikaua kui ema alles elas, saatis ta tema cest sellele herrale, kes teda wangis peab, kaks korda lunastuseraha, aga rahawiija ei tulnud ial enam tagasi; ei tea kas ta raha ise ära raiskas, wõi tapeti ta teel maha. Kui siis pärast meie ema suri ja meie waesteks lasteks jäime, tuli üks mees tatarlaste riigist tagasi, kes meie isaga seltsis wangis olnud ja nüüd meie cest mõni aeg muret kandis; aga peagi teatas ta meile, et meie kodust ja kohast pidawat lahkuma, sest tema olla maja ja koha isalt omale ostnud. Meile ei jäänud enam muud midagi üle, kui mulle mu kõrwarõngas, mille ema mulle ostnud, ja Karlike ta kannel.“

„Siisgi jäi mulle weel midagi üle,“ sõnas porsike ja ta silmad särasiwad julgesti; „minu jahinuga!“

Ta poisike ütles seda niisuguse näoga, nagu mõtleks ta selle juures kellegi pääle, kuna ta noa kätte wõttis.

„Ja mis sündis teiega siis? Kuda jõudsite siia?“ küsis Katarina osawõtlikult ja ühtlasi ka uudishimulikult.

„Kõige päält läksime armsa ema haua juurde, kus kaua nuttsime, siis aga läks kõht tühjaks, hulkusime terve päewa metsa mööda ringi ja sõime marju ja

puuwilja, mis järele ma Karlile ütlesin: Kas tead? Kerjamine ei ole ilus, seda ma ka ei oska; aga sinul on kannel ja mina wõin laulda; kui Türgi herrad meie juurde külaliseks käiswad, palusiwad nad meid sagedasti, et neile midagi ette laulaksime, ja siis andsiwad nad meile õige tihti kulda ja hõbedat. Läheme nüüd sinna, kus nemad elawad ja kus ka isa wangis istub, kes teab, wahest armastawad sääl kõik inimesed laulu ja annawad meile tõepoolest selle eest raha. Sel kombel reisime terve Türgimaa läbi ning laulame igal pool linnades, ja kui meie ümber palju inimesi kokku kogub, siis küsime, kas nad wahest meie isa pole näinud. Ja mis nad meile laulmise eest annawad, hoiame ilusasti kokku ning lunastame sellega isa wälja, niipea kui ta üles leiame".

Viigutatult surus Katarina lapse oma rinda wastu ja nuuksus waljusti.

"Si, niisugune weri woolab ainult minu kodu-
maa laste soontes."

Tütarlaps juudles proua kätt, tõmbas siis wäikeste rahakoti taskust ja sõnas kiitlewalt:

"Näe, armuline proua, meie pole mitte ilma-
aegu rännanud; hääd Türgi herrad ei lasknud meid mitte tühjade kätega oma uste eest lahkuda ja meie kogusime iga kopika kokku, mis meile anti. Ma ei tohi sellest midagi tarwitada, sest see on meie isa lunastuseraha. Sagedasti läheme tühja kõhuga magama, seda raha aga ei puutu meie mitte."

Wärisedes wöttis Katarina tütarlapse käed oma käte wahel.

„Aga armas laps, kas sa siis sugugi ei kardad, et sulle siin võõrsil mõni õnnetus võib juhtuda?“

„Sa miistarwis olen mina siis tema juures?“ hüüdis Karl uhkesti, nagu oleks jahinuga ta mõneks kangelaseks teinud.

„Ütle, armas Karl, et Jumal meid kaitseb,“ parandas tütarlaps.

„Sa“, rääkis ta siis edasi, „kes peaksgi meile midagi tegema, kui ütleme, et isa otsime? Mõõdalainud talwel pidime ühest suurest linnast lahkuma ja kakskümmend päewa rändama; — teel tuli paha ilm, lund sadas, torm hulus, paks lumi kattis teed, waresed waakusiwad meie ümber, meie aga ronisime ühesse wäikesse koopasse, panime käed kokku ja palusime: „Armas torm, armas, wana walge habemega onukene, ole armuline, ära külmeta meid mitte ära, sest meie otsime oma hääd isa!“ Meie kaelustasime teineteist ja jäime magama. Sa waata, kui hommikul ärkasime, ei olnud enam lume, ega tormi, see wihm oli lume ära sulatanud, taewa küljes säras wikerkaar ja inetute wareste asemel laulsiwad rõõmsad laululinnud metsas. Kakskümmend päewa oli nii see kui kewadel. Siis jõudstme jälle metsa; sääl eksisime ära, meil ei olnud kaua aega midagi süüa ja ei näinud me kusagil ühtgi urtsikut ega maja! Sa nüüd palusime: „Sa hääd mets, teie armsad puukesed, ärge laske meid nälga surra, sest meie peame oma hääd isa otsima!“ Sa waata, armas proua, kes talweajal, mil mingit puuwilja ei kaswa, leidsime ühe suure pähklepuu, mille all suur hulk pähkleid oli, mida kolm

päewa söime. Ükskord öösel aga hulusiwad hundid; meie ronisime puu otsa; hundid tuliwad ja hakkasiwad puu all kolebästi huluma. „Teie armsad hundid,“ palusime siis, „teie ilusad loomakesed, ärge tehke meile paha, laske meid isa juurde minna! Sa waata, armas proua, üks nendest, wist küll kõige wanem, lahkus teiste seas ja tuli warsti tagasi, suur metskits seljas, mis järele ta ühes teistega lahkus. Selle juures naeratas ta meie poole, nagu oleks ta ütelda tahtnud: wõite minna, armsad lapsed, meie ei tee teile midagi paha. — — Sa kui huluw maru, talwine mets ja näljased hundid meie wastu armulised oliwad, kas wõiksid inimesed siis wähem armulised olla?“

Etta lähemale tõmbas Katarina tütarlapse oma juurde, kuna ta üsna tema rinna najal wiibis.

„Jääge siia ja ärge minge mitte enam edasi,“ sõnas ta wärisewal häälel; „jääge siia minu juurde; ka minul on mu laps kaugel; olge teie tema asemel. Sa nii sagedasti kui ma teile hääd teen, saan mõtlema, et mõni wõõras proua niisamuti hää minu poja wastu on. Temal ei ole mitte ainult maru ja lume wastu wõidelda, waid ka terawate mõõkade wastu.“

„Alga meie otsime isa ja ei wõi sinu juurde jääda.“

„Teie wõite seda maad mööda kawa aastaid rännata, ilma et teda leiaksite; teie wõite just säältgi läbi minna, kus teda kinni hoidakse, ilma et teda näete — mina aga wõin teid paremini ja rutemini

aidata. Ma tahan filmapilt igale poole saadikud wälja saata maawalitsejate juurde, kes orjasiid peawad, ja lasen teie isa otsida; niipea kui ma ta leian, lasen ta lahti osta."

Nuttes langefiwad lapsed Katarina ette maha põlwili ja musutasiwad tänulikult ta käsa.

"Ma wõtan asja koha ette," sõnas Katarina ja andis oma feltfinaesterahwastele märku. Need tõiwad siis ka warsti kõikjugu toitufid ja paniwad laste ette, keda Katarina sõbralikult jõõma fundis.

Tütarlaps sõi natukene, kuna poisike end mahalöödud filmil Katarina poole pööras.

"Minule lase musta leiba anda, armuline proua."

"Mikspärast?" küsis Katariina imestades.

"Sest et mulle ainult jäme leib maitseb," wastas poisike karmisti ja lükkas tõsifelt õe käe tagasi, kes talle juhkruga leotatud wiigimarju tahtis suhu pista.

Wahaeajal oliwad kolm haremiwahti kohale jõudnud, kes nüüd koopa suu ette seisma jäiwad, ja ristiskätel oma perenaese kästufid ootasiwad.

"Teie kolm peate filmapilt teele minema; üks teist mingu Riza Begi, Dmar Alga ja Ben Mutassemi, teine Halil Effendi ja kolmas alam seraskieri Baruch Tawaisi juurde ja küsigu järele, et kui nende orjade keskel üks Ungria mõisnik, nimega —"

"Adam Boór Illhesalwast," täiendas poisike uhkesti.

"Mõnda siis Adam Boór Illhesalwast on, see siis lunastufemaksu wastu minu juurde saadetakse.

Terwitage kõiki ja kinnitage neile minu abikasa sõp-
rust. Dodake veel filmapilt: võib olla, et üks ehk
teine nendest oma orjadele on teised nimed andnud
ja nõnda võite teda siis ainult ta isikufirjelduse jä-
rele ära tunda. — Kas teil on veel oma isa nägu
ja kaju meeles, armsjad lapsed? Kas võite teda
mulle kirjeldada?"

Poisike jäi mõttesse, kuna ta aga mõtles, täit-
sivad ta filmad end pisaratega ja ta huulte tufsu-
mine tunnistas, et tal nutt lähem oli kui rääkimine.

Tütarlaps näitas ootawat, et wend räägiks, aga
et see wait jäi, algas ta:

"Meie isa oli suur, sirge kaswuga mees —"

"Aga laiaõlaline ja tugew —" täiendas poisike
tulijelt.

"Tal oliwad ilusad walged käed —"

"Aga tugewad —" täiendas poisike.

"Tal oli õrn nägu, ilus walfjas habe; pääle
selle oliwad tal sinised filmad, mis alati naeratasiwad,
kui ta meiega rääkis."

"Aga mis ka wälfusiwad, kui ta lahingusse läks."

"Kas tal siis näo pääl midagi muud märkisid
ei olnud?"

"Dli," wastas poisike; "parema põse pääl oli
tal haawaarm, mille ta punase torni juures sai. —
Kes talle selle haawa tegi, juri aga ka!" lühas ta
ruttu juurde.

"Hää küll," sõnas Katarina ja pööras end jälle
wahtide poole. "Teie peate reast kõik orjad läbi waa-
tama, kelle kohta see kirjeldus ial sünnib. — Wäga

wõimalik on, et ta sellest saadik wanaks ja halliks on saanud; tema nägu wõib olla metsikuks muutunud, siisgi peate igalt ungarlaselt, keda leiate, ta nime küsima, ja kui udam Boõri Illhesalwast leiate, siis rutake siia raha järele, et ta kohe wõiks lahti saada."

Saadikud kargasiwad hobuste turjale ja kihutasiwad minema. Tütarlaps sai nii rõõmsaks, nagu oleks asi ju kindel, poisike aga näitas kurb olewat, puges ühe pöösa taha ja jäi sinna nukralt istuma, kuni õde tema juurde astus ja julgustawalt sõnas:

"Miks sa leinad? Nüüd leiame isa warsti ülesse - usu aga!"

"Ma olen sellepärast kurb, et siia jäime," wastas poisike kurwalt; "ma tean, et teda keegi muu ei leia, kui ainult mina."

"Ka mina mitte?"

Poisike raputas eitades pääd.

Ja Katarina juurde tagasi tulles hakkasiwad nad nii kurbi laule laulma, et kõik pisarateni saiwad liigutatud.

— — — — —

— — — — —

*

*

*

Paar päewa läks mööda ja Katarina tegi kõik, et laste elu lõbus oleks; aga siisgi ei tahtnud nende hää tuju enam tagasi tulla. Karl tahtis igal tingimisel edasi rännata ja istus sagedasti päewad otja mäe otsas, kust ta alati ühele poole wahtis ja selle juures õele sagedasti ütles:

„Sääl seda teed mööda tahaksin edasi rännata, see peab mind mu isa juurde wiima!“

Alles mitme nädala pärast tulivad saadikud tagasi; esiti esimene, siis teine, wiimaks ka kolmas.

Esimised olivad kõik Begi, Aga, Ulema ja Effendi orjad reast läbi waadanud ja üle kuulanud, ilma et otstitut oleksiwad leidnud; kolmas aga, kes seraskieri juures käinud, tõi hoopis jämeda wastuse, mida ta saanud, kui ta ühe Ungria orja, nimelt Adam Boori järele Illyesalwast kuulanud, kes nii ja niisuguse kehaga jne.

„Mis ajast saadik on neil koertel ka nimed? Kes annab hobustele ja härgadele nimed, nagu nad seda ise sooviwad? Üks nendest on kõrbe, teine must, kolmas kimmel, neljas punane, üks on Kүүit, teine Punu jne. Müün ma nad ära, wõib neile igauks jälle nime anda, mis ta ise tahab — minul pole sellega tegemist. Ja minu orjade wahel pole mingit wahet, üks nendest on samasugune kui teine! Igal ühel nendest on kaks kõrwa, kaks kätt, kaks jalga, kui ma neid neil weel ei ole lastnud maha lõigata; ühel nendest on koguni kaks sarwe. — Kasi põrgusse!“

„Ma ütlesin ju,“ ohkas poisike, „et teda keegi teine ei leia, kui ainult mina.“

Kui Katarina nägi, et ta lapsi enam tagasi hoida ei suutnud, tahtis ta weel wiimse katse teha ja see oli selles, et nende seltsis tahtis seraskieri juurde minna. Mis poisikele ainult ta aimamine teatas, seda uskus Katarina küpse järelemõtlemise järele kindlasti. Teisel pool wett seisaw maa oli seraskieri oma

ja selle hoolimata vastus andis talle põhjust usku-
miseks, et otstitud wang tõesti ainult jääb wõis olla.

Tuba lähemal päewal läks Katarina teele. Sel ajal oli mitu penikoormat kaugele, iseäranis aga Moldau sifimaale, ulatawaks reisiks suuri ettewalmistusi waja; kitsaid, wee läbi õonestatud mäeteesid mööda wõidi ainult selleks õpetatud hobustega ehk eeslitega ja iseäralise juhi abil käia, kes iga mäenurka tundsiwad ja segadusesse ei sattunud, kui kiwid mõnes kohas tee kinni matnud. Ühtlasi pidi see juht ka jõgede käiku tundma, ning teadma, kust nendest kõige hõlpsam oli üle saada. Kes ja taga käiswad sõjariistus teenrid, kes reisijaid ümberhulkuwate rööwlite wastu pidiswad kaitsma. Wiis kuni kuus koormakandjat eeslit kandiswad toidumoonna, sest wõõrastemajasid sel teel ei olnud. Sel põhjusel oliswad reisijatel ka telgid kaasas, ja kus neid õhtu tabas, sinna löiwad nad telgid üles ja oliswad wõd.

Poisike waatas kõike seda ettewalmistust ja sõnas siis alandlikult Katarina wastu:

„Mis pärast teed sa enesele niipalju tüli? Anna meile oma õnnistus ja lasse meid minna. Meie läheme üksi seraskieri juurde, sest meie oleme ju suuremate herrade ees seisnud, kui tema on.“

„Üksi ei lasse ma teid mitte minna,“ wastas Katarina. „Tema wõtab ka teid wangi. Ma tunnen teda. Rööwimine, tapmine ja pettus, need on tema juures alati päewakorral.“

„Tumala pärast, auus proua, siis pead teda ju sinagi kartma.“

„Ära unusta, mu poeg, et ma Kutshuſ pasha abikaasa ja Ferig Beg'i ema olen. Nende mõõka tuntakse terwes Moldaus.“

Katarina ütles seda nii suure isetundmisega, et poisike tema pääle otse uhkeks hakkas saama.

Weel selsamal õhtul läks Katarina teele. Ta ise ratsutas tugewa ruuna turjal ja oli üsna Türgi moodi riides, nagu see siin pruugiks oli; ta sadul oli rikkalikult perlmutriga ehitud, ta turbani pääl lehwis suur kottasulg, ta külje pääl rippus kõwer mõõk.

Tütarlaps istus kuljustega ehitud eesli seljas; tema kõrwal sammus ta wend ja hoidis sadula nupust finni, et õde maha ei kukuks. Moonakandjat eeslit juhatas üks päewitanud Wallahia teejuht, kuna rongi ees üks Türgi juht sammus.

Türgi juhti sundis ta usk iga tee üle jookswa ojakese kaldale seisma jääma ja selles kolmkümmend kolm korda käsi ja nägu pesema, kuna wallahilane iga tee ääres seiswa pühapildi ette seisma jäi ja enne paigast ei nihkunud, kuni ta ojakese ehk hallika leidnud, kust ta pildi all seiswasse pühitusendõusse wett sai tõsta. Kõik need usulised ja inimesesõbralised pruugid andsiwad seltskonnale puhkamiseks küllalt mahti.

Türgi teejuht oli sõnakehw mees; seda jutukam oli wallahilane, kes kõiki oma wana-wanaisa, wana-isa, isa ja terve perekonna tegusid tundis ja jutustada teadis. Iga pöösa, iga oja kohta teadis ta midagi ütelda: „Selle kiwi pääl komistas minewal juwel Murza hobune; selle puu koore sisse lõikas Eupuj Dragu oma ja oma mõrsja Ejubu Muntye nime.

See oli tore paar. Siin lastis Zalil Effendi kolm-
kümme rööwlit reast üksteise kõrwale oksa külge tõm-
mata; selles augus jääl asus huluw lendaw madu,
selle Gregu Balina pigikuuliga ära tappis; siin litjus
raske wanter juudi lõmaks, kes wiie aasta eest siit
alla kukkus ja wankri alla sattus. Sääl tapfiwad
rööwliid Debreny koolmeistri wiie dinare pärast ära.
Selle koha pääl on tuhande aasta cest suur tiik seis-
nud, milles kuldjuulstega Flore kuldseid hanesid uju-
tas. Selle kiwi pääl on wojwode Drakul seisnud,
kui talle mustlasemoor ette kuulutas, et kuningas
Warna juures langeb. — —"

Kõiki neid kohtasid tähendas wapper wallahialane
ju eemalt, sest ta oli ju lapse east saadik seda teed
tallamas. Nii pea kui ta mõnest niisugusest kohast
mööda läks, wiskas ta alati sinna ühe kiwi, nii et
sääl ajajooksul ju terve hunik kiwa oli.

Slona — see oli waese tütarlapse nimi — kuulas
tähelepanelikult neid jutustusi; ta lapselik süda tundis
nendest muinasjutulistest, ebaharilikest jutustustest
rõõmu, ja kui wallahialane wait jäi, küsis ta temalt,
kas ta ka sellest kohast midagi ei teaks jutustada:
Kes selle puu säääl põlema pannud? Kes säääl eemal
tuld tegewat? Mis suits see metsast üles tõuswat?
Mis see punane jälg jäääl kalju pääl tähendawat?
Mis mürin see eemal olla? Ja wallahialane ei was-
tanud ühegi küsimise pääle, et ta seda ei tea; ta ei
ütelnud ka mitte, et selle puu wälk põlema pannud,
et eemal karjased tuld tegewat, et metsast tõusew suits
jöepõletajate onnidest tulla, et punane jälg muud ei

olla kui punane maa, mida wesi wälja uhtnud; ei ta seletas asja koguni selgemini ja ütles, et ebainimlikud tatarlased kord ühe Wallahia munga selle puu külge sidunud ja ta siis põlema pannud; et tule juures, rööwliid härge küpsawat; et suits maa seest tõuswat, kus kitsejalgadega nõiad kole suurtes katlates oma kole dat toitu keetwat, et punased jäljed olla ühe suure rööwlinnu jäljed ja mürin, mis wahetewahel eemalt kostwat, ei olla muud midagi, kui kahe sarwega mehe kõhimine.

Blona kuulas waikides, niikaua kui nõidadest ja teistest wägilastest jutt oli; wiimaste sõnade juures aga hakkas ta waljusti naerma, patsutas wallahialase lambanahast mütsi pääle ja sõnas:

"Sina oled aga eht tola! Mis jutt see on, et mehel kaks sarwe pääs?"

"Kannata, kannata," hoiatas wallahialane; "küll sa teda weel isegi näha saad, kui wallatu oled."

"Kuda ta siis õieti wälja näeb? Sa mis ta siin teeb?"

"Kust mina seda tean, mis ta teeb? Mina tean ainult, et plehku panen, niipea kui teda näen."

"Oled sa teda siis ju kord näinud?" küsis Blona hirmu pärast naerdes.

"Naera, naera. Just niisuguseid lapsi ta rööwibgi, kui sina oled."

"Mis sa last hirmutad!" hüüdis nüüd Katarina.

"Mis sul õieti meeles on, kui niipalju waletad?"

"Mina ei waleta ial," lausus wallahialane; "niipea kui kahe sarwega mees laste häält kuuleb, tuleb

ta nähtawale, nii et Dzerdzina orust läbi minnes laste suu alati kinni seotakse, et nad rääkida ei saaks ja suu ilusasti kinni peatšiwad."

"Pääle sinu ei olegi siin lapsi, mu armas juht," sõnas ta; „sellepärast seo aegsasti suu kinni, sest meie jõuame warsti Dzerdzina=orgu."

Nimetatud org, tühi, mahajäetud koht, paistis ju eemalt silma; ta oli metsikult üksteise üle ja kõrwal asuwatest kiwidest, millede wahel mõned jädarditud puud kaswasiwad. Midagi haljast polnud näha, tee kadus pimedasse sügawusesse ja paetas end sääl pilkude eest, kuni ta eemal jälle nähtawale tuli, nagu wäsinud madu kõrget mäeharja mööda edasi keereldes; kaljude wahelt langes mürisedes ja kohisedes kiire mäejõgi alla, mis kurba, tühja orgu nagu kaelustama näitas ja ta maakoha sõbralisematest osadest ära lahutas. Terwes orus polnud midagi elawat näha, ainult kottad keerutasiwad ülewal õhus tema kohal ringi.

Päike lähenes juba loodele ja poolkuu hõbedane sirp hakkas ju filmapiirilt tõusma. Praegu oliwad reisijad jõe äärde jõudnud, mille kaldale Türgi juht seisma jäi ja enesel kolmkümmendkolm korda käsi ja nägu pesti, kuna terve seltskond teda pidi ootama.

Kui ta sellega walmis saanud, tõmbas ta kingad jalast.

"Sõber!" hüüdis Katarina; „oled sa wahest mõne uue töötuse teinud, et ka jalgu kolmkümmend kolm korda igas ojas tahad pesta?"

Türklase wastus oli lühike.

„Täna ei lähe meie mitte enam edasi.“

„Miks mitte?“ küsis Katarina pahaselt. „Ihm on ilus ja walge, loomad ei ole ka weel sugugi wäsinud, sellepärast wõime küllalt weel tüki maad täna ära käia.“

„Kuu on juba tõusnud,“ wastas türklane, „ja pärast kuu tõusu ei lähe ma Dzerdzinaorust enam ühelgi tingimisel läbi.“

„Miks mitte?“

„Sest et sääl kahe sarwega mees asub.“

„Ära tee nalja!“

Türklane kehitas õlasid, sellega wististi ütelda tahtes, et ta selle juures mingi nalja pääle pole mõtelnud.

„Kes ja mis see kahe sarwega mees siis õieti on?“

Türklane kehitas õlasid.

„Iblis*),“ sõnas ta lühidelt.

„Oled ja seda iblist siis näinud.“

„Ma põgenesin tema eest.“

„Ja tema ajas sind taga?“

„Ma ei waadanud tagasi.“

„Siis wasta ometi pikemalt: kuda ta wälja näeb — mis sugune nagu tal on — mis sugused on ta riided?“

„Sarwed on tal otsa ette kaswanud ja ulatawad taha poole, nagu sikusarwed; tema jalad on kartwased lehmajalad lõhkiste sõrgadega, ta õladel ripub kõwa pühwlinahk, kuna ta saba talle pikalt järele jookseb.“

*) Iblis on Türgi sõna; tähendab paha waimu, tont.

„Nii see on, sõnasõnalt,“ kinnitas ka wallahialane oma korda.

„Tühi jutt, muud ühtigi! Teie olete niisugust hirmutust öösel unes näinud ja usute nüüd, et seda ilmsi olete filmanud.“

„Mina vähemast ei ole teda mitte unes näinud, proua,“ sõnas türklane, „sest hirmuga jooksin ma nii kõvasti puud vastu, et mu nina sellest veel praegu wiltu on.“

„Siis on sind su filmad petnud ja võib see, keda sa nägid, mõni wallatu karjane olnud olla, kes enesele kitsenaha ümber wõttis ja sellega reisijaid tahtis hirmutada.“

„Kümne sammu kauguselt läks ta minust mööda, proua; sest kui ma puud vastu pörkasin, kuffusin paksu põõsa sisse, tust teda wõisin waadata, kuna tema mind mitte ei näinud. — Ta oli keskealine mees, kurwa, aga mitte sugugi inetu näoga; pikk walkjas habe rippus tal kuni rinnuni ja sarwed ulatasiwad tal otsa eest wälja kaswades üle pää taha poole. Zuukste wahelt oli naha lõhesidgi näha. Minust läks ta mööda, oh käskijanna, ja kandis suurt, rasket keppi käes; Allah olgu minu hingele armuline, kui ühe ainsa sõnagi walet rääkisin!“

Dusafelt tõmbas Katarina otsaesise kupra.

„Sa ei tule meiega siis mitte kaasa?“

„Ka siis mitte, kui mulle kolmeks aastaks paradisi töötad.“

"Siis jääd siia, kardas*), sest meie läheme edasi. Homme võid järele tulla. Sa fina," pööras ta end wallahialase poole, "kas tuled kaasa, kui sulle kaks kuldtükki juurde luban?"

Wallahialane hakkas kõrwatagust sügama, nagu otsiks ta säält nõuu.

"Ära niipalju mõtle; on ta inimene, keda sa kardad, siis näed, et meid palju on, on ta aga kurat, siis võid talle julgesti niipalju hääd maitset arvata, et ta mitte sind ei röõwi, vaid üht meist kolmest."

"Sul on õigas, käskijanna," sõnas wallahialane rahustatult; "need lapsed wiib ta ära. Noh, lapsed, olge nüüd ilusasti wait."

Nende sõnadega lahkus ta laste juurest, nagu ei tahaks ta sel kardetawal tunnil nendega midagi tegemist teha, ja sammus sõjariistus teenrite keskele, kellele ta ikka ja ikka jälle finnitas, et ta kedagi ei kartwat.

Rong rändas üle jõe ja, kui reisijad, orgu jõudes, weel kord tagasi waatasiwad, nägiwad nad türklast maha laotatud mantli pääl otseti maas olevat ja palumat.

2.

Cont.

Päike seisis alles taewa külles, sügawas orus aga walitses ju kaua aega pimedus. Siia alla tun-

*) Kardas on Türgi sõna, tähendab : suguvend."

gis päikese valgus ainult kuus tundi päevas, sest tal ei olnudgi siin midagi soojendada; ainult välimistel kaljuotsadel oli mõni vilets põõsakene ja pisut rohtu. Sedagi käisivad kitsed söömas, kuna karjane ennast ühes koopas varjul hoidis, kust ta oma kaitsealuste kasvamist ja kahanemist võis tähele panna.

Mida laugemale reisijad edasi tungisivad, seda pimedamaks ja kitsamaks läks org; hiiglasuured kaljuseinad seisivad kummakil pool ja nende seest haigutasivad lõhed ja koopad. Tahtmatalt tuli kartus: kui need koledad kiviõgud korraga kokku langeksivad? Nähtaw taewariba muutus ikka kitsamaks ja kitsamaks, reisijaid piiras sügaw vaikuis, ainult jalaastumine, loomade fuljuste hää ja kiviide weeremine sünnitas wahetewahel kohutawat wastukõla.

Wiimaks jõudiswad nad kõige sügawamasse kohta, kus üks toletusuur kaljumürakas tee finni pani. Wis-tisti oli mõni maawärisemine selle kaljutüki sija wirutanud. Kuna ta teine ots just kaljuseina wastu seisis, tegi teine ots tee nii kitsaks, et reisijatele wae-walt kaks jalga möödaminetuks ruumi jäi. Selle kõrwal aegutas põhjata kuristik, ja kes jäält kohalt hobusega läbi läks, pidi ühele poole kõrwale hoidma, kui ta kaljut wastu ei tahtnud end rusuks wajutada lasta — üksainus effisamm, ja hobune ning ratsanik oliwad all kuristikus rusuna.

Tgaüks lähenes aralt sellele kardetawale kohale, kõik waatasivad üksteise otsa.

„Noh, lapsed,“ sõnas wallahialane, „nüüd paluge!

Seft kui kuri siin kohal meie kallale asub, siis ei ole meil põgenemiseks enam ruumigi!"

Karli pahandas see hoiatus ja kui nad kalju juurde jõudsiwad ja juht ennast jällegi hoiatades nende poole pööras, et nad wait oleksiwad, wöttis ta kandli ja hakkas tähtu ja wäljakutsuwalt mängima.

Selsamal filmapilgul rabas wallahialane surmani kohkunult Katarina hobuse ratsutist kinni ja kogeles:

"Jeesus Maria! Waadake, kake sarwega mees!"

Kõik waatasiwad sinna poole, kuhu ehmatanud juht tähendas. Ta seisis tõepoolest säääl, kalju tüki tipul, nagu oleks teda kandli häääl sinna meelitanud, nagu oleks ta praegu ühe sala koopa seest ilmunud.

Säääl ta seisis, wõta wõi jäta seesama, keda türklane kirjeldanud, päälegi õieti kirjeldanud: ta jätad oliwad karwased lehmajalad, ta selja pääält rippus pühwlinahk alla, ja ta otsaesisel seisiwad kaks taha poole ulatawat sarwe, mis ta muidu kaunis õrnale näole, mis praegu aga ei rõõmu, ega naeratust, ega inimlisi tundumusi ei awaldanud, metsiku, kohutawa jume andsiwad.

Kuda ta säääl kõrgel, reisijate pääkohal, oma jämeda kapi pääle toetades seisis, kus juures ta must kaju ja ta terawad kumerad sarwed wastu taewast selgesti filma paistsiwad, tundis igaüks tarretust südames. — Katarina hobune ajas end noorskades püsti, palaw hingeõhki tuli ta ninasõõrmetest, kuna Slona kiljatades oma pää wenna rinna najale peitis, kes metsikul pilgul üles selle hirmutuse poole wahtis ja selle juures käe jahinoa pää külles hoidis.

Uga juba lähemal filmapilgul hakkas poisike wärisema, ta käsi langes lödwalt sirgu, ta nägu kahwatas, ta huuled läkswad hääletult lahti, ta rind ähtis, ta filmad wirwendaswad, aga sõnagi ei tulnud ta suust.

Ükitselt wiskas ta mütsi pääst ja tormas — enne kui teda keegi sai takistada — kaljut mööda üles ronima.

See sündis kõik üliiruttu. Peagi oli ta ülewal, heitis seisja ette põlwili, tõmbas ta käe oma juu juurde ja musutas seda. Tükk aega ei tulnud muud häält ta suust, kui hääletu nutt, nagu selle nutt, kes unes tahab nutta, aga ei saa, kuni wiimaks nõidus kadus ja pisarad woolama hakkaswad. Siis alles pääsivad ta keelepaelad lahti, siis alles tuli wärisew hüüd ta suust:

„See on minu isa!“

Imestuseümin käis wäikesest seltskonnast läbi. Tsegi Ilona waatas nii wõõralt selle tondilise kaju poole üles, kus juures kerge sära, mida äratundmine ta näole nõidus, tuli ja läks.

Ta ei tundnud oma isa enam. See pilt ühes kahe otša pääl kaswawa sarwega ei läinud sugugi temast tuntud ilusate filmadega ja õrnalt naeratawa näoga kokku; poisikesel oli õigus, kui ta ütles, et ainult tema isa võib üles leida ja — ära tunda.

Sarwedega mees aga tundis tema ära, ja kuna ta poega tummas walus oma rinda wastu wajutas, waatas ta kurwal pilgul alla tütre pääle, nagu oleks ta teda paluda tahtnud, et ta teda ära tunneks.

Poisike hakkas toibuma ja ühes pisaratega sai ta ka keele üle jälle wõimuse.

„Inimesed, armsad inimesed!“ hüüdis ta. „Waadake ometi, ta ei ole kellegi tont, ei ole mitte kurat, mitte hirmutus, ta on inimene nagu meie kõik. Teda on ainult moonutatud, aga kindlasti ei ole seda mitte Jumal teinud, waid inimesed. Mina aga oleksin oma isa ära tundnud, kui ka ta terve nagu oleks lõhki olnud kistud. Sa sina, Glona, kas ja teda ei näe?“

„Tütar, minu tütar!“ kogeles sarwedega mees wärisewal häälel, mis südamel wärisema pani, nii et Glona seda tuntud häält kuuldes pool minestanult sadulast Katarina käte wahele langes.

„Dule säält alla!“ hüüdis Katarina; „kui sa inimene oled ja Jumala sisse usud, siis tule siia meie juurde!“

Katarinal üksinda oli julgust sarwedega meest oodata, kes poja õlale toetades kalju päält hakkas alla tulema; — teised kõik oliwad plehku pannud ja waatafiwad seda kõike nüüd eemalt. Wallahialane oli koguni puu otsja roninud.

Alla jõudes langes sarwedega mees tütre ette põlwili ja suudles ta otsaesist ja silmi, kuni Glona jälle üles ärkas ja oma ümber waatas. Aga kuna ta kättega isa kaela ümbert kinni hoidis, peitis ta oma silmad hirmuga isa rinda wastu.

„Sa tunneb hirmu minu pääle waadates,“ sofiistas sarwedega mees murelikult. Siis pööras ta end poja poole:

"Mis asi ajas teid siia? Mis pärast olete Siebenbürgiasst lahkunud?" küsis ta.

"Suba taks korda saatsime sinu eest lunastusemaksu siia, aga tooja on wististi surma saanud, selle pärast tulime nüüd ise."

"Nüüd on see aga hilja," sõnas sarwedega mees norus pääl.

"Oh isa," ohkas Karl, "meie oleksime ju ammu tulnud, aga meie pidime enne siin wõõral maal kerjates sinule lunastuseraha korjama —"

"Kerjates — teie?"

"Jah, isa!"

"Kas siis minu sõber Poysgai enam ei ela? Ma käskisin, et ta ühe osa minu mõisatest pidi ära müüma ja selle eest mind lahti ostma? — Du siis minu abikaasagi minu ära unustanud?"

"Sinu sõber!" hüüdis pois sõbrile. "Sinu sõber kihutasgi meie majast wälja, nagu ta ütles, sinu käsul. Ja sinu abikaasa, meie ema, mõtleb weel praegugi sinu pääle, aga teises ilmas."

Sarwedega mees tuikus tagasi ja pidi oma pää wastu kaljut toetama, et mitte maha kukkuda.

"Nii see on, isa. Kui Sumal meile seda auusat prouat siin mitte ei oleks appi saatnud, meie peaksimme weel praegugi kerjama; tema saatis käskjalad laiali, tema aitas meid sind otsida ja ainult temale tuleb meil tänu anda, et sind oleme leidnud ja et sind wõime wabastada."

Sarwedega mees suudles Katarina käsa.

"Oh proua, minuga on kolemaid asju sündinud; sina aga ole sada korda õnnistatud, et sa oma käed minu laste üle oled sirutanud; sinu armu ei saa ma teifiti tasuda, kui et need lapsed sinule annan, sest minu pärast ei wõi nad muidugi enam olla."

"Nii kole kui su saatus ka wõib olla, Sumal elab ometi weel ja wõib seda pöördä," lausus Katarina kindlasti. "Ja kui ta sind lastis su lapsed leida, siis on see kindel sõrmenäide kõige wägewama poolt, et ta sind jälle tahab õnnelikuks teha ja su kodumaale tagasi saata."

"Wõimata! Mina olen seraskieri ori; minu käte külles pole küll mitte ahelaid ega minu kaelas rauda, siisgi teeb mind midagi orjaks, midagi, mis — mis ma siin oma otša ees kannan — —"

Katarina ei suutnud hirmuwärinat tagasi hoida.

"Kelle käsi toimetas selle häbiteo?"

Norus pääl ohkas sarwedega mees:

"Oh proua! Sinul on kindlasti magusad unenäod, sest sinu hing on puhas ja sinu nägu awaldab õnne. Ära igatse sellepärast mitte asju teada, mis sinu und segawad ja sinu usu sinult ära wõiwad rööwida."

"Ma tahan, et räägid. Ma pean sinu saatust tundma, kui seda parandada tahan. — On see kole, mis sul jutustada on, siis läkita lapsed siit eemale."

"Ka mina tahan seda teada, isa!" sõnas Karl põksuwal südamel, kuna Ilona end weel armsamalt isa rinna najale surus ja oma näo weel sügawamale tema jämeda riide sisse wajutas.

„Et kuule siis, mis uskumiseks waewalt wõimalik on. Kuue aasta eest, kui Georg Rakoczy ainult würstiauga mitte rahul ei olnud ja Poolamaale läks maid wõitma, wõttis ta ka Siebenbürgia mõisnikud enesega. Ka minu. Kodu jätsin ma maha kaks last ja armsa, hää abikaasa.“

Seda üteldes wärises ta hää ja ta filmadesse ilmusiwad pisarad.

„Poolakad kutsusiwad tatarlased appi; meid wõideti ja kes meist elusse jäi, see pandi ahelasse ja weeti kaugele maale. See saatus sai ka minule ja mu paremale sõbrale Franz Poysgaile osaks. Ta oli minu nooreea sõber, oh proua; minu isa oli ta wäese lapsena oma juurde wõtnud ja minu seltsis üles kaswatanud; meie elasime koos, wõitlemise külge külge kõrwal ja meid pandi ka ühe ahela külge. Kui meie wangiwõtmiseõnum laiali lagunes, ruttasiwad meie kõiide sugulased lunastusemaksu saatmisega, seltsamal päewal aga, mil meid wangis pidaja Mursa lunastusemaksu wastu wõttis, jõudis seraskier sultani surmatsusega sinna, laskis Mursa üles puua ja wõttis kõiit ta waranduse sultani käsul omale. Selle waranduse hulgas olime ka meie. Seraskier ei tahtnud lunastusemaksust teadagi; nii olime wihma käest räästa alla sattunud ja kui Mursa inimesena halb oli, siis oli seraskier kuradiksgi liig halb. Oma hädas kogusime meie kõiit, mis waewaga olime korjanud, kofku ja tahtsime eneste keskelt ühegi lahti osta, et ta siis kodu lähets, meie warandusest niipalju ära müüks, kui tarwis, ja meid siis lahti ostaks. Saks otstarbeks

soowitasin ma oma paremat sõpra Poytgaid. Ma ütlesin, et ta auus ja usalduseväärt mees on, sest et suur isamaa sõber ja hää ristiinimene oli ja meid kõiki armastas. Tema ostfime siis lahti ja saatsime Siebenbürgiasse. Meie ootasime kaua, ühest päewast teise; päewadest saiwad nädalad, nädalatest kuud, kuudest aastad ja meie ei teadnud, miks ta lunastusemaksu ei toonud —"

Wiha ja walu takistasiwad teda edasi rääkimast.

"Ja see auus mees," sõnas Karl isa sõnu nagu täiendades, "see auus mees tegi saatjate omanduse omaks, ajas nende naesed ja lapsed kodust hulkuma, müüs maad ära ja jättis kõige selle omanduse omanikud häbistawasse pärisorjusesse*)." "

"Eks ole tõsi, see kirjendab Sumala poole?"

"Ja Sumala käsi ei saa mitte wiibima."

"Ma ei nurisenud mitte. Meie ootasime palju aastaid ja jäime siia. Seraskier ise on wilets usu-salgaja, kes kõiki põlgas, kes oma usule truuks jäiwad, ja kõik tegi, et meid meie usus kõigutada. Ta andis meil kõige alatumaid töõsid, mida isegi mustlane ainult siis teeb, kui teda naljasurm ähwardab. Mina aga ei lasknud oma seltsimeeste meeli mitte kartlikuks saada. Kui nad oma saatuse koorma alla ähwardasiwad kofku langeda, trööstisin ma neid ja olin neile eeskujuks, kuda inimene isegi õnnetuses peab tugew olema. Üksigi nendest ei salanud oma usku ära. Seraskier oli tuliwihane ja kui ta kuulis, et

*) Historia Transilvaniae auctore Ioanne Bethlenis. Par. I.

minu seltsilised mind eeskujuts pidasivad, lastis ta mind oma ette kutsuda ja katsus mind esiti meelitusi, siis ähwarduste läbi sundida, et oma seltsilised ususalgamisele kihutaksin; mina aga palusin Jumalat ja panin talle vastu. Sää! wandus ta mulle kole-dat kättemaksimist ja saatis selle ka täide. Ta las-kis minu ühe posti külge kõwasti finni siduda ja mu otsaesiselt naha kahest kohast lahti lõigata; siis lastis ta ühe elawa siku küllest sarwed ära kiskuda ja need alles palawalt ja aurates minu otsaesise wärsketesse haawadesse panna, mis pääle need sarwed kõwasti mu pää külge finni seoti. Kuue nädala pärast oli-wad sarwed nii kõwasti minu pää külge finni kas-wanud, nagu sa neid praegu näed*)." .

Katarina kahwatas ehmatuse pärast. Karl su-rus pää käte wahele, kuna Ilona kartuse pärast isa käte wahele oli magama jäänud.

"Selsamal ajal," rääkis sarwedega mees edasi, "lastis ta ühe pühwli tagumistelt jalgadelt naha maha nülgidada ja selle alles toores olekus minu jal-gade pääle tõmmata, kuni see sinna sel kombel finni kuivas, et seda nüüd ära lõigatagi ei saa. Siis kihutas ta minu sitta ja sõnas:

"Siin pead sa elama, aga mitte siit põgenema, sest igauks, kes sind näeb, saab sind kartma ja põlg-tusega sulle selja pöörama. Nagu sa siiamaaani oma seltsiliste juhiks olid, nii ole nüüd omasuguste juhiks!"

*) Sarnase loo jutustab ka Rainaud oma raamatuis: Corona aurea, sive historia ordinis SS. Trinitatis de Redemptione Captivorum. Specimen Hierarch. Pars II. pag. 272.

„Nende sõnadega tähendas ta kitsede pääle, keda teie siin ükshikult toitu näete otsiwat ja kelle sarnane ma nüüd olen.“

Katarina suutis waewalt oma ehmatusest toibuda; siis aga käis üks mõte ta hingest läbi.

„Mine oma laste seltsis minu mõisasse; üks osa teenrid saab sind saatma, kuna mina ise seraskieri juurde lähen.“

„Ma ei wõi põgeneda, proua, sest mu sarwest tunneb mind igauks ära, ja et seraskier wäga wägew on, kes tahaks mulle siis küll hääd teha ja mind oma juures hoida.“

„Ma saan talle palju raha lubama ja ta saab ju lahti lastma.“

„Seda on waewalt loota.“

„Küll ma teda sunnin; sest mina teda ei karda.“

„Oh, proua, ära tee minu pärast midagi, mina ei taha maailma mitte enam näha ja maailm kohuks, kui mind näeks. Mine siia minu laste seltsis tagasi ja ole neile emaks; mina saan siin rahulikult elama ja surema; niikaua aga, kui elan, tahan teie eest paluda.“

„Ei, ei,“ hüüdis Karl, „meie läheme seraskieri juurde ja palume temalt sulle armu.“

„Temalt armu? Kas palub siis keegi mädanenud puult ehk marukoerast armu?“

„Sumala eest!“ hüüdis Katarina uhkesti oma mõõga pääle lüües, „Kutshuf pasha abikaasa mõistab ka muud, kui paluda!“

Kui Katarina Sumalat hüüdis, läks jarwedega mehe nägu lahkemaks. Kähku wöttis ta tema käest finni.

„Sa oled kristlane?“

„Ka mina olen paljude kiusatuste keskel oma usule truuks jäänud,“ wastas Katarina tõsiselt.

„Siis usaldan ma sind, siis tean ma, et sa minu lapsi saad hoidma. Kas sa aga mind wabastada saad, on mulle nüüd üks puhas.“

„Mis Sumal otsustanud, lähed täide.“

„Sa kas ei pea ma sellega rahul olema, kui fäääl ülewäl on otsuseks tehtud, et ma siin selles orus oma usu märtrina pean surema? Kes teab, kas minust wähest, kui siit pääsen, kättemaksmise himuline, werejänuline inimene ei saa, kes kõigile weriselt kättemaksab, mis mulle kurja tehtud? Kes teab, kas ma siis wähest oma piinajate tagakiusajaks, oma mõrtsukatate timukaks, oma äraandjate hukutajaks ei saa?“

Karl tahtis midagi ütelda; lendarw puna käis ta näost üle — wähest oli ta ütelda tahtnud:

„See saan mina olema!“

Katarina surus Adam Boori kätt.

„Mis Sumal otsustanud ja inglid palunud, lähed täide,“ sõnas ta ja tähendas selle juures laste pääle. „Sa nüüd lahku oma lastest, kaisuta neid. Nelja päewa pärast tuleme tagasi, oota meid siin, kui sa meiega ühes ei taha tulla.“

Adam Boor kaisutas ja suudles oma lapsi weel kord, andis Katarinale käe, lahkus ja ronis jälle üles kalju otsa.

Katarina andis teenijatele märku, et nad jälle edasi läheksivad.

Wallahialane tuli puu otsast maha ja sosistas iseendamiselt:

„Noh, need on oma hinge kuradile ära müünud — see on kindel!“

Kaua waatasivad lapsed tagasi — Karl keerutas kübarat, Ilona wiskas musukätt. Ja nii rängasti kui wallahialane ka kartis, et kui ta tagasi waatab, ta kael kõweraks käänataks, ei suutnud ta ometi lord tagasiwaatamata jätta. Ja kui ta sarwedega mehe põlwili maas nägi olewat ning paluwat, rebis ta imestades oma seltsimehe kuuest ja sosistas:

„Waata, waata, kurat palub!“

3.

Seraskier.

Seraskier oli suur, inetu, kolepaks mees; iga sooneke ta kehas oli raswa täis; oma sõrmi ei saanud ta enam rusikasjegi painutada, sest et ta peopesades sõrmepatsune raswaford oli; kolmekordne lott rippus ta lõua all ja oma suure kõhu pärast ei näinud ta ial oma jalgu. Sellest hoolimata laskis ta ennast kahelja orja poolt kandetõllas kanda ja see tõld pidi rauast olema, sest oleks ta puust olnud, oleks ta tergesti wõinud selle koorma all katki minna.

Demal oli lugemata palju orjaid ja selle juures järgmine põhjusemõte:

Inimene on kõige odavam meeloom; härg maksab kümme kuni kakskümmend, hää hobune wiiskümmend, sada, wahel koguni sadawiiskümmend kuld-dinari — tubli pois wõidakse aga laadalt kahe taalri eest kodu tuua. Hobune peab ainult 10—15 aastat wastu, tubli noormees aga wiiskümmend aastat. Hobuseid ja härgi peab talwel kalli heinaga söötma, inimene aga on sellega rahul, mis serastieri laualt maha langeb; loomad töötawad ainult suwel, talwel aga puhkawad. Dri weeb suwel atra ja äket, talwel aga töötab westis ehk tinakaewanduses. Kõigil neil põhjustel oli see tubli mees oma terwe majanduse sel kombel sisse seadnud, et inimeste käed, kus see aga ial wõimalik oli, igasuguse töö ära tegiwad; nad kündsiwad, äestasiwad, pekkiwad wilja, ajasiwad westid ümber ja wedasiwad laewu.

Ka praegu laskis see tubli herra oma laias majanduseõues orjaid wilja peksta; kaks naisorja peletasiwad wausulgedega lehwitades kärbseid ta näo juurest eemale, kaks teist pekkiwad ta jalgu, teised lahutasiwad haganaid puhtast nisust. Ta häda sellele, kes tähelepanemata oli. Nii mitu nisutera haganate sisse jäi, nii mitu piitsahoopi oli oodata.

Sel filmapilgul ratsutas üks kaskjalg selle teatusega õue, et Kutshuk pasha abikaasa poolt saadetud teener terwiseid tuua ja teatada, et terwiseaatja ise warsti tema juurde jõudwat.

„Suba jälle külalised,“ ümises ususalgaja wiha-

felt. „Mina ei saa aru, miks need inimesed kodu ei jää? Ja mis pagana uus mood see on, et nüüd naesedgi hakkavad reisima? Tga auus usklik türklane ajaks niisuguse auutu naese kus kurat, kui aga nii auusaid türklasi veel olemas oleks, nagu mina olen. Oh jah, türklaste wanad hääd kumbed astuwad kõik kaduwusele wastu!“

Ja seda kõik ütles hää seraskier niisugusel näol, nagu oleksiwad ta esiwanemad sultan Orkhani kaasas Aasiast tulnud, kuna ta kallis mees alles veel kümne aasta eest Genuas oli õlikaupmees olnud.

„Aga sellegipärast wõib see naene tulla, sest wanafõna ütleb: koera peab ta isanda, naist ta mehe pärast auustama.“

Sellest hoolimata jäi ta wälja maja ette, sest ta uskus, et kui ta tulija siin wastu wõtab, ta siis ka rutemini jälle edasi reisirib.

Ühtlasi andis ta oma söögikandjatele käsu, et kui ta kõige kallimaid maiustoitusid kaskiwat tuua, nad midagi muud ei tohtiwat tuua, kui meewett ja pähtlaid.

Warsti pääle seda ilmus Katarina. Ta kargas hobuse seljast maha ja teretas seraskieri wiisakalt.

Lapsed jättis ta teiste juurde.

„Hm, ilus naene,“ ümises seraskier iseenesele; „ainult natuke uhke näitab ta olemat; aga see teeb ta ilusaks, et tal nii paksud silmakulmud on; seda tuleb naesterahwaste juures harwa ette, aga see teeb nad ilusaks.“

„Noh, tere tulemast, hää proua, kui kauaks sa siia jääd?“

„See on selle järele, kuda sina minu vastu oled,“ vastas Katarina auupakklikult. „Et ma sinu külaliste wastuwõtmise lahkuse üle palju hääd olen kuulnud ja mind mu tee siit mööda wiis, ei tahtnud ma sinu eest end kõrwale hoida.“

„So?“ ümises seraskier. Mõtles aga iseeneses; „Kes pagan võiks see olla, kes minu lahkust kiidab? — Kuhu sa siis reisisid, hää proua?“

„Anatoliasse — ühe wana töotuse järele.“

„Noh, Allah kaitsku sind sinu teel. Halloo, tooge midagi kallist maiustoitu! — Sa reisisid siis Anatoliasse? So, siis pead dieti ruttama!“

„Dõsi küll, et ma peaksin ruttama, sest ühe endise töotuse järele pean ma iga aasta ühe Ungria wangi lahki ostma. Ma küsisin kõigi siin ümbruses elawate türklaste käest, kas neil mõnda Ungria orja ei ole; aga ühelgi ei olnud neid; sellepärast pean ühe niisuguse nüüd ise otsima.“

„See on tõepoolest üsna iseäralik töotus, aga Allah on suur ja wägew ja temal on kõik suguseid inimesi.“

„Kwalikult ütelda, armas sõber, võiksid sina minu rasket teed tüki lühendada, kui sinu orjade seas mõni Ungria ori oleks.“

Seraskier hakkas hääletult naerma ja wiskas selle juures pääd eest taha poole ja ümberpöördukt.

„Ungria ori? Just Ungria ori? Kui sa hobustest räägid, hää proua, siis tean ma, mis Arabia,

Poola ja Saksa hobune on. Ühel nendest on luune pää, suured palekondid, sile nahk, teine on karwane, paksu pääga ja laia rinnaga. Kui sa minu käest Persia lehmade, Egiptuse sebrade ja Ungria lammaste kohta teatust paluksid, mõistaksin sind kohe, sest üht nendest võib suurest sabast, teist ta metskitse päaluust, kolmandat kõweratest sarwedeft ära tunda. — Mis wahaga Ungria ja Greeka ja Georginia orja wahel on, seda ma tõesti ei tea. Kõigel neil on ühesugused kõrwad, silmad ja ninad ja mina jaotan nad ainult wäikesteks ja suurteks."

"Seraskier, sina oled väga kawal," sõnas Katarina, ainult suure waewaga oma wiha tagasi surudes; "ma ei taha sind sellega sugugi tülitada, et oma orjad minu pärast klassidesse jaotaksid, aga kui sa nii lahke oleksid ja ühe nendest mulle annaksid, küll ma nende seast siis isegi ühe ostaksin wälja walida."

Seraskier raputas pääd.

"See ei lähe, hää proua. Mina ei wõi nendest ühtgi ära müüa; otse ümberpöördukt, ma peaksin neid enesele weel enamgi muretsema, sest pool minu maast on harimata ja selle juures pean weel arwama, et ülewaatajad nendest nädalas 2—3 furnuks lööwad. Pääle selle on talw ukse ees ja kui ma Nabbi elayl (1. detsembril) 200 orja alla tinakaewandustesse jaadan, tuleb nendest Dfernadil (1. weebruari) ainult sada tagasi, sest et pool nendest kaewandustes hukka saab. Näed nüüd, et mul neid isegi wähe on."

"Aga, armas sõber," sõnas Katarina seraskieri kõrwale kandetõlla pääle istudes ja selle raswast läi-

kiwaid palgeid oma pehmete sõrmedega silitades; „sa wõiksid mulle sellega suurt meelehääd teha ja minu rasket reift tähtsalt lühendada. Ma ei tahagi Sumala muidu, mõni sada kuldtükki annan tema eest häämeelega.“

Seraskieri nägu hakkas pikkamisi särama. Katarina pehme käe silitamine, ehk palju enam weel lubatud kuldtükid hakkasiwad ta halastamata meele pääle mõjuma. Täi aega puikles ta weel, siis leppis järele.

„Noh, hää küll, olgu siis; sina oled kardetaw naene ja wõiksid isegi prohwetit oma walelikkude silmadega ära petta. Olgu siis, nagu soowid. Näe, siin on terwe kari orjaid, wali üks nende seast omale. Ma ei tahagi tema eest lunastusemaksu, waid kingin ta sulle niisama.“

Siis aga oli tal ometi kahju, et nii suuremeelne oli olnud, ning lihas juurde:

„Siis saadad mulle aga Siebenbürgiaft ühe kullaga ilustatud shalli.“

„Hää meelega, armas sõber.“

„Sa kui tahad, 12 pomerantsi ja granaatipuud oma aiast.“

„Kõige ilusamad saadan sulle.“

„Sa kui sa weel paljaks ei pane, wõiksid mulle weel ühe oma abikaasa ilusatest hobustest saata, wahest Mizrimi, ja kui sul aega on, wõiksid weel sada Hollandi tulbisibulat juurde lisada.“

Katarina lubas kõik ja oli nüüd kingituseks saadud orja eest ju niipalju asju lubanud, et nende wäärtus umbes 3000 taalrit wälja tegi.

„Nüüd wõid siin nende seast ühe walida, ma usun, et nende seas mõned ungarlased on.“

„Kahju oleks ometi nende arwu vähendada, mu armas seraskier,“ wastas Katarina; ma näen, et neil praegu üleliia tööd on; sellepärast ei taha ma sinu käest ühtegi nende seast, keda sul tarwis on, waid wõtan üks kõik misjuguise teise, wahest mõne ümberrändawa kitskarjase, kellest sul nii palju kahju ei ole.“

„Kitskarjase?“ küsis seraskier kuulatama jäädes.
„Misjuguise kitskarjase? Kust?“

„Teel nägin üht niisugust, ma usun, Dzerdzina orus.“

„Ahaa!“ hüüdis seraskier ja lõi selle juures käega wastu põlwe. „Sina arwad sarwilist meest,“ ja iseäralise naeruga lisas ta juurde: „seda ei anna ma mitte, hää proua.“

„Seda sa ei anna? Nõnda pead sa siis oma lubamist?“

„Di, siis tunned türklaste kumbeid alles wähe; mida ta kord lubab, seda ta ka peab. Mina ütlesin sulle, et nende seast pead walima, kes siin sinu ees on, aga sina tahtsid mind petta ja mõtlesid kae sarwega mehe pääle. — Kui sina ühe töotuse järele iga aasta ühe Ungria orja pead lahti ostma, siis on ka minul üks töotus, et ma seda orja kellegile ei müü.“

„Aga armas sõber, nende kingituste eest, mis sa minul nõudsid, wõid omale sõja lõpul sada orja osta.“

„Aga mitte ühtgi tema sarnast, mis sa õieti

usud: kabe sarwega mees! Niisugust ei ole weel keegi näinud. Ei, ei, haganatega lasen ma ta täis täita, nagu Persia kuningas Sapor seda wangi wõetud Nooma sõjawäejuhataja Valerianusega tegi, ja siin saab ta kõikide imestuseks minu aias puude wahel seisma."

"Sumala eest, seraskier, ära räägi nii," hüüdis Katarina ahastawalt laste poole piiludes, kes seraskieri sõnad selgesti ära kuulsiwad. "Ole armuline, waata, sel waesel mehel on kaks last."

"Kaks last!" hüüdis türklane. "Wististi need, kes jääd minu ees praegu seisawad? Doo, siis on ka need minu omad; kelle mära, selle warss."

Karl kiskus õe, kes ju seraskieri ette tahtis põlwili lasta, tagasi ja hüüdis haruldase julgusega:

"Sa eksid, seraskier! Meie oleme wabad türklased ja Kutshuk pasha lauljad."

"Teie waletate, teie waletate, ma näen teie näost ja nägemisest, et tema eest olete armu paluma tulnud. Näe, tütarlaps nutab, jalake, et ta ei nuta! Ütle ometi, tuwikene, et sa ei nuta!"

"Ei", wastas Ilona ja pigistas hambad kokku.

"Ja mina ütlen teile, et ma kabe sarwega mehe weel täna lasen kinni wõtta ja ta naha seljast maha tõmban. Ahaa, näed, nüüd nutad siisgi!"

"Inimene, halasta, ära kiusa Sumalat!" hüüdis Katarina paludes.

Kaswahunik sai palumise läbi weel wihasemaks. Wihaselt tõstis ta käed üles.

"Ma wannun seda prohwetit habeme juures,

wannun tuubapuu warju juures, mis paradüüsi aias kaswab, wannun prohwetü abikaasa Uisah põlle juures, mida usklikud lipuks tarwitawad, et kui teie mulle selle kahe sarwega mehe eest terwe riigi annaksite, kui sa mulle, uhke naene, päikese, kuu ja tähed tema eest annaksid, iseenesegi tema eest ohwerdaksid — —"

"Seraskier!" hüüdis Katarina püsti karates ja käega keerutades, nagu tahaks ta raswatõnnile kõrwa-
hoopi anda.

"Ma wannun siis, kas kuuled, et kui ma ka selle oma pää peaksin kaotama, ma siisgi kahe sarwega meest lahti ei lasa."

"Hää küll!" hüüdis Katarina wälkuwail filmil, ja kuna ta seraskieri rusikatega ähwardas, sõnas ta hambaid kiristades edasi: "Et ole siis oma kalli pääga ettewaatlik!"

Nende sõnadega andis ta oma teenijatele märku, et nad edasi reisiksid, kus juures ta laste kätest finni wõttis.

"Dhoo, lasa lapsed lahti!" kisendas seraskier. "Meid ei tohi sa enam puutada. Kelle puu, selle wili; minu oma on isa, minu oma on siis ka lapsed."

Nende sõnade juures pööras end Katarina ümber, ta teha wabises, ta filmad oliwad laiali lahti, ta mustad filmakulmud tüksusiwad, ta awatud huulte wahelt särasiwad kõwasti finni pigistatud hambad, ta nägu lõkendas äraütlemata wihas ja ta sõrmed läksiwad kui kottaküüned kõweraks.

Nõnda waatas ta filmapilgu seraskieri otsa; lähemal filmapilgul tormas ta nagu tiiger wälgu-

kiirusel seraskieri juurde, haaras selle paakjust kōrist kinni, raputas seda niisuguse metsiku jõuga, et kandetõld ta all kägises ja ta huultelt sõnagi kuuldawale ei tulnud. Seraskieri nagu läks siniseks, ta silmad läksiwad punni ja jõlli.

Siis wirutas ta seraskierile weel hoobi rinda, et see nagu kera maha lendas. Vähemal filmapilgul oli ta ju sadulast ja ratsutas tuhatnelja kõigi oma seltsiliste saatusel õuest wälja.

Ähkides ja puhkides siples seraskier tüki aega maas, kuni orjad ta üles tõstsiwad. Alles pika löötsutamise järele sai ta jälle sõna suhu.

„Ku—ta—ke nei—le jä—re—le!“ ähkis ta hingetult. „Dooge nad tagasi! Karake hobuste selga!“

Mitu ülewaatajat kargasiwadgi kōhe sadulasse, aga Katarina oli oma saatjatega ju nii kaugel, et nende järele jõudmisest enam juttugi ei wõinud olla. Päälegi ei olnud seraskieri meestel mingit himu oma peremehe eest pään tulle pista, kuna Katarina mehed wõitlust häämeelega ootasiwad. Shtul, kui tagaajajad üksteise järele tagasi tuliwad, ütlesiwad nad, põgenejatel olnud hääd hobused, nii et nende järele jõudmine asjata olnud.

Seraskier oli selle järele kōle pahane ja lastis seda oma orjastid tunda.

Teel suudles Karl ühtelugu Katarina käsa, mis neid päästnud.

Adam Bōorile teatasiwad nad kōhe, mis sündinud, ja hoiatasiwad teda, et ta end ära peidaks ja ennast kellegagi kōkku ei annaks.

Kui nüüd jeraskeer teda ega Katarinat kätte ei saanud, kaebas ta asjalugu Kirja-Begile, kes sultani nõuuandja oli. See andis talle aga nõuu suud pida; sest kui sultan teada saab, et ta end ühest naesest laskis kagistada, wõiks ta selle naese tema asemel jeraskeeriks nimetada.

Kodu jõudes käs kis Katarina sulaseid ööd ja päewad tee ääres walwata ja iga käskjalga, kes kirjaga Siebenbürgiasst jeraskeeri juurde ehk jeraskeeri juurest Siebenbürgiasse läks, finni wõtta ja tema ette tuua.

Mis otstarbe targal Katarinal sellega oli, kuuleme pärast; nüüd aga peame temast natukeseks lahkuma ja waatama, mis Siebenbürgias sündis.

4.

Hää nali.

Ma olen ju ühes endises jutus tähendanud, mis sugune waga, pehmesüdamline, nõrk mees wana würst Michael Apafi oli. Tal waesel ei olnud ühtgi suuremat wiga, kui ta üleliigne heldus ja järeleandmine, mis isääranis filma paistis, kui ta end muret eemalepeletawate ja südantröömustawate abinõuude waral niisugusesse olekusse pani, milles inimene ennem tunda, kui mõelda wõib. Wiimane ei olnud tema juures sugugi erakorralik, ja igaüks wõis, kui ta temaga

felles meeleolus kofku puutus, temalt südame lusti järele nõuda, mis aga ial tahtis: maid, ametid, surmaotsusi. Ja kui tublit Anna Bornemisjat, kel niisama hää süda, kui teraw mõistus oli, mitte hää würsti kõrwal ei oleks olnud, oleks ta niihästi iseenelele kui ka maale selle oma lõpmata helduse läbi palju paha teinud.

Uga ka nõnda tüsasiwad teda riigi suured herad sagedasti. Kui nad ta abikaasa juurest kudagi eemale saiwad ja teda keegi siia ehk sinna pidule kutsus, siis oli kindel, et Apasi selle sõbralise pidu kulud pidi maksma.

Nõnda sündis siis ka, et herra Demetrius Rapornaki, kel Gyergyó ümbruses palju metsa oli, ümberkaudsed mõisnikud, Szekleri herrad ja nende läbi ka würsti oma juurde jahile kutsus. See oli seda filmatorkawam, et herra Rapornaki ihnuft igal pool tunti. Tgaüks teadis, et see herra kurjasti kofku hoidis ja talupoegagi trahwi lastis maksta, kui ta teda metsast raagusid korjamaft leidis, ja pani wäga imeks, et ta nüüd äkitselt wõõruspidusid hakkas andma ja wõõraid inimesi jootma.

Kui würostiproua, kes paha aimas, würosti minemast keelas, ei julenud see ära reisisdes üteldagi, kuhu ta õieti läks, waid ütles, et teda tähtsad asjad Maroswasarhely kutsuwat, kuna ta aga Gyergyoszefti jahile läks.

Gyergyoszeftis oli hulk mõisnikkusi koos, kes wana hääd würosti meelitades ümbritsesiwad ja talle

tuhandel wiisil oma auukartust püüdsiwad awalbada, muidugi teada, et selle eest midagi saada.

Kõige ägedamad wüürsti ümber lipitsejad oliwad nad tema kannul; nad küsisiwad ta abikaasa terwise järele, ta laste järele, kiitsiwad kõiki, keda wüürst armastas, ja laitsiwad kõiki, kelle pääle wüürst wihane oli.

Need kolm herrat, kes wüürsti koguni oma woli alla wõtsiwad, nii et teised midagi rääkida ei saanud, oliwad Demetrius Kapornaki, majaherra ise, siis aga ka Peeter Kozar ja Franz Poysgai.

Tga looma juures, kelle nad ise ära tapsiwad, ütlesiwad nad, wüürst olla selle tapnud, nii et, kui lõunaaeg lähenes, Apafi ise naerdes nägi, et ta — ehk ta küll püüskst ainult wiis pauku lastnud, — ometi neli hunti, kolm metsliga ja ühe pühwli oli ära tapnud.

Lõunasööök oli kokkuhoidlikult mõõdetud, sest et ainult õhtupidu suuremas seltskonnas pidi ära peetama; siisgi kandis sõbralik majaperemees selle eest hoolt, et ta kõrge külaline ka waheajal igal pool, kus ta nälga ehk jänu tundis, kõik sai, mis süda kutsus. Kui herrad wiimaks pikka wäsitawa käigu järele lauale istusiwad, maitstes wüürstile söök ja jook niiwäga, et kõik ajajad, sõidusulased ja koerapoisid mõisniku seisusesse tõstis.

Seda ajajärku arwasiwad nimetatud kolm herrat kõige mõnusamaks oma palwete ette kandmiseks. Nad ei rääkinud üksteisega küll sõnakestgi, aga mõistsiwad siisgi üksteise mõtteid täielikult ja aitasiwad üksteist.

Kõige päält püüdsiwad nad ilma tähelepanemist äratamata teisi wõõraid würsti lähedalt eemale jaata, mis järele nendest igauks walmishoitud palwekirja taskust wälja wõttis ja naeratawal näol, aga alandlikult würsti ette laiali laotas.

Üksigi nendest ei teadnud, mis teine palus, ja nõnda püüdis igauks oma palwe täitmist leida.

„Wäike, tähtsuseta palwekiri, mu kõige armulisem herra, ühe wäikese maatüki pärast, mille omanik kadunud on,“ algas Kapornaki mesimagusal häälel.

„Minu omas on wäike palwe minu wanaisale lubatud, aga paraku mitte saadud palga üle truu teenistuse eest,“ rääkis Peter Kozar.

„Ja mina palun mulle üht maatükki omanduseks kinnitada, mille omanik ma ju mõni aeg olen,“ sõnas Franz Poysgai.

Würst oli suures segaduses ja naeris.

„Aga, armas poeg, ma ei wõi praegu midagi lugeda, sest et nüüd ju pime on ja ma tõrwikute paistel kirjutatud kirja lugeda ei saa.“

„Aga seda ei ole ju tarwisgi,“ kinnitas Kapornaki; „Teie, kõrgus, tunnete meid ja teate, et meie midagi ei nõua, mis meie kõige armulisemale herrale kahju wõiks teha.“

„Niisama wähe kui isamaale,“ täiendas Kozar.

„Eh mõnele meie kaaskodanikule,“ lisas Poysgai juurde.

„Aga mis ma pean sellega tegema, mu armsad sõbrad,“ punnis würst, nähes et teda lahti ei lastud,

„ifegi kui tahaksin, ei saaks ma kirjale alla kirjutada, sest et mul tinti ei ole.“

„Seda saab kohe,“ hüüdis Kapornaki kähku ja jooksis metsa. Statufese aja pärast tuli ta küpsete hollundrimarjadega tagasi, mille siju ta klaasi sisse litsus, ja tint oligi valmis.

„Tõsi küll, tint on fiin, aga mulle on ka sulge tarwis.“

Herra Rozar kiskus ühe mahalastud nepi sülle ja tegi selle terawaks.

„Aga mul ei ole lauda. Maa pääl võime küll süüa, aga mitte kirjutada. Tõtame kõik see asi ometi homseks.“

„Ma palun kõrgust alandlikult; mind lauaks tarvitada tahta,“ sõnas Poysgai ja heitis würsti ette nelja käpakile.

Esiti naeris würst südamliselt, siis aga wöttis ta tahes ehk tahtmata päälesunnituid kirjutusenouid kätte.

„Kui herradel sellega nii rutt taga on, noh, olgu siis minugi pärast!“

Nende sõnadega kirjutas ta palwekirjadele alla.

Täis rõõmu pistiwad herrad palwekirjad taskusse tagasi, kuna Apasi weel kawa aega selle nalja üle naeris, mille ta läbi teinud.

Kui ta aga kõik need palwekirjad oleks läbi lugenud, oleks ta alles õieti naernud.

Kõik kolm herrat oliwad Apasilt nimelt üht ja seda sama palunud: nad kõik tahtsiwad Adam Bóori mõisat Illhesalwat omale. Ta würst oli seda neile kõigile lubanud.

Ruda saab see lugu lõpma? Mis saavad need auuwäärt herrad nüüd tegema? Ruda tahavad nad nüüd üksteist Illhesalwalt wälja wisata?

5.

Gees- ja wäljaspool omandust.

Szamosse oru ilusal lagendikul seisis Adam Bööri mõis. Ta hästi haritud põllud jooksiwad laiades ridade ja haljalt särades orust läbi, sest nende pääl kaswas wärske wili. Põllud oliwad õnnistatud ja hää põhjaga.

Loss seisis ülewal künka otsas, kust tore waade oli Szamosse pääle. Lossist põhja pool kaswas künka otsas paks põline mets, ida pool seisiwad suured wiinapuu istandused ja lofkawad wiljapuu aiad.

Maja taha oli kõige suurema hoolega noor buhipuu mets soetatud, mille wahelt walge maja oma afnaridadega ja punase katusega herrandlikult wälja wahtis.

Neil auustatud herradel ei olnud tõepoolest sugugi halb maitse! See mõis oli wendade wahel jahipidamist wäärt.

Kuipea kui neil kolmel mõisarööwliil kinkimisedokument käes oli, ruttas igauks nendest oma õigusi maksmaks tegema. Ma ütlen siin weel kord, et üksigi nendest teise õnne ei aimanud.

Kõige suurem rutt oli hääl Franz Poysgail; ta oli ju ennemalt waesed lapsed kohast wälja kihutanud ja seda siis ise kord eestseisjana, kord wolnikuna pidanud, kuni ta siia nüüd wiimaks kinkimise dokumendi põhjusel üsna koduselt elama asus. Mis Adam Bóoril olnud, kõlbas ka temale wäga hästi; ta elumaja oli tema meelest õige hää, ta riided olid temale kui selga walatud ja isegi magamisetoas olemate piltidegi asemele ei pruukinud ta teisi panna lasta, sest Adam Bóori isa oli ju ka tema isa olnud ja temale niisama palju hääd teinud, kui oma lastelegi.

Tal oli siis selle järele mõisas mõnus elu, kuni ta ühel päewal ja peaaegu ühel ajal mitu tõlda õue nägi sõitwat. Ta ruttas wälja ja nägi, et tulijad herrad Kapornaki ja Kazar olid, kumbagil omad asjatalitajad, kirjutajad ja teenijad kaasa.

„Tere tulemast! Tere tulemast!“ hüüdis kumbgi nendest, sest kumbgi arwas, et teine talle külaliseseks tulnud ja et ainult tema majas peremees oli.

Poysgaid ei pannud nad tähelegi, sest nad arwasid, et tema üks hulguis on, kellest nad warsti tahtsid lahti saada.

Kõnda sammusid nad eeskotta ja rändasid terwe maja läbi.

„See on tõepoolest ilus maja,“ sõnasid nad wastamisi; „siin võib inimene juba elada; siin on köögid, keldrid ja kambrid, wäljawaade on tore, näitab, nagu oleks siin enne üks asjatundja käsi tegew olnud; ka kaew ei ole kaugel.“

Siis tulivad nad suurde saali tagasi, kus mõlema-
poolsed kaasatoodud teenijad ju koos olivad; ühe era-
konna eest töötas üliõplane Koloman, teise eest
üliõplane Salomon. Ta kuna üliõplane Koloman
fulge tarvitas, waewas end üliõplane Salomon tin-
dipoti kallal, millele ta forgi liig sügawasti pääle
pannud, nii et ta seda nüüd hammastegagi ei saanud
wälja tõmmata.

„Koh, mu armsad,“ algas Kozar käsa hõõrudes,
„algame nüüd ametitalitust.“

„Ja muidugi, hakkame tööle,“ finnis Kapor-
nafi. „Koloman, wõtke firi ja lugege ette!“

„Palun wäga,“ lausus Kozar; firi on Salo-
moni käes.“

„Ei, kinkimisefiri on Kolomani käes.“

„Wabandage, ma ise andsin ta Salomoni kätte.“

„Mis Te' andsite Salomoni kätte?“

„Oma kinkimisefirja.“

„Minu kinkimisefirja?“

„Ei, oma kinkimisefirja!“

„Mis? Kuda? Kelle poolt? Mille üle?“

„Selle mõisa üle siin.“

„Kelle kinkimisefirja?“

„Würsti herra kinkimisefirja, millele ta oma
nime Gyergyo jahil alla kirjutas.“

„Mis? Millele ta minu hollundrimarjadest teh-
tud tindiga alla kirjutas?“

„Ja minu poolt nepi sulest lõigatud sulega?“

Poysgai wakis, ehk küll just tema selga selle
juures lauaks oli tarwitatud.

„Aga see ei wõi olla.“

„Minu oma wõib ta küll olla, aga teie oma mitte. Waadake, siin on kiri, siin all seisab würsti nimi ja siin see tindiplekk, mis sulle otsast kukkus.“

„Herra! Herra Kozar! Teie pruugite minu külaliste wastuwõtmise lahkust kurjasti, olete minu weini joonud ja minu käest mu omanduse ära rööwinud. See on nurjatu!“

„Kuradile on Teie weini tarwis. Teie olete üks salakawal wõrukael, sest kui Teie würsti ei oleks sundinud kirjale ilma lugemata alla kirjutama, ta ei oleks sellele ial alla kirjutanud.“

„Nüüd aga on ta sellele kord alla kirjutanud ja mina hoian õigusest kinni, mina olen omas majas ja oma maa pääl ja tahan näha, kes minu siit ära ajab!“

„Seda tahate näha? Noh, ma wõin Teile seda näidata,“ sõnas Kozar kuue warrukaid üles käändes. „Walige, herra Kapornaki, kas tahate uksest wõi aknast wälja lennata?“

Herra Kapornaki ehmatas herra Kozari rusikaid nähes ja taganes aegamööda üliõplase Kolomani selja taha.

„Di, see on wägiwald!“ kisendas ta. „Ma kaeban, panen kõik maailma liikuma!“

Ta selle juures kecrutas ta üliõplase Kolomani nagu elawa kaitsemüüri oma wihasse wastase wastu, kuni hädasolew üliõplane enda sel kombel ära päästis, et laua alla ronis.

Selle järele ei jäänud ehmatanud Kapornakile

muud nõuu üle, kui üle pää kaela aknaft välja hü-
pata ja oma üliõplast ja mütsi sinna paika jätta.
Wõitja aga hүү́ibis oma wõidetud wastasele läbi
akna kṍiksugu ilusaid auunimesid järele ja astus ai-
nult natukeseks akna juurest ära. Niipea kui talle
jälle midagi, kas mõni ilus auunimi ehk muud, meelde
tuli, astus ta jälle akna juurde tagasi ja pidas oma
jutlust edasi.

Waheajal oli Poysgai oma teenijad wagusi saali
kutsunud ja ootas nüüd kṍige suurema südamerahuga,
kuni káratsejad üksteisega walmis saiwad.

Wiimaks ometi lahkus Kapornaki toledas wihas
ja kṍiksugu áhwardusi hүү́ides lossi õuest. Herra
Kozar kṍhatas, nuuskas nina, astus siis Kapornaki
teenijate ette ja sõnas:

„Nüüd hakkate wististe aru saama, et see koht
minu oma on, nimelt selle wana sõna järele: kes
enne westile jõuab, jahwatab enne, ehk küll meie
mõlemad kingituskirjad ühel päewal on alla kirjuta-
tud. Et aga mõis selle oma on, kes dokumendi
enne lasseb ette lugeda, siis pidage nüüd lüuad ja
kuulake, mis minu üliõplane loeb!“

Üliõplane Salomon oli wiks pois, iseáranis
nüüd, mil ta oma suu tindiga oli kokku máárinud;
ta wõttis nüüd kahekorra kokkupandud dokumendi ja
hakkas teda ettewaatlikult lahti tegema, kui herra
Poysgai ákitselt piitsaga paberi ta káest maha löi.

„Alga, herra Poysgai, mis see tähendab?“ kisen-
das Kozar wihaselt.

„Mis see tähendab? Mitte muud midagi, kui jeda, et meie enne selle dokumendi ette loeme!”

Nende sõnadega tõmbas ta ilusa paberi taskust, löi käega selle pääle ja hüüdis:

„Selle kirja alla kirjutas würst oma nime Gyergyo jahil minu enese selja pääl!”

„Kurad ja põrgu!” kisendas herra Rozar ja hakkas iseenesele mõlemate kätega karwu. „See on röövimine, pettus, nurjatus! Silmapilk wõtke kiri maast üles, Salomon, ja lugege ruttu ette; teie teised aga tehke põrgutära, et Poysgai kaht sõnagi juust ei saa!”

Kui üliõplane aga paberi järele kummardas, sai ta herra Poysgai kannusega jaapa poolt niisuguse matsu kullasje, et pikali maha kukkus. Seda pidasidwad teised Poysgai mehed üleüldise kallalekippumise märgiks ja hakkasiwad filmapilk herra Rozari mehi taguma.

„Urge küüne wäärtgi taganege!” kisendas Rozar ja lehwitas dokumendi õhu sees. „Meil on õigus, meil on kinkimisekiri!”

Ta selle juures haaras ta ise ühe tooli kätte ja hakkas wihaselt wastu panema, kuni ta otsusele jõudis, et ta wiimaks ometi pidi alla jääma, hoolimata kõigest ta osawusest ja jõuust. Sellepärast arwas ta paremaks ukse lähedale pugeda, kus ta end jälle ümber keeras. Kuna teda üks osa wälja lükata püüdis, pistis ta oma kanna ukse ja läwe wahele ja toetas õlaga usti, mille tagajärg see oli, et ta kand wangi jäi. Küll oleks ta nüüd häämeelega järele andnud,

aga ta ei saanud paigalt liikuda, sest et tal teine jalg kinni oli. Wiimaks sai ta ometi sel kombel ära põgeneda, et jala saapa seest wälja tõmbas, selle wõitjale wõidumärgiks maha jättis ja siis üheainsa saapaga ja mitme rusikasuuruse mubuga päaluu külles wõitluseplatfilt lahkus.

Herra Poysgai jäi wõitjaks ja lastis Kapornaki mütsi ja Kozari saapa naeladega pika ridwa külge lüüa ja maja katusele kõikide imestuseks üles tõmmata.

Uga ta ei pidanud kaua aega Adam Boori riideid ja mõisat rahu sees pruukida saama, sest ju lähemal päewal, wara hommikul, kui ta alles woodis oli, äratas teda kole kära.

Ta kargas woodist wälja ja ruttas akna juurde, kus ta suure hulga mehi nägi, kellel kõigil heinaangud ja sõnnikuwiglad käes oliwad. Nende eesotsas seisis äraneetud Demetrius Kapornaki wihasel näol. Niipea kui ta oma mütsi ülewal katuse pääl nägi, andis ta koha käsu seda kiwidega maha loopida ja siis wärawa kallale kippuda.

Nende sõnade järele tõusis pörgukära; kiwid, kapid, malgad hakkasiwad üles katuse pääle sadama ja selle juures kostiswad alt wärawa juurest kirwe hoobid, nii terve maja wärises ja paukus.

„Mis pagana kära see on?“ kisendas Poysgai ja pistis pää aknast wälja. „Dlete teie tüürklased wõi koerapääga tatarlased, et niisugusel kombel ühe auusa mehe maja kallale kipute?“

Neid sõnu kuuldes waatas Kapornaki üles, ja

et ta ei teadnud, mis põhjusel Poysgai rääkis, hüüdis ta vihaseft:

„Kes pagan siis Teid puutub, herra Poysgai! Teie teete, nagu tahetaks Teid wardasse pista. Teiega pole meil midagi tegemist, meie tulime ainult sellepärast, et wana närukaela Kozari siit wälja ajada!“

Tal ei olnud Poysgai õigustest weel aimugi.

„Noh, tema pärast ei pruugi teie ennast enam waewata, sest mina wiskasin ta ju eila siit wälja.“

„Tõesti — see oli teist tubli; nüüd aga laske meid sisse.“

„Ei mõtlegi selle pääle!“

„Mis siis see tähendab? On Kozar siit ära läinud, siis olen mina siin peremees.“

„Kuda nii, kui küsida tohin?“

„Selle kinkimisefirja põhjusel, mis mul siin praegu käes on,“ täiendas Kapornaki, kuna ta ühe wanfri puki pääle ronis ja säält oma laialilaotatud kirja näitas.

„Ahahaha! See pole kellegi korrapäraline kinkimise dokument,“ pilkas Poysgai aknast; „ma näen siitgi ära, et selle all würsti allkiri puudub.“

„Sina walelik, wahi nüüd, kui sul filmad pääs on!“ kisendas Kapornaki auusas wihas, pani dokumenti pika ridwa otja ja wehkis sellega siis Poysgai nina ees edasi ja tagasi.

„Hoi a natuke paigal, et ma näha wöin,“ sõnas Poysgai.

Kapornaki pistis talle paberi nina alla.

Krapsti! tõmbas Poysgai paberi ja kiskus selle

kaheks, siis neljaks, siis kaheksaks ja siis aegamööda sajaks ja tuhandeks tüüts katki.

"Ah sina häbemata wõllaroog, mis sa teed", mõirgas Kapornaki wiha pärast meeletult. "Oh sina siga, sina wafikas, ära kisu katki! Wõtke ta kinni, wifake ta säält maha!"

Ta kui Poysgai talle wiimaks paberiribad wastu nagu paistas, tormas ta ridwaga meelt heites maja kallale ja pekksis aknad puruks.

Kuna ta sel kombel klaassepale tööd muretsetes, tõusis teisel pool õueaeda uus käre.

Herra Kozar oli umbes kolmekümne mehe seltsis tagasi tulnud. Ta abilised oliwad kõik tuttawad, tugewad szeklerid, kes ju nii mõnegi lahingi oliwad kaasa teinud ja isegi tatarlased paljaks rüüstasiwad, kui need nende kätte langesiwad.

Nüüd oli tuli ees, wesi taga.

Kapornaki mehed oliwad Poysgai õues, Kozari omad õueaia taga; üks piiras teist.

Poysgail oli kõige wähem mehi, aga nad kõik saiwad hää palga ja nende olet ja seisukoht oli kõige julgem. Kapornaki jalk oli kõige suurem, aga need enamasti orjad, kes suurt lusti wõitlemiseks ei tundnud. Päälegi oli neil halb seisukoht; nad seisiwad kahe tule wahel. Tga kiwi, mis seeft ehk wäljast tuli, puutus neid. Kozari mehed oliwad aga kangelased ja pidasiwad õuewärawa kinni.

Wäljaspool aeda olewad mehed ähwardasiwad koledasti, et nad täna weel kõik talupoja werd tahtwat juua! Kapornaki märkas, et ta mehed end ühesse

nurka ära peitsiwad. Ta mõtles asja üle tõsiselt järele ja tunnistas enesele, et kõik ta ootamine siin weel asjata oleks. Sellepärast tegi ta lühikesse otsuse. Ta pugask ühe wärawa juurde ja hakkas herra Kozariga alandlikul toonil rääkima:

„Kuulge, herra Kozar! Teie näete, et ma siin oma lossis olen ja kui tahaksin, teie salga mõiksin pihuks ja puruks teha. Et ma aga iga pahanduse juurem wastane olen ja kuiwetut leppimist raswasest tülist paremaks pean, päälegi ka Teie waenlane ei ole, nagu Teie ka minu oma ei ole, waid see rööwel sääl, kes end lossis nuumab, siis wõime, kui tahate, sõprust teha ja endid niikaugele ühendada, et kui teie mõisa idapoolse jao ühes puutarwitamise ja tõrude otsimise lubaga mulle annate, mina kõik oma õiguse Teile jätan, mis mul selle mõisa kohta on, nii et meie selle asemel, et üksteist tapame, ühisel jõuul selle kolmanda säält wõime wälja wijata.“

Kozarile meeldis see ettepanek ja ta oli sellega kohe rahul.

Nüüd awas Kapornaki õuewärawa ja laskis terwe kalli seltskonna sisse.

„Kuuled, armas, kallid!“ (Siin järgnes terwe rida meelitawaid nimesid) kostis herra Kozari hääl; „meie nõuame sinult selle läbi auusal, õigel ja seaduslikul teel, et meie lossi wärawad lahti teed ja meid sisse lasjed, muidu —“

„Mis siis muidu?“ pilkas Poysgai aknast.

„Muidu läheme läbi akna sisse.“

„See saab raske olema, sest alumiste afende ees on võrad, ja siia üles on teil raske juurde saada“.

„Oh, sellepoolest võid hoopis mureta olla!“
kõnendas üks šekler.

Ta tõi ühe pika redeli ja pani selle ilma pikema jututa selle afna najale, kus Poysgai nõjatas.

See märkas nüüd, et asjale paha läänat tuli. Ta ruttas tuppa tagasi, kiskus seinalt pika püssi ja asus sellega siis jälle afna alla.

„Kes ennast liigutab, on surma laps!“

Kui kallalekippujad püssi nägiwad, hakkasiwad nad taganema. Need, kes redelist kaugemal seisiwad, kiskendasiwad aga sellest hoolimata:

„Urge taganege! Meie peame ometi redeli pääle minema!“

Need, kes lähemal seisiwad, ei teinud aga mitte nende sõnade järele.

„Kasige filmapiik minu õuest välja!“ kostis Poysgai hääl, kes werejänuliseks sai, niipea kui nägi, et teda kardeti. „Kui ta ei kuula, lasen kohe!“

Nende sõnade järele hakkasiwad kallalekippujad tõesti taganema; iseäranis Kozari meestest oli ju enam kui pool tolmu jalgade päält maha raputanud, kui üks šekler kaewu taha puges, kus ta enda püssi eest tundis kindla olemat ja kust ta kiwiga herra Poysgai poole wiskas. Paraku käis aga see kiwi herra Poysgaile wastu rindu, nii et ta keel hammaste wahetele sattus.

Dma wihas ei teadnud Poysgai nüüd enam,

mis tegi. Nuttu pani ta püssi palgesse ja lastis sinna, kus kõige enam inimesi koos oli.

See oli ta õnnetus ja hukatus!

Püssis oli neli kuuli, milledest üks ühe sulase põsest ja teine ühe mõisniku külleluust läbi läks, kuna kolmas ja neljas Sumal teab kus õnnetust sünnitawad. Ühe sõnaga, see pauk tegi palju õnnetust.

Risa, mõirgamine ja appihüüdmine meelitas kõik tagasi, kes ju wäljas oliwad. Niipea kui nad werd nägiwad, saiwad nad kui joowastatud. Nagu rahet hakkas kiwa wastu aknaid lendama, julgemad tormasiwad redeli juurde ja kõik teised tungisiwad kiskendades maja poole. Oleks arwata wõinud, et nad maja filmapilk maataja teewad, niisuguse maruga asusiwad nad platsi. Üks nendest hakkas kiwa akna alt wälja murdma, teine kangutas wõret, kolm ehk neli lõhkusiwad ust, nii et see keskelt looka paindus.

„Wala, tõuka, tapa!“ kõlas igalt poolt ja herad Kozar ja Kapornaki juhatasiwad punetawatel palgetel tormi.

„Konige katuse pääle! Konige aknast sisse! Kae-wage maja alt kõnaks!“

Niisuguste ja teiste sarnaste kergesti täidetawate käskudega kihutasiwad nad tormajaid tagast.

Nüüd alles sai herra Poysgai aru, mis suguse lolli tüki ta lastmisega teinud; meeletult jooksis ta toas edasi ja tagasi ja puutus iga ukse juures oma niisama segaste teenijatega kokku, kes ärewuses enam kellegi sõna ei kuulnud.

Wäljas aga tõusis kära ikka suuremaks; hir-

muga puges Poysgai kord siia, kord sinna, ilma et filmapilkugi oleks ühe koha pääl juutnud paigal seista.

Kuhu pidi ta enda ära peitma? Woodi alla? Säält leiti ta kindlasti üles. Rappi? Rasti? Waati? Tahukasti? Säält ta lämmastas ära. Tääkelbrisse? Säält ta külmas ära. Mis pidi ta tegema? Mis pääle hakkama?

Ta hädaoht kaswas iga filmapilguga. Suba pistsiwad ümberpiirajad pääd aknast sisse ja kijendasiwad kõigest täiest kōrist. Alumine kord oli ju nende käes, nüüd katsusiwad nad trepiuksi sisse murda.

Kuna ta nõndawiisi nõdrameelse hirmuga keldrist üles pööningule ja pööningult alla keldrisse jooksis, seisis ju werine külm higi ta otsaesisel; ta näolt paistis surmakartus.

Ukitselt nägi ta, et üsna üksipäinis majas oli, et ta teenijad kõik oliwad ära põgenenud.

„Kus te olete?“ hüüdis ta nutusel häälel. „Kuhu olete enda peitnud? Miks ei ütelnud teie seda ka mulle? Wõtke ka minu kaasa. Laske ka mind eneste juurde, oh, peitke mind ometi!“

Wäljas mürtsus juba üks. Nagu meeletu jooksis Poysgai tagaües edasi tagasi, kuni ta äkitselt sealanda taga awatud wõre nägi, mis muidu selle kaanali awauft kinni hoidis, mis lossiõuest Szamose juurde wiis. Selle kaanali kaudu oliwad ta teenijad nagu rotid ära põgenenud.

Silmapilgu wiiwitas Poysgai; pidi ta seda teed mööda põgenema, wõi pidi ta enda parem surnuks lüüa lastma? Selsamal filmapilgul aga kuffus suur

üks ühes postidega ja läwega sisse ja temal oli ainult weel kaanalisje kargamiseks aega, kus ta neljakäpakile umbes kuusfada sammu pidi edasi ronima.

Murtud ukse kaudu woolasiwad siis wõitjad lossi.

„Kus te olete? Tulge wälja!“ kordasiwad tulijad meeletult ja murdsiwad ukssi, toolisid, laudu, wõdisid ja kappisid, et aga waenlasi kätte saada. Ta et nad neid ei lauasahtlitest ega tooli alt ei leidnud, purustasiwad nad kõik peeglid ja klaasinõuud katti, nagu kardasiwad nad, et Poysgai end mõne kitsakaelaga pudeli sisse poetanud.

Herra Kozar katsus neid kõigest jõuust häwitamast keelata, sest nüüd olla see kõik tema oma ja nad tegewat ainult temale kahju.

Uga ta sõnad ei mõjunud enam. Ainult suure waewaga suutis ta neid nii kaugele taltjutada, et nad maja põlema ei pannud, kus nad aga muidu mitte tooli jalgagi terweks ei jätnud. Ssegi aknawõresid ei jätnud nad weel rahule, ehk nüüd küll ju kõik ukсед lahti oliwad, kust kaudu nad sisse ja wälja wõisiwad käia.

Wiimaks leidis keegi nendest selle salaja maaluse käigu üles, kust kaudu waenlane plehku pannud, mis järele kõik alla Szamose kaldale ruttasiwad. Sääal nägiwad nad ainult, kuida Poysgai ühes oma teenijatega suure paadi sees Szamose jõe mööda alla sõitis. Mõnda siis pidiwad tagaajajad ainult sellega leppima, et põgenejale kõikisugu magusaid meelitusesõnu järele hüüdsiwad.

Waheajal aga oli herradel Kozaril ja Kapornakil

niipalju mõistust, et õue wärawa kinni paniwad, nii et talkfutamata rahwas enam sisse ei saanud. Ainult mõistlikumad lastsiwad nad sisse, kuna nad teistele ühe suure härja küpsetamiseks ja söömiseks ja paari pangi wiina joomiseks andsiwad.

Kui lord sel kombel jälle jalale saanud, polnud herradel enam muu eest muret, kui termemad toolid ja lauad kokku otsida, aknatele uued klaasid panna lasta ja teisi parandusi ette wõtta.

Miikaua kui see kestis, seisiwad töowõimulistele keldri ja moonaaida ukсед lahti; mitu tuhat pangi Adam Boori kõige paremat weini oli neil tarwitada.

Kui aga kõik ju jälle kaunis korras oli, lastsiwad rõõmsad herrad ise oma kodust kõige paremaid weiniseid, wasaaniseid, põtru ja muid metsloomi koormate kaupa tulla, tellisiwad kõige mitmekesisemad maiusroad linnast ja palusiwad siis kõik ümberkaudsed mõisnikud suurele pühitsemisepidule.

Määratud päewal ilmuksiwad siis ka kõik kutsumatud; aga pidul tuli herrade Kozari ja Kapornaki wahel wäike tüli, sest et wiimane oma puutarwitamise ja tordekorjamise õigusest midagi teada ei tahtnud; siisgi ühendasiwad nad wõõraste lepitamise järele end nii kaugele, et herra Kapornaki herra Kozarile iga kümne wiljawaka päält laks noort siga ja puutarwitamise õiguse eest — ainult õiguse jalalhoidmiseks — pettekuldna pidi andma.

Nüüd istusiwad kõik laua juurde ja et kõikide keeled paljust rääkimisest kuiwaks jäänud, siis söödi ja joodi tublisti; iseäranis joodi majaherrade ja kõigi

koosolijate terwiseks, pärast aga ka äraolijate terwiseks. Eõunasööf kestis kuni õhtuni ja kui wiimaks üks hiline tõld ära sõitis ja kuuldi, kuda teenijad tulijat auupaiklikult teretasiwad, üteldi: olgu tulija, kes on, juua ja süüa on weel küllalt.

Wiimaks läks üks lahti ja sisse astus koguni ootamata külaline ja nimelt herra Stefan Malaczi.

Herra Kozar kargas krapsti püsti, et tulijat wastu wõtta ja temale istet, süüa ja juua pakkuda

„Ma tänan lahkuse eest“, wastas Malaczi mitte just sõbralikul näol; „ma ei ole teiega mitte lõunat sõõma tulnud — olen ju lõunat sõõnudgi — waid tõin Teile sõbralise teatuse herra Mihael Teleki käest, kes wüürsti ülem nõuuandja on“.

Herra Kozar tegi selle juures väga hapu näo, sest ta aimas pahandust ju ette. Herra Kapornaki aas, kes tark oli ja uskus, et wüürst selle mõisa hoopis temale annab, hüüdis waljusti:

„Kuulame, mis herra Malaczil ütelda on! Põõ-
lake end lahkesti meie poole, armuline herra!“

Malaczi kehitas õlastid.

„Kui soowite, minul üks puha kõik. Armuline herra Mihael Teleki on kuulnud, et kolm herrat wüürstile ühel ajal ühe ja sellesama asja pärast palwekirja on ette pannud ja wüürsti sundinud palwekirjadele õõsel pimedas alla kirjutama. Ta on ka kuulnud, et needsamad herrad nüüd kára teewad ja maal mäs-su sünnitawad, mis eest neile nuhtlust tarwis oleks, siisgi ei taha ta mitte kõiki ühel wiisil nuhelda. Et ta

päälegi üht nendest selle mõisa õigeks omanikuks pidi tunnistama —"

Herrad Kozar ja Rapornaki jäiwad kuulatama. Kumb nendest wõis see olla? Kumbgi nendest mõtles ju, kuda teisele lubatud osasid jälle tagasi saada.

"— — siis otsustas kõige armulisem nõuuandja ühes teiste nõuunikudega, et Franz Poysgail selle mõisa kohta kõige suurem õigus on —"

Mõlemad herrad oliwad nagu parsiilt maha kukkunud.

"Nõnda siis kästakse, et herrad Kozar ja Rapornaki siit loskist kõigi oma teenijate ja wõõrastega wiieteistkümne päewa jooksul peawad wälja kolima. Bastasel korral antakse Szeklerimaa wäejuhatajale herra Paul Baldile käsk wäega siia tulla, mõistatägisi ära wõtta ja kõik inimesed, keda siit weel leitakse, olgu ta herra wõi sulane, siduda ja wangi wiia Fogarasi. — See on kõige armulisema herra käsk ja mul on auu teist lahkuda".

Nende sõnadega sammus Malaczi toast wälja.

Kõik mahajääjad waikisiwad, ja alles, kui wäljast tõlla ärasõitmist kuuldi, hakkasiwad nad kergemini hinge tõmbama. Alles nüüd tuli herra Kozarile meelde, et tarwis oli rusikaga laua pääle pörutada.

"Sarmikud ja saapad! Sellega mina ei lepi! Seda ei lase ma enesele mitte teha ja kui see ka mu pää maksaks. Kõik jääwad siia, keegi ei liigu paigast. Ma tahan ometi näha, kes minu majas minu wõõraid julgeb haawata! Ma tahan näha, kuda Paul Baldi mind seob! Tulgu ta, kui soowib,

et ta hing pörgusse peab sõitma. — Parem lähen Türgimaale, nagu David Zolyomi, kus ma juba ke-dagi leian, kes nende kõlwatute nõuunnikude küünla ära puhub ja wile lõhki ajab. Parem toon tatar-lased siia! Zoome, herrad, ja ärme paneme tähelegi, mis see ilalakkuja lobises. Ma kahetsen ainult, et teda kaewu sisse ei lastnud wisata, — tal oli aga ka pagana rutt taga!”

Herrad jõiwad, hakkasiwad ka laulmaga, aga siisgi ei olnud lõbu enam nii waba ja ladus, kui enne. Wiimaks jäi aga herra Kozar nii purju, et laua alla kukkus ja säääl kui furnu teise päewa lõunaajani norstas.

Wastu lõunat ajas ta end wiimaks üles, weni-tas ja sirutas. Saanud ta filmad selgeks hõõrunud ja waadanud, kus ta oli, kisendas ta oma teenri jä-rele ja küsis kahisewal häälel:

„Kus külalised on?”

„Sõitsiwad ju koiduajal kodu“.

„Ja ei ütelnud sugugi, et tagasi tulewad“.

„Ditse ümberpöördult: nad näitasiwad rõõmsad olewat, et lahti saiwad; mitte üksigi nendest ei waa-danud tagasi.“

„Memmed!“ ümises herra Kozar. „Hää küll, mingi nad, saan ka ilma nendeta läbi. Aga mis herra Kapornaki teeb?“

„Ka tema läks ära?“

„Kõigi oma teenijatega?“

„Jah.“

„See kah!“ kisendas herra Kozar. „Hää küll.“

See on tema oma kahju: mis minul sellega tegemist on, kui ta mõis kus kurat läheb? Ja szejlerid?"

„Dn ka ära läinud.“

„Kah ära?“ mõirgas Rozar ja kargas teenri kallale. „Hää küll. See tähendab aga, see ei ole mitte enam hää. — Aga vähemast teised teenijad on ometi siia jäänud?"

„Oh herra, ka need tahavad iga filmapilt plehku panna.“

„Et nad kõik pörgus küpselivid! Nää, misjagused inimesed ilma pääl elavad! Nõnda siis ei ole ühtgi ilma pääl, kes mulle truu oleks; esimese paha sõnumi järele lahkuvad nad õiglast! Aga kui ma siit lahkuma pean, wannun ma oma hinge õnnistuse juures, et siia minu käte jäljed peavad maha jääma. Si pea mõni mitte ütelda võima, et siin inimesed elanud. Vähemast peab sel, kes siia minu järele peremeheks saab, kolmkümmend aastat wihasta-miseks põhjust olema!"

Sa herra Rozar täitis truusti oma wannet.

Kui ta nägi, et mõis temale ei jäänud, tarwitas ta seda kaht nädalat häwitamiseks ja häwitas, mis weel ial võimalik oli. Slusa buhipuumetsa lastis ta maha raiuda, puuwilja- ja juurewilja aiad puruks tallata, aia kiwidega täis täita jne. Härjad ja hobused lastis ta metsa kihutada, lambad soosje; feldris lastis ta weinile äädikat juurde segada, seinad haisewa raswaga kofku määrida, lukud ja wõtmeaugud tina täis sulatada ja kõik mööblid puruks teha, nii et tooli põhi feldris, jalg aga pööningul oli.

Alles wiieteiskümnenda päewa hommikul, mil midagi enam häwitada ei olnud, lahkus ta lossist. Franz Poysgai, kes sellesama päewa õhtul mõisasse tuli, leidis selle juurde waewalt teed. Teedest oliwad kraawid läbi lõigatud, põllud pori ja aiad kiwa täis; kuuksed, männad, buhid ja wiljapuud katsiwad teed ja maad; ilma ülewaatuseta hulkusiwad lambad, kelle kaskel katt lahti pääsenud, ringi; hobused oliwad metsikuks muutunud ja metsaga ära harjunud; seeme oli ära rifutud, waatidesse äädif walatud ja majas ei saadud ühtgi uft lahti teha ega kinni panna. Ühe sõnaga, kõik oli kõige hullemal kombel ära häwitatud.

6.

Waga mees ja tema teener.

Waheajal kaswasiwad hää Mihael Apafi mured ifka suuremaks. Konstantinopolist tuli üks käsikalg teise järele ja nõudis wõlgujäänud maksu, mis aau-summa nime all Gabriel Bethleni ajast saadif 16000 taalri päält 80000 taalri pääle tõusnud ja Siebenbürgia sellefordsete oleku pääle waadates kolesumma oli. Poolakate wastu peetud sõda oli põhjusiks, et kauplemine kängus seisis; endised wõidurikkad aastad oliwad tööstiku ja põllutöö ära häwitanud, tatarlaste maaletungimine ja nende rüüstamine wiis maalt hulga metalli wälja ja selsamal aastal mõllas kole loomakatt, mis kolmanda jao loomadest ära hä-

witas. Rewadel hullkus salt põletajaid maad mööda, kes enam kui katksjada küla rufuhunikuks tegi; sellele järgnes põuane suvi ja weerikas sügis, mis weel selle, mis üle jäänud, ära häwitasiwad; kulla- ja hõbeda-kaewanduste walitsus oli wilets ja üfsikute külade pääle pandud maksu ei saanud keegi kokku wõtta, sest et igal kohal oma põhjus oli maksud maksmata jätta. Terwel Szecklerimaal oli suur rahapuudus ja üfsikutel rikastel linnadel, iseäranis Saksenis seiswatel, oli niipalju eesõigusi ja priiusekirju, mida würst andnud, et nendele midagi ei wõidud teha. Pääle selle oli hää würst weel nii helde ja pehme südamega, et tema käest midagi paluda ei olnudgi, mida ta ei oleks andnud, niipalju kui see tema wõimuses seisis. Kord oli ta oma wiimase taalri käest ära andnud ja pidi ise riigikasjast laenama, kui reisile tahtis minna. *)

Selle juurde tuli weel, et Suurwardeini pasha kõigist neist Ungria ja Siebenbürgia kohtadest, mis würsti walitsuse all seisawad, omawoliliselt kahe ja kolmekordsed maksud lastis sisse nõuda ja siis waejelt würstilt weel täie summa nõudis.

Sel põhjusel oliwad nad juba mitu korda targad, jutukad mehed sultani juurde läkitanud, teda lepitama ja ta südant Ungria wastu pehmitama, et ta kas maksu vähendaks ehk vähemast Suurwardeini pashat keelaks maksusid sisse nõudmast ja oma taskusse pistmast; aga alati saiwad nad sultani poolt wastuseks, ilusaid sõnu ei tahtwatgi ta, waid ainult raha.

*) Historia rerum transilv. ant. I. Bethlen. Pars I.

Wiimasel korral oli aga herra Kristof Pasko koguni selle teatusega tagasi tulnud, et, kui raha warsti mitte ei makstawat, sultan kobe ühe mehe saadab, kes makjud ise sisse nõuab. Saatwat nad weel mõne saadiku, ja selle ilma rahata, siis pistetawat see teiba otsa. Nõndasama sündiwat, kui makjust üks ainus taaler puuduwat.

Ta summaft puudus weel nii mõnigi hää taaler.

„Mis peame meie tegema?“ hoigas Apafi sõrmi rogistades, kuna Mihael Teleki jaalis edasi tagasi sammus ja Kristof Pasko würssti ees seisis.

„Noh, mis me wõime teha?“ küsis ka Teleki. „Seda, mis siamaani tegime. Maksude maksmiseks meil raha ei ole, küll on meil teda aga wesiiri wai-
gistamiseks, et ta meile aega annab, ja siis: „kel aega on, on elu.“ Kes wõib päälegi teada, mis muutus waheajal wõib tulla. Siamaani aga ütleme, et kõik tahame teha, mis nad soowiwad.“

„Ütleme? See on kerge ütelda; aga kes on niisugune jõle ja wõtab selle ütlemise oma pääle, sest teda ootab teiwas.“

Teleki pööras end suure julgusega Pasko poole:

„Tšamaa kasuks saate Teie seda tegema, herra Pasko.“

Pasko lõi filmad maha, ohkas ja jäi wait.

„Sumala eest, tema ei tee seda mitte!“ hüüdis würsst. „Wõttis alles kuue nädala eest noore, ilusa lese naeseks. Ega ta hull ole, et oma noore elu nüüd tahab kaalu pääle panna. Teda ma ei saada.“

Pasko tõstis oma ilusa, auusa pää püsti ja vastas naeratades:

„Mina lähen tõesti, armuline herra, Teie ja isamaa kasu pärast kas wõi maailma otša. Sa kui Sumal on määranud, et ma oma elu pean kaotama, siis sündigu ta tahtmine. Mind on ju sadat wiisi ähwardatud, ilma et ma filmigi oleksin pilgutanud ehk jume wahetanud, ehk ma küll sagedasti selleks oleks ettevalmistamata olnud, kui ähwardamine oleks täide saadetud. Eõwi ei tee sellele midagi, kes teda ei karda.“

„Teie olete tubli mees, herra Pasko,“ lausus Teleki ja patsutas talle õla pääle; „ma teadsin, et Teie wastu ei pane.“

„Noh, mina pesen oma käed puhtaks,“ sõnas Apasi; „mina Teid ei saatnud ega taha siis ka Teie surma ega Teie abikaasa lesepõlwe põhjuseks olla.“

„Minu abikaasa saab jälle mehe, kui suren,“ sõnas Pasko iseäraliselt naeratades.

„Sellest rahast, mis meil on, wõtke siis nelituhat taalrit ja tuhat kuldtükki ühes,“ sõnas Teleki. „Tuhat kuldtükki andke suurweesirile, et ta meile maksu sissenõudmiseks aega annaks ja Suurwardeni pashat rüüstamast keelaks; kolmtuhat taalrit jagage sultani tõlgi ja teiste maade saadikute keskel ära, et nad sultani paluksiwad maksu praeguse kõrguse päält endise kõrguse pääle alandada, nagu ta Gabriel Bethleni ajal oli. Kõige pahemal korral püüdke sultani südant isiklikult sulatada, et ta meile luba annaks ka säält küladest maksu sisse nõuda, mis Suurwardeni pasha

all seisawad. Järele jäänud 1000 taalrit on Teie oma reisikuludeks ja muudeks tarwitusteks."

"Minu jaoks on see summa liig suur," sõnas Pasko tõrjudes; "parem annan sellest rahast weel 500 taalrit sultani Kiaja Begile ja 300 Kislar Agale; — noh, ja ülemulemale pean ka oma 300 andma —."

"Dhoo!" hüüdis würst, "siis annate sada juba oma kotist!"

"See ei tee wiga. Mulle saadeti praegu kodust raha järele. Nasta sees wotan selle jälle tagasi."

Würst kargas tooli päält püsti.

"Noh, herra Pasko, Teie olete imelik mees. Mis ma aga Teie hääks wõin teha — seda ma teen, sest ma ei saa Teid ial unustama!"

"Ma tänan Teid, armuline herra. Mis mina teha wõin, teen häämeelega ega nõua selle eest mingit tasu."

Mõlemad herrad surusiwad saadiku kätt ja saatsiwad ta palawate õnnistusesoowidega minema; ta palus ainult niipalju aega, et oma maja korrale seadida, ja ruttas siis minema.

* * *

Poole aasta eest oli Kristof Pasko ilusa lese naese abikaasaks wõtnud, seda teame ka ju würsti juust. Kuulatame nüüd, mis see mees oma meeskundel teeb.

Wiisteistkümmed tundi pärast eespool räägitud

kõnet oli Pasko juba kodus ja hakkas end reisi vastu valmistama, mis võimalikul korral surmaga võis lõppeda.

Kad olivad kolmekesi: Pasko, tema abikaasa ja wana teener Johann.

Pasko korraldas oma kirju. Ta tõsine nägu pehmesti waatawate filmadega, ilusad huuled, mille pääl ilusad wurrud, ja sile, woldita otsaesine awaldasiwad waikist muret, mis küll näha on, aga end sõnades ei ilmuta.

Tema abikaasa, kahwatu, wäsinud näoga naesterahwas, oli sohwa pääl pool istufile ja lastis omad igatsewad filmad wahetewahel ümber olewate asjade üle lennata, kus juures ta rahutus tunnistas, et ta ärewuses oli.

Wana Johann pakkis seni kohwrit ja kastisid riiete ja pesuga. Ta käänis selja proua poole, waatas aga wahetewahel wihaselt paremale ja pahemale poole.

„Sa ei wõi siis mitte minuga kaasa tulla?“ küsis Pasko paluwal, murelikul toonil, kuna ta end abikaasa poole pööras.

„Kus proua Bertha mõtles enne järele, kas ta üleüldse pidi wastama.“

„Alga ja näed ometi,“ sõnas ta siis nähtawalt wäsinud häälel, „kui haige ma olen. Terwelt faks ööd ei lastnud mind südamekramp magada ja vähem kui pörutus teeb mulle pääwalu; ma arwan ju isegi, et mu pää peab lõhki minema. Kui ma nüüd reisile lähaksin, tuleksin hallina ja wanana tagasi.“

„See on tõsi, sul on tuline õigus,“ ohkas Pasko ja korraldas edasi.

Tüki aja pärast sõnas ta uuesti:

„Ma uskusin, et õhuhahetus ja lõbud sinu haigust parandaksivad.“

„Ja õhuhahetuseks arwad sa Stambuli räpaste uulitsate kopitanud haisu?“ vastas Bertha karsitult, „ja lõbuks pashade igawat külaskäiku, kes hommikul tulewad, piibud põlema panewad ja õhtul ära lähewad, ilma et nad rohkem oleksivad rääkinud, kui tere hommikust ja hääd ööd, ehk neid kolemaid supelusekohtasid, kus inimene surnuks hõõrutakse ja pigistatakse.“

„Hää küll, hää küll, sul on juba õigus,“ sõnas Pasko pehmesti. „Mina ei nõua sugugi, et sa minule ohwrit tooksid, ära ainult nii ärewaks saa; — waata, sa oled ju muidugi liig ärew ja tufane.“

„Minu praegune haigus just sellest tulebgi,“ rääkis Bertha edasi, „et ma wiimasel korral Stambulis ühtelugu õliga keedetud sööki pidin sööma; weel praegu tuleb mulle wärin pääle, kui selle pääle mõtlen.“

„Aga, armas naene, ära end ilmaaegu eruta; ma ei wõtagi sind kaasa.“

Aga Bertha ei lasknud end eksitada, waid sõnas edasi:

„Weel täna kuulsin, et Pera linnajaos Konstantinopolis katk olla lahti pääseenud.“

„Mis asi sind sugugi ei pruugi huwitada, sest et sa ometi sinna ei tule,“ vastas Pasko natuke te-

rawasti, mis pääle Bertha püsti fargas ja toast tahtis wälja minna. Nüüd aga alandas ennast Paske, astus tema ette ja andis ta käele alandlikult juud.

„Aga, armas naene, miks sa siis kohe kõige pärast nii pahaseks saad!“

„Jah!“ hüüdis Bertha nutma plahwatades. „Sa ei usu mind, kui haige ma olen, pead kõike naljaks ja pettuseks, käid minuga kui lapsega ümber. Oh, kui sa ometi teaksid, kui ülihaige ma olen! Mõni teine oleks ju ammu woodis pikali. Kuigi ma alati ei kaeba ja nuta, tean ometi, mis mul puudub. Sa sina naerad mind ainult!“

„Armas naene,“ wastas Paske pisarafilmil, „mispärast ei peaks ma mitte uskuma, et haige oled?! Mispärast ei pea ma sinu pärast mitte mures olema? Waata, ma palusin Klausenburis olewat arsti, herra Franz Mikot, et ta sind iga päew tuleks waaatama ja et ta sinu terwise üle walwaks..“

Nüüd laskis Bertha enda aegamööda ära lepitada ja lahkus siis rahulikult abikaasast, kes jälle oma paberid kohendama hakkas.

Wana Johann waatas kortsus kulmul prouale järele ja ümises väga kuuldawalt:

„Tõesti oleks hääd, kui tema juurde mõni papp saadetaks, kes enam ta hinge eest hoolt kannaks.“

Paske kuulis sellest mõne sõna ja hüüdis wihaselt:

„Mis Te pomisete?“

„Mitte midagi?“ wastas Johann, ilma et ennast oleks ümber pöörnud.

"Mina tahan teada, mis Te jääl pomisesite?"
Johann kehitas ainult õlasid.

"Ma lasen su filmapill tükkideks rebida, kui sa ei wasta!" hüüdis Pasko, kes ifka enam ja enam wihaseks sai.

"Laske, laske!" pomises Johann, ilma et tööd oleks seisma jätnud.

Pasko pidi tahes ehk tahtmata wait jääma, ehk ta küll selgesti oli kuulnud, mis Johann pomises. Aga oma abikaasa tahtis ta ometi wähemalt kaitstagi.

"Ega inimene oma abikaasa haigelt ometi wägisi wõi kaasa wõtta, sest kõige wäheha kui raputuse juures wõib ta frambi saada ehk minestusesse langetada, ja reis on piif."

"Seda ma arwan," hüüdis Johann. "Aga täna nädala eest tantfis ta kui linnukene terve öö oma sõbranna pulmal."

"Mis Teil sellega tegemist on! Teie olete niifugustes asjades suur eesel, muud ühtigi."

"Ma tean seda, et eesel olen, sellepärast ma ei räägigi; ma panen ainult seda imeks, et Teie minuga juttu hakkasite ajama."

"Tantsimine on hoopis teine asi, kui tõllas istumine; tõllas wõib inimene ennast halwa teega surnuks raputada lasta."

"Muidugi on tantsimine hoopis teine asi. Ka see on hoopis teine asi, kui inimene kolm päewa jäjestiku waba taewa all Patoifi herra juures jahil on ja ratsahobusega põtru taga kihutab, nii et lase aga

olla. Ega see ei raputa, Jumala eest, ei, seda suudab iga nõrgem kui naesterahwas wälja kannatada."

Selle pääle ei teadnud Paske enam midagi wastata, sest ka tema meelest oli see wäga iseäralik, et ta abikaasa metsikute hobuste seljas ratsutas, aga tõlda ei wõinud istuda.

Johann aga ei rääkinud enam sõnagi edasi, mis eest ta herra teda oleks wõinud sõimata. Ta teatas ainult teoasju ja jäi nüüd wõiduröömsalt wait, sõlmis aga riimu ja raputas kohwrite sisu nii koledasti, nagu oleksiwad sääl sees naesterahwad peidus olnud.

Paske oli nähtawasti suures ärewuses ja ei leidnud, mida otsis.

"Deh, oeh!" ohkas Johann tüdikese aja pärast kuuldawalt.

"Mis Te sääl ohkate?" hüüdis Paske wihaselt.

"Koh, sääl ta nüüd on! Mitte ohata ei tohi ma ka enam! Ohake ka, auus herra, kui Teil sellepärast minu pääle kade olete!"

"Lollpää, Teil pole ohkamiseks mingijugust põhjust. See on lollpää, kes ilma põhjuseta ohkab."

"Koh, lollpää ei ole ma siis mitte, sest ma tean, mille pääle mõtlesin, kui ohkasin."

"Koh, mille pääle Teie siis mõtlesite?"

"Kui Te seda just teada tahate, siis mõtlesin selle pääle, misjugune tubli, wapper ja tark mees minu peremees on, kui ta sultani ees seisab."

"Koh, ja siis?"

"Koh, sellepärast 'ep ma ohkasingi."

Paske süda läks täis, sest ta teadis wäga hästi,

et teener midagi veel salgas, ja see midagi oli: „ja kui arg ja rumal, kui tal oma naesega tegemist on.“

Ja jälle tuli waheaeg.

Johann fraameldas asjade juures, kuna Pasko kirjasiid katki rebis, mis ta kätte putusiwad, kui ta teisi otfis.

„Türklased on ometi wäga targad mehed!“ algas Johann jälle äkitselt ja ilma mingi põhjuseta.

Pasko mõtles, et Johann juttu teistesse rööbastesse tahab juhtida ja küsis sellepärast:

„Mispärast on nad korraga siis nii targaks saanud, Johann?“

„Minult sellepoolest ja pärast, et nad oma naesed luku ja riivi taga hoiawad.“

„Noh, see on ometi natuke liig!“ hüüdis Pasko wihaselt. „Ma keelan Teid niisugusid kõnekäänusid tarwitamast ja kui veel kord ilma küsimata juu lahti teete, olen ma sunnitud teid, nii wäga ma teid ka auustan — — “ (ta tahtis ütelda „ära ajama“, aga ta kahetseis seda ju enne wäljütlemist) „ — — siia jätma.“

Teener pani kõik käest, pööras end oma kaskija poole ja hüüdis wärisewal häälel:

„Ja usute teie, mu auus herra, et kui ma näeksin, et selles majas üks inimene oleks, kes teid sajanDET jagugi nõnda armastaks, kui mina, — et ma siis sellest majast parem täna, kui homme lahkuks? Sätku Teid kõik maailm maha, mina ei lahku teist ial, isegi kui Teie tee pörgusse wiiks, ja isegi siis, — kui Teie ka oma abikaasa sinna kaasa wõtaksite!“

Nende sõnadega lahkus wana teener, kel mitmesugused eesõigused oliwad, toast; teener, kes teenistuses halliks läinud, kes ju wana isa teeninud ja pojapoega käte pääl kandnud, tema tundis selles perekonnas rõõmu ja muret kaasa.

Pasko aga kummardas end, kui ta üksi jäänud, oma kirjutuse laua üle ja nuttis kibedasti . . .

8.

Täideläinud tootus.

Maheajal laskis Katarina, Kutshuk pasha proua, kõik käskjalad, kes üle tema piiri seraskieri juurde läksiwad, ehk säält tuliwad, kinni wõtta, puuri pista ja kõik nende juurest leitud kirjad omale tuua.

Nagu arwatud, hakkas ta sel teel ühe iseäralise plaani jälgile saama. Seraskier seisis Moldau hertsogiga kirjawahetuses, kes kuuetuhanda Moldau ratsamehega Ismail pasha leeri juurde pidi tulema, mis Kaabi kaldal Rooma keisri Ungria ja Saksa sõjawäe vastu seisis ja kust ta uuendatud käsu sai, Moldaust weel kuustuhat ratsameest otseteel läbi Siebenbürgia tuua.

Ühel päewal tuli nüüd üks käskjalg Ungriast; selle kirjade hulgast leiti üks järgmise sisuline:

„Auuwääriline seraskier! Kuulsusega
kæetud Baruch Tarais!

Ära unusta mitte, mis ma sinult palusin,
kui alles kodus olin. Ma olen kindel, et see

ka nüüd sinu soov ei ole, et kristlik kogudus hukka lähets ja sa selle järele mitte wiivitama ei saa, mulle abinõusid kätte andmast, et kõiki ettevõtmisi, mis ta hukatust peavad täiendama, õige kristlasena, kui ka just mitte wägivallega, siis ometi nõrkusega luhta ajada. Ühtlasi palun sind aga tungiwalt, oma oleku läbi mitte kahtlust äratada, sest see oleks wäga kahetsemise wäärt seisukord, kui ma teiste awitamise läbi ise hukka saaksin. Selle mehe läbi, kes selle kirja sinu kätte wiib, saada mulle kohe wastus ja ära lase teda kellegagi juttu ajada, et ta midagi ei saaks kõneleda. Nendest kümnest tuhandest kuldükist, mis ma sulle oma tänu tunnistuseks olen lubanud, wõid 5000 kohe minu ametnikkude käest kätte saada, poole saad, kui tagasi tulen. Kuula ühtlasi minu abikaasa järele, kas ta ju maha on saanud?

Sinu truu sõber ja alandlikum teener

+ + +

Tärelkiri: Niipea kui selle kirja oled läbi lugenud, saada ta mulle minu rahustamiseks tagasi."

Katarina pani kirja ettewaatlikult kinni ja saatis ta ühe usaldatawa teenri läbi seraskieri kätte.

Mõne päewa pärast tuli see hertsogile määratud kirjaga tagasi, mida seraskier saatnud ja mis järgmine oli:

"Nuus ristiherra!" (siin seisis "herra" asemel "koer", mida seraskier harjunud kombe järele kirjutanud, siis aga maha kustutanud). "Minu

kõige alandlikum teener!" (Et hertsog iseennast kirja lõpul nii nimetas, arvas seraskier seda temale õigeks auunimeks.)

"Mina olen sinu kirja väga hästi mõistnud ja sellele otsusele jõudnud, et mul teie kristlastega midagi tegemist ei ole; kas teie elate, või surete, ei puutu minusse. Mulle oleks aga siisgi väga armas olnud, kui need lubatud 10,000 kuldtükki mulle kohe ja terwelt oleksid lasknud välja maksta, sest kui ma sind ka lõpmata auustan ja armastan, kardan siisgi, et mind petad. Mis ettevaatusesse puutub, siis ära sina mind selles asjas õpetama tule. Sest kui ma tean, et need kuustuhat meest mitte sinu juurde ei pea tulema — sinu enese soovijärele — siis sean selle asja niiviisi, et ette teada katsun saada, mil teel Effendi nad sulle järele tahab wiia. Wiib ta nad läbi Boyza kitsa oru, siis saadan mina neile toidu ja sõjariistad järele, mis ma aga Tömösi orust lasen läbi wiia. Kuna nüüd need kuustuhat meest Boyza orus moona ootavad, saavad ju pool nendest laiali minema. Siis saadab Effendi nad kas ilma moonata Siebenbürgiasse, kus neid sjezlerid maha notivad ja nad sinu juurde enam ei jõua, ehk ta saab nad, kui eksitust märkab, Tömösi orgu wiima. Kui nad sinna aga jõuavad, saan mina — nagu kihutaks mind truudus — kõik moona Boyza orgu läkitama, kust nad siis niisama kaugel on, kui enne Boyza orus. Sel kombel ei võida selle juures meile

midagi süüdi anda. Ole aga ise ettevaatlik ja tee ettevaatuse pärast selle kirja wiija pää jagu lühemaks, et ta kellegagi ei saaks rääkida. Mis wiimaks sinu abikaasasse puutub, siis pole mul temaga midagi tegemist. Allah kaotagu kõik naesterahwad maailmast ära!"

Kui Katarina seda kirja luges, jalutas ta parajasti aias ja kogemata juhtus ta jalgade ette ilus kõrvi, millele ta nüüd jalaga niisuguse hoobi andis, et see tükkideks katti läks. Seftsaadik kui märkidekõne kunst üles leiti, ei olnud weel üksigi jalg nii selgesti mõtteid awaldanud.

Seraskieri pää ei seisnud sel filmapiigul mitte sugugi kõwemini kaela otsas, kui see puruks löödud kõrvi.

Ja mõne päewa pärast kuuldi tõepoolest, et appi saadetud wägi efekombel mõistetud kásu järele Moldaust wälja minna ei saawat.

Katarina oleks selle effituse ühe oma käes olewa kirja läbi küll kohe wõinud awalikuks teha, aga ta pidi kartma, et seraskier end raha läbi weel wõiks puhtaks pesta, ja laskis asja nii kaugele walmida, kuni tagajärjeta töö esimehed wihaseks teeks ja nad selle põhjuste järele hakkasiwad uurima.

Selle pääle ei pruukinud ta kaua oodata, aga see kääna! tegi Katarinale enam ehmatust kui rõõmu.

Ühel päewal jõudis hertsogi tiirkäskjalg sinna. Tal oli kiri kaasas; aga see ei olnud hertsogi kirjutatud, waid selle kirjutaja töö.

Kiri oli järgmine:

„Uuuväärt j. n. e.“

„Kõige juurema rutuga kirjutan need read, nagu keegi, kes kaks päewa järgimööda sadulast pole maha saanud.

„Meie taga ähwardab suur hädaoht, sest wõitlus möllab ju koidust saadik. Möödaläinud wõl tegiwad türklased kaks silda üle Raabi, tuliwad jäält tähelepanematast üle ja tormasiwad kristlaste leeri kallale. Hommikuni oli kants nende käes ja kolmtuhat meie meest siple siwad ja magasiwad oma were sees. Nüüd lastis ülem Aga ja Ismail pasha terwes leeris pasunat puhuda ja meie pidime kristlaste wastu tormi jooksuma. Meie ettevõtte kordasaatmiseks polnud aga mahti. Niipea kui kristlastele 200 sammuga kaugele oli lähenenud, hakkasiwad nad igale poole põgenema. Selle juures oli meil paha seisukoht, sest paremal pool oliwad Kutsuk pasha, pahemal pool Feriz Begi ratsamehed, kes meid ju kõik see aja terawasti silmas hoidsiwad — — “

Katarina süda hakkas rutemini tuksuma, kui ta oma abikaasa ja poja nime luges, ja ta wiiwitas edasi lugemisega. Saab see rõõmus wõi kurb sõnum olema, mis järgneb? Ta kogus end ja luges siis edasi:

„Tuba oliwad waenlased peaaegu põgenema löödud, nende leer meie saagiks saanud ja nad ise osalt metsa põgenenud, kuna meie järele jäänud osa oma hobuste kapjade alla pidime

tallama, kui põgenejate reaft äkitselt kaks ratsa-
salka lahkusiwad — need oliwad Petarhazy hu-
sarid ja Teggendorfi ratsamehed — ja äkilise
pöörafuga Ismail pasha sõjasulaste kallale
kippusiwad.

„See oli filmapilk, mil meie plaan pidi täide
minema. Meie keerasime, kui üks husarite salk
meie kallale kippus, äkitselt ümber ja hakkasime
jõekallast mööda põgenema. Meie põgenemine
tegi Türgi leeri segaseks ja andis kristlastele uut
julgust ja jõudu. Silmapilk oliwad nad enda
wanrite taha ära peitnud ja wõtsiwad kallale
kippuwad türklased tubli tulega wastu. Wõitlus
oli nüüd hoopis teise käänaku saanud, ja kui
meie põgenedes ühe mäe otsast tagasi waatasime,
nägime, et kristlased juba wõidumehed oliwad.
Ismail pasha salk põgenes lahutatult Raabi
poole ja Uga hobuste sabadest nägime ainult
weel üht. Minult Kutshuf pasha ja ta poeg
Feriz Beg wõitlesiwad weel surmajulgelt oma
salkade eesotsas; oli näha, nagu ei tahaksgi nad
lahingiplatsilt elawalt lahkuda. Misfugune lõpp
lahingul oli, seda ma ei tea, sest õõ jõudis kätte
ja ma ei wõinud enam midagi näha. Muha-
medlased on palju kaotanud, sultan saab kole
wihane olema ja sellepärast palume meie teid
Sumala nimel hoolega selle eest muret pidada,
et meie tegu awalikuks ei tule. Sest kui meie
pääle ainult kahtluse warigi langeb, oleme ka-
dunud!“

Kiri kukkus Katarina käest maha. Tema abikaasa ja poeg, nemad oliwad lahinguplatsil wiimased, nagu ei oleks nad säält tahtnudgi elawalt lahkuda! — —

* * *

Ilona ja Karl istusiwad kasuema kõrwal, kuna see kirja luges, ja waatasiwad talle murelikul pilgul otša. Kui Katarina kirja wiimaks langeda lastis, wärisewad käed silmade pääle surus ja waljusti nuuksuma hakkas, kargasiwad nad tema juurde, wõtsiwad ta ümbert kinni ja hakkasiwad ka nutma, ilma et ijegi oleksiwad teadnud, mispärast!

Ta kui Katarina põlwili langes ja käed paludes üles taewa poole tõstis, lastsiwad ka nemad ennast põlwili ja palusiwad.

Palwe oli sõnata, waitne. See aga, kes südamed ja neerud läbi katsub, kelle ees tumm ohkamine lahtilöödud raamat — ja laste nutt sõnarikas palwe on, kuulis ka seda palwet.

Selsamal filmapilgul kihutas Kutshuk pasha kästkjalg, Ill Hassan, kirjaga õue.

Kästkjalg oli tumm ja lonkas. Kutshuk tarwitas teda selleks teenistuseks, sest et ta midagi rääkida ei saanud ja ka lahingist ei wõinud osa wõtta.

Ta rutt teatas, et ta lahinguplatsilt tuli.

Kirja päälkirjast tundis Katarina oma poja käe-kirja ära ja tegi selle wärisewatel kätel ja põksuwal südamel lahti.

„Armas ema!“ seisis kirjas. „Lahingu oleme kaotanud, aga mitte auu. Minu isa päästis omad lipud, mina niisamuti omad, kuigi selle juures haawa sain.“

Katarina karjatas.

Sulge noormees rääkis oma haawast, ilma mõtlemata, et ema sellest mitte kiitust ei näe, waid werd.

„Araandmine kiskus wõidu meie käest,“ seisis kirjas edasi. „Küüd on meil ainult weel tarwis kahju tasa teha ja araandjatele kätte maksta. Ela hästi. Sinu poeg

Feriz.“

„Oled ja minu poega näinud?“ küsis Katarina kästjalalt põnewalt.

See nikutas pääd.

„Kust on ta haawatud?“

Kästjalg tähendas otsaesise pääl selle suurust ja kohta.

„Iika otsaesisel! See on ju kolmas kord, et teda jäält haawatakse! Just nagu ta isagi!“

Kästjalg naeratas ja tähendas risti ja põigiti näo pääle, et poeg ka isa sarnane on, päälegi siis weel õieti, kui ka tema nagu haawad ja armid ehivad.

„Sumalale tänu, et nad vähemast elus on!“ ohkas Katarina kergemini, ilma et kaotatud lahingist suurt oleks hoolinud; jah, ta rõõmustasgi peaaegu selle üle, sest ta mõtles, et see kaotus sultani rahu tegema sunnisk, nii et ta abikaasa ja poeg jälle tagasi

wõikfiwad tema juurde tulla ja sinna kauaks, kauaks ajaks paigale jääda tohikfiwad.

See lootus sai warsti kinnitust selles sõnumis, et Rooma keisri ja sultani wahel kümneaastane sõjariistade rahu tehtud ja et mõlemad wäed sellepärast maalt olla lahkunud.

Mõne päewa pärast tuli Moldau hertsog tööpoolest oma wõidetud sõjameestega kodu tagasi ja tema tuleku teatusega ühtlasi kuulis Katarina, et ka Kutshuk pasha koduteel olla. Ta olla wististi ju Siebenbürgias ja ta poeg tulla temale kohe järele, niipea kui haaw terweks saanud.

Kui rõõmus oli ta seda sõnumit kuuldes! Kui ilusaks kujutas ta jälleenägemise! Terwed päewad rääkis ta Slona ja Karliga ainult oma abikaasa ja poja üle, ja mida lähemale Kutshuk pasha kodutulemise päew jõudis, seda suurema igatsusega ootas teda Katarina, aga ka Slona ja Karl, sest wiimased lootfiwad, et ainult Kutshuk pasha nende isa wõiks wabastada.

Ühel päewal aga, mil nad ju tund tunni järele pasha tulekut ootasiwad, kuulfiwad nad, et Kutshuk ju ammu olla kodu tulnud, aga ta ei olla end oma abikaasaga kokku andnud, waid kohe Tassys poole edasi reisfinud.

Katarina ehmatas seda kuuldes. Mis põhjus wõis ta abikaasal, kes teda nii südamest armastas, lahkuminemiseks olla? See mõte piinas teda ja tegi ta täiesti segaseks.

Silmapilk saatis ta ühe käskjala Tassysse, kes

Jääl ta abikaasa järele pidi kuulama ja talle teatust tooma, mis põhjusel Kutshuf teda näha ei tahtnud. Piinlikus rahutuses ootas ta kästjala tagasitulekut.

Kästjalg oli kolm hobust furnuks sõitnud ja selle pika tee nelja päewaga ära käinud.

„Rääkisid sa oma peremehega? Kuulsid sa, miks ta seda teinud?“ küsis Katarina.

„Ma ei rääkinud temaga mitte, sest ta ei lase kedagi oma juurde, keda ta ise ei kutsu, aga sellegi pärast kuulsin kõik. St. Gotthardi juures löödud lahing kaotati sellepärast, et moldaulased põgenema pistsiwad, ja suurwesiir andis Kutshuf pashale ülesandeks Moldaus järeleuurimist ette wõtta ja äraandjaid, kui ta nad kätte saab, nuhelda. Sääl wandus Kutshuf pasha koorani salmi juures, mis Uja Sofia laesse kuldsete tähtedega sisse löigatud, et ta enne oma perekonda ei taha näha, oma abikaasaga mitte rääkida ega teda suudelda, ühtgi palwet kuulda ega ühtgi kingitust wastu wõtta, mingit weini juua, mingit laulu kuulda, ka mitte naeratada, kuni ta äraandjad kätte saanud! Sel põhjusel hoidis ta sinu eest kõrwale ja sina ei saa teda enne näha, kuni ta töötus on täide läinud.“

„Siis peame ruttama,“ wastas Katarina ja läks weel selsamal päewal Tassys poole teele, kuhu ta ka oma kasulapsed kaasa wõttis.

Nad jõudsiwad ilma takistamata Tassysse. Abikaasa majasse jõudes, laskis Katarina Kutshuki kõige ustawama teenri oma ette kutsuda, et sellega nõuu

pidada, kuda wiisi pashale mõned paberid saaks kätte toimetada.

„See saab raske olema, proua,“ vastas teener. „Bale tunnistajad on pasha meelt niimoodi wihastanud, et ta just nüüd kedagi oma ette ei lasse, pääle nende, keda ta ise kutsub. Kes siis temale kirja tahaks kätte anda, paneb oma pää kaalu pääle, sest wäga wõimalik on, et paberites jälle mõni eksitus seisab. Kui siis kellegil üleliigne pää otsas on, keda ta ühes paberitega pasha jalgu ette wõib maha panna, see wõib teda leida, kui ta aias jalutab.“

„Minul on niisugune pää,“ hüüdis Adam Boori poeg otsustawalt. „Mina räägin temaga.“

„Siis wõid enda aia kõrwalise wärawa kaudu õhtul sisse saata lasta. Harilikult jalutab pasha pika pärnarea all. Üritad sa tema aga wihale, siis ära ja mind ära anna, sest mina saan jalgama ja ütleva, et mina find mitte aeda ei lastnud. Seks otstarbekas panen ka ühe nõõrredeli müüri külge, nagu oleksid seda mööda aeda roninud.“

„Ole mureta,“ vastas poisj kindlasti; „mina tulen ühes pääga tagasi.“

Kui õhtu kätte jõudis, andis Katarina kirjad poisj kätte ja lastis ta aeda. Ta ise jäi Glona sellsis ukse läwe pääle istuma ja ootas põksuwal põuel poisjse tagasitulekut.

Neda jõudes waatas julge poisj ringi ja nägi kohe juhatatud pärnapuiestee ära. Ta ronis pöösastest läbi ja seisis äkitsest pasha ees, kes talle imestades otja waatas.

Pois aga astus julgesti pasha ette ja algas ilma mingit kartust awaldamata:

„Teie olete Kutschuf pasha, mu herra ja käskija?“

Pasha imestas poisi julgust ja waatas talle uuriwalt otsa.

„See ma olen, aga kust sina siia said?“

„Konisin üle müüri, sest mul on sinuga tarwilik asi rääkida.“

„Di, oi, minu wahid oleksiwad sinu kerjести wõinud maha lasta. — Sa mis asi see siis on, mis sa minuga tahad rääkida?“

„Mul on sinu wastu üks palwe ja sinu jaoks üks kingitus.“

„Pois, sa oled väga julge! Kas sa siis sugugi ei kuulnud, mis ma olen wandunud, nimelt: et ma ühtgi palwet kuulda ja kingitust wastu ei wõta?“

„Minu palwe wõtad sa aga siiski kuulda, kui ma sinu käest süüdlase pää eest palun ja wõtad mu kingituse wastu, kui sulle süüdlase pää annan, keda sa otsid!“

„Kuule, pois, sa mängid julget mängu, kui end selle asja sisse segad!“

„Ma tean seda, mu hää herra. Meie mängime päädega; mina tahan ühe teise pääd saada ja pean sellepärast oma pää kaalu pääle panema.“

Poisikese rääkimise wiis pani pasha ifka enam imestama.

„Sa kes see on, kelle pääle sa kaebad?“

„Alamseraskier Baruch Tarais!“

„Sa nõuad tõepoolest üht tähtsat pääd.“

„Muidugi, kui tema keha raskust ehk ta pattude koormat tähele paned.“

„On sul tunnistusi?“

„Vaata ise!“

Stende sõnadega andis ta kirjad pasha kätte.

Pasha nägu hakkas õhetama, niipea kui ta kirju luges; ta mustad silmad wälkusiwad ja kõik ta keha wärises wiha pärast.

„See mees!“ ähtis ta meeletult. „See mees, kes end oma meelituste läbi tolmust pilwedesse tõstis. Allah juures, tolmusse peab teda ta äraandmine jälle kukutama! — Mis palka nõuad sa, pois, selle teatuse eest?“

„Anna mulle mu isa tagasi, keda seraskier oma juures wangis peab.“

„Wõta kõik seraskieri orjad omale. Tema surmapäewal saawad nad sinu omad olema.“

„Siis saawad nad kõik wabaks.“

„Ja nüüd mine, kust sa tulid; ära räägi sest kellegile sõnakestgi, niikaua kui see saladus on.“

Kõige pois ei läinud mitte, waid seisis liikumatalt pasha ees ja waatas temale otsa.

„Mis sa weel ootad?“

„Herra, sa oled wandunud, et oma abikaasa ei taha näha, enne kui tead, kes äraandja on olnud. Et sa seda nüüd juba tead, siis ei ole sul enam mingit põhjust abikaasast lahus olemiseks.“

Maeratus ilmus pasha huultele.

„Näe, nüüd sa ju naeratadgi. — Kas sa siis tõesti oma abikaasa ei taha näha?“

Ja weel enne kui pasha wastata sai, wöttis Karl ta käest kinni ja rebis ta enesega ühes aia wärawa juurde. Selsamal filmapilgul läks wäraw lahti ja Katarina langes oma abikaasa rinnale, nuttes, suudledes, kallistades, kaisutades.

*

*

*

Sel ööl piinasiwad seraskieri pahad unenäod.

Meis juures ei ole unenägude jutustamine mitte nii pruugitaw ja moodis; muhamedlased aga peawad neist suurt lugu ja usuvad nende tähenduse Allah otsuse ja tulewiku tunnistuse olemat.

Seraskier nägi unes, et jälle see wälkuwate filmadega naene tema ees seisis, kes tema käest kord kahe jarwega meest omale palunud. Ja nagu siis, nii palus ta teda ka nüüd. Seraskier wandus, et niikaua kui tal weel pää wälde wahel seisab, seda meest ta lahti ei lase, mis pääle naene talle wälkuwail filmil hüüdis:

„Noh, siis ole oma pääga ettewaatlik!“

Tema pidi oma pääga ettewaatlik olema! Seda oli kerge ütelda. Nagu inimesel muud teha ei oleksgi, kui oma pää pääle mõtelda! Kui tal vähemast ees ja taga filmad oleksiwad olnud, siis oleks ta kohe ära näha wõinud, kui keegi ta pääd rööwima tuli.

Talle tuli iseäralik mõte.

Ja wöttis pää sellelt kohalt, kus ta harilikult seisis, ja pani ta oma ette laua pääle.

Nõnda vähemast oli ta kindel, et talle keegi

salamahti ei saanud kallale kippuda, seft nüüd wõis ta ju alati oma pääd waadata, wõis käed selle pääl hoida ja teda nõndawiisi walwata.

Uga kui ta magama jääks? Hm! Mis pidi ta siis tegema?

Ta otsis ja uuris tubades tema jaoks peidrurgast. Wiimaks leidis ta ühe suure raudse kasti, kuhu ta oma pää luku taha pani. Siis tegi ta kasti jälle lahti ja waatas, kas pää weel alles on.

Pää oli alles.

Nüüd pani ta kasti jälle finni ja peitis wõtme põue.

Nüüd nägi ta unes, et ta magama heitis ja unes nägi ta, et und nägi.

Wälkumate filmadega naene ja kahe sarwega mees käiswad ta tuppä ja läkswad jälle wälja; toal oli igal pool uks, kust nad wälja tahtsiwad minna.

Nüüd hakkasiwad nad raudkasti lahti murdma, sarwedega mees surus oma sarwed kasti wastu ja puuris ja tõukas oma terawate sarwedega niikaua luku kallal, kuni see lahti läks.

Seraskier hakkas waljusti mõirgama ja nägi unes, et üles ärkas.

Ta kiitis Jumalat, et see ainult unenägu olnud, mida ta näinud, ja hakkas nüüd raudkasti otsima.

Nüüd oli see aga tõesti kadunud.

Meeltheites tormas ta ühest toast teise, aga ta ei leidnud pääd ega kasti.

Mõirgades palus ta prohwetit, et see kõik, mis ta praegu tundis, ainult unenägu oleks.

Et aga enesele selgeks teha, kas ta tõesti und nägi, jooksis ta ühe suure musta peegli ette, mis ta toas seisis, aga kui ta sinna sisse waatas, nägi ta ennast tõepoolest ilma pääta olevat. Ta kaju algas õladest. Ta kohkus tagasi ja pööratas oma pää nii rängasti vastu woodi tulpa, et wiimaks tõesti üles ärkas, sellest aga alles siis aru sai, kui mustasse peeglisse waatas ja nägi, et tal pää tõesti weel õlade wahel seisis.

„Allah on suur! Mis wõib see unenägu tähendada?“

Uga ainult prohwet tunneb tulewiku saladusi.

Selle unenäo nägi Baruch Tavaif selsamal õõsel, mil Adam Boori poeg teatud kardetawad kirjad Kutshuif pashale ära andis.

Mõni päew hiljem wöttis prohwet seraskierile näidatud mõistatuse arusaadawaks teha ja lahendada.

Mimelt lagunes kuulujutt laiali, et seraskier sel päewal, mil wana jutu järele Thora taewast mahatunud, oma majas tahtwat suure pidu ära pidada, kuhu ta kõik ümbruses elawad suured mehed, olgud nad türklased wõi wallahialased, kofku kutsuwat.

Sellest wõis tore pidu saada.

Ned oli paradüüfiks muudetud, puude külles rippus kuldne wili; puude all lõhnaswad kirjud lilled, kuldsetes puurides laulsiwad wärwiilusad linnud, nõõride külles rippusiwad kirjud Hiina lambid, ühe puutüwe juurest teise juurde oliwad Persia waibad nagu telgid tõmmatud ja kunstlistest purtskaewudest tõusis roosiwesi õhu sisse.

Beyruthist oli kaksteistkümmend naistantsijat toodud — kõik kõige ilusamad, ja selle juures tantsisivad ja laulsivad nad, nagu seda enne veel keegi ei olnud kuulnud ega näinud. — —

Allegost oliwad kokad tulnud, kes niisuguseid söökisid tegivad, et sööja ei teadnudgi, kas ta liha või puuvilja söi. — —

Herrad pidivad aias sööma ja rahvas tohtis teisel pool aeda seista ja ilusat mängu kuulata, mida mängumehed, kes katusele asendatud, üheksa trummi ja kahetümnekolme sarvega mängisivad. — Siit pidi magusaid kookisid ja tühje weiniklaasfisid rahwa sekka wifatama. —

Kui nüüd kõik kõige ilusamas korras oli, saatis seraskier ühe käskjala Kutshu pasha juurde ja laskis teda selleks õhtuks oma juurde paluda. Ühtlasi palus ta ka, et pasha oma ilusa abikaasa kaasa tooks.

Tööpoolest ilmus Kutshu pasha määratud õhtul seraskieri juurde. Seraskier ootas külalisi alles lõunaajaks, aga pasha oli ju ennelõunat tulnud.

Et seraskier auu poolest pashast üle oli, teretas Kutshu teda harilisel wiisil, kuna seraskier armulise lahkusjega tema juurde astus ja temalt tagedalt naceratades küsis:

„Mispärast ei toonud sa siis oma kallist abikaasat kaasa?“

„Mis on sinul minu abikaasaga tegemist?“ küsis Kutshu külmalt.

„Ma palusin teda sinuga ühes.“

„Mina ei tulnud mitte sinu kutse pääle. Olen praegu sultani käsul Stambulist siia jõudnud.“

Nende sõnadega tõmbas ta põuest ühe suure pitsseeritud kirja ja ulatas selle seraskieri kätte, pärast seda kui ta oma huuled ja otsaesise selle pääle oli wajutanud.

Seraskier wõttis kirja wastu ja suudles seda nii südamlikult, nagu oleks see ta armukesse käest tulnud armastusekiri. Siis wajutas ta kirja wastu südant ja andis ta siis pashale tagasi.

„Anna andeks, mu hääd pasha, aga ma ei tohi sel tunniajal ühegi ilmaliku asjaga tegemist teha, sest et ma selle aja palwele pean pühendama.“

„Hääd küll, palu enne ja siis loe!“

Seraskier läks oma tuppä, kus ta terve tunni aega koorani ees põlwitas ja Aloratist luges, mis pääle ta püsti tõusis ja wälja tuli.

Pasha istus kirja käes hoides ta ukse ees.

„Sa saad mulle andeks andma, oh õrna südamega pasha, kui ma kirja nüüd weel mitte ei loe, aga minu teenijad walmistawad mulle praegu wanni ja kui ma seda kohe ei tarwita, kaob wee lõhn ära ja ma peaksin oma teenrite pääd maha raiuda lastma.“

„Hääd küll, siis käi enne wannis ära!“

Poolte tundi aega lastis seraskier ennast pesta, hõõruda ja nühtida, ja kui ta suplemisetoast wälja astus, leidis ta pasha selle ukse eest.

„Kas lubad, et enda enne riidesse panen?“

„Tee seda, kui hääks arwad!“

Riidepanemine kestis jällegi terve tund aega.

Kuni ta oma pääd kaapida, — enesele turbani ümber panna, — wöö, kingad ja kuue joonde seadida lastis ja kaftani selga tõmbas, oli suur hull ta külalistest ju kofku tulnud.

Kõike seda waatas Kutshuf pasha pörutamata tõsidusega.

Seraskier naeris iseeneses ja mõtles, kui wäga ta pashat narrida!

Kui ta riidesse saanud, palus ta jällegi, et enne kirja lugemist külalisi tohiks teretada.

See teretamine seisis selles, et ta külalised kaetud laua juurde saatis, ise nende hulka istus ja mängumeestele mängimiseks märgu andis, mis pääle põrgu kára tõusis. Nüüd lastis ta külalistele klaasid kätte anda, wöttis ise ühe ja jõi reast kõikide terwiseks. Toidud toodi lauale ja ta sõi enda kõike täis.

Kutshuf pasha istus ühe tooli pääl, ei sõonud ega joonud, waid waikis. Tõsisel pilgul silmitses ta priiskawat seraskieri, kes, kui tal enam mõistust oleks olnud, ehmatama oleks pidanud, et see wali mees nüüd nii järeleandlik oli ja omale ülesandeks antud kÄsu ühest tunnist teise edasi lükata lastis ja sellega hommikunst lõunani, lõunast õhtuni ootas. Seraskier aga arwas seda ootamist oma lühikese mõistusega auukartuseks oma isiku eest ja tundis pärast sõomist sellest wäga suurt lõbu, kui pasha, kes ise raasugi ei olnud sõonud, temaga, kelle kõht täis, jälle rääkima hakkas ja ta temale selle pääle wõis kosta:

„Anna andeks, oh tallewaga pasha, aga sa wõid ju näha, et Allah mulle wäga palju hääd osaks an-

dis ja et minu hing selle mahla jõuul, mida proh-
wet paradisi rõõmude eesmaitsena meie klaasidesse
tilgutab, ju teises taewas lehwib. Selles olekus ei
suuda ma kudagi wiisi kirjutatud tähtesid lugeda,
anna mulle sellepärast natuke aega, kuni tantsu waa-
tamine ja mängu kuulamine mu hingeudu jälle eemale
peletab.“

Sõnatumalt kummardas pasha ja wöttis toolil
jälle istet.

Antud märgi järele hüppasiwad naistantsijad
platsi, mängisiwad ja laulsiwad ja tantsisiwad, nii et
neid lust oli waadata. Kui mõni nendest pääpööri-
tuse sai, siis oli kindel, et ta ial maha ei langenud.

Õhnewad roosilehed woolasiwad nüüd seraskieri
pääle, kes tantsijatele raskesti hingates järele waatas.
Kui nad rutulises keerutuses temast mööda lehwisi-
wad, kui nende lehwiwad riided tema külge puutusiwad
ja õõgawad paled ilmudes ja kadudes kõik südamed
kaasa kiskusiwad, kui seraskier wärisedes mõlemad
käed wälja sirutas, et mõnda nendest kinni tabada ja
sülle tõmmata, tundis ta selle asemel Kutshuf pasha
rauast kätt, mis ta õla pääle langes ja talle käsukirja
ette hoidis.

Wein ja ilusate naeste nägemine oliwad seras-
kieri paled õhetama pannud.

„Mis sa tahad, oh mesimagus pasha? Ujud sa,
et armastusejoowastus weinijoowastuse eemale suudab
peletada? Mina olen päikesesse waadanud — need
neiud on nagu päikesed — kaksteistkümmend päikest
nägin ühe korraga ja kaotasin silmanägemise. Ma

ei tunne enam iseennastgi, kuida peaksin ma siis weel kirja tundma?"

Külalised arwasiwad kohaseks seraskieri mõtte üle naerda, aga isegi see inetu naer ei suutnud pasha rahu pörutada, sest ta küsis ainult:

"Millal tahad sa siis sultani käsku lugeda? Sõ jõuab kätte ja päewaseid toimetusi ei tohita ööfeks jätta."

"Sina ütled, et öö kätte jõuab ja ilm pimedaks läheb. Koran aga ütleb, et kui ilm pime on, siis keegi Sumala meelepäraline loom ei näe, selle järele ka mina mitte. Kui sa aga tahad, et ma prohwetit auuks ja Thora mälestuseks, kes täna taewast maha tuli, ilutulesid pean tegema, siis tahan nende paistel seda käsku lugeda."

"Olgu nii," sõnas Kutshuf ja istus jälle tooli pääle.

Külalised naerfiwad.

Tuletetegemine algas. Tulerattad keerutatiwad, tuldpurtstawat lendawad maod kahisesiwad läbi aia — tulesüütajad sifistasiwad — tulewihm sadas — pommid paukusiwad ja wiimaks awanes üks tuldpurtstawat mägi, mis oma põlewast põuest tuhandeid tähtsiid üles taewa poole saatis, mis, punaseks, siniseks, rohelineks muutudes, nagu põlewad tuleliblikad jälle maa pääle maha langefiwad.

"Nüüd wõid juba näha," sõnas Kutshuf kirjaga seraskieri juurde astudes.

"Weel on pidust midagi nägemata, wiimne nali, mida sa enne pead päält waatama, sest et ma seda

sinu abikaasa meelehääts valmistasin. Siis wõid kodus sellest rääkida. — Tooge suur klaas siia!"

Igauks ootas suure põnewusega, mis sellest asjast wiimaks „saanes."

Seraskieri wiimsete sõnade järele weeretasiwad kahelja teenrit ühe suure rataste pääl seiswa tinast karika aeda; selles oli kümme ämbri täit weini.

Nad seadsiwad karika külaliste ette.

„Nüüd tooge kahe sarwega mees!"

Toodi üks ahelates kaju ette, kelle iseäralik wäljanägemine külaliste naerutuju äratas.

Minult Kutshuk pascha tundis haledust ja ehmatust.

„Kes see on?" küsis ta.

„Üks ori, keda sinu abikaasa minu käest tahtis ära osta ja selle pärast ta mind tahtis ära kagistada, kui ma teda temale ei andnud. Nüüd lasksin selle looma ta peiduurkast wälja tuua. — Ta peitis end minu eest kaua aega, aga nälg kihutas ta wiimaks ometi wälja. Ma olen küll wandunud, et selle mehe alles siis oma käest ära annan, kui selle oma pääpean ära andma, aga nüüd olen asja ümber mõtelnud. Ma lasen ta lahti, niipea kui ta selle klaasi jõuab tühjaks juua. — Wisake ta selle klaasi sisse! Soob ta selle tühjaks, on hüwa, upub ta sellesse ära, siis on see tema asi — —"

Külalised hakkasiwad nende sõnade järele waljusti naerma. See on tore mõte, inimest nagu kärkeft klaasis ära uputada! Sääb wõib ta enda tõepoolest furnuks juua ja lähed joowastanult pörgusse!

Teenrid wõtsiwad Adam Boori juba kinni, et teda karikasse wisata.

„Pidage!“ müristas nüüd Kutshuf pasha niisugusel häälel, et talle igauks otša waatas ja iga waataja huultelt naer kadus. „Enne loe seda kirja!“

„Pärast!“ sõnas seraskier ja naeris, et wats wabises. „Lõpetame see asi enne ära!“

„Murjatu, fina! Selles kirjas on sinu surma otsus!“ — —

Nagu oleks wälk nende ette maha sähwatanud, nii kähku jäiwad naerjad wait, ja kui Kutshuf käsu üles tõstis, langesiwad kõik maha, seraskier koguni seljali.

„Sa sured oma äraandmise eest!“ sõnas Kutshuf. „Ja nagu sa praegu üht teist tahtsid surmata, nõnda sured nüüd ise. Selle suremise wiisi oled just oma jaoks wälja mõtelnud.“

Nende sõnadega andis ta teenijatele märku ja Baruch Tavaiš nägi ehmatahes, et needsamad teenrid, kes paari minuti eest alles tema sõna kuulnud, nüüd temast kinni haarasiwad ja ta käd kinni sidusiwad. Kedagi ei olnud teda kaitsmas, kedagi tema eest palumas; tal ei olnud ei häid teenrid ega häid sõpru.

Ta suust tuli karjatus nagu metslooma suust. Ta koletu keha langes üle karika ääre ja selle sees wälja purtskaw wein tunnistas, kui palju ta karika sees ruumi tarwitanud! —

Weel mõne korra lerkis ta pärani silmil ja siniseks tursunud näol weinipinnale ja ta kohutaw kisa kajas koledasti wastu, siis tunnistasiwad ainult weel

mõned wullid seda kohta, kuhu ta wajunud. Ja nendes pisikestes wullides oli selle koletu keha pisike hing — ka need lõhkesiwad — ja mis sai hingest? —

Külmawereliselst waatas Kutshuf pasha seda isefugust kohtumõistmist; üksigi soon ta näol ei tuisatanud.

Külalised, tantšijad ja mängumehed oliwad kadunud, nagu haganad tuule ees, pidulikud ruumid, ilusad aiad, kus tuhanded lambid särasiwad, oliwad tühjad.

Serasškieri töotus oli täide läinud. Kõik sündis, nagu ta ütelnud.

Ta oli lubanud kahe sarwega meest alles siis oma teenistusest lahti lasta, kui ta ise oma pää kaotab. Ja Kutshuf pasha wõttis serasškieri maharaiutud pää ja wabastatud orja kaasa.

Üks pää on ju langenud, teine on aga weel.

Serasškier on palga saanud; weel elab aga see truuduseta sõber, kes oma häätegija orjusesse jättis, kes ta omanduse ära rööwis ja ta lapsed kodust wälja kihutas — — ta elab alles ja maitseb rööwitud omanduse wilja.

Kui Kutshuf pasha Aldam Boori kurwast saatusest teaduse sai ja selle juures nägi, et see waene mees iseene asejus wäga tuimaks jäänud ja ainult weel oma lastele elas, — läks ta isiklikult sultani juurde, teatas sääl seda ülekohut, mis talle tehtud, ja nõudis, et sellele waesele mehele kõik ta omandus täielikult tagasi antaks, aga ka äraandjat teenistuse järele waljusti karistataks.

Tahtmatalt wangis.

Kristof Pasko, würsti saadik, oli praegu ette lastud ja saadeti ta kohe Siebenbürgiasse tagasi. Ta oli tõepoolest oma otstarbele jõudnud ja Türgi wägi-
laste meeli mõneks ajaks rahustada suutnud.

Ilma et teel oleks peatanud, ruttas ta nüüd otseteel Kronstadtiti kaudu kodu.

Pääle saadud sala käsu kihutas teda wähest weel üks teine sala tundmus, mis ta südames pesitas, nii ruttu kui wõimalik edasi.

Kui ta Kronstadtiti ees olewasse wiimasesse kü-
lasse jõudis, anti talle sääl nõuu tagasi minna ehk wähemast Kronstadtist mööda minna, sest et sääl katt olla lahti pääsenud. Pasko aga ei hoolinud sellest nõuust, sest et ta ju muidugi linnas sugugi peatada ei tahtnud; päälegi ei olnud ta weel ühtgi furnurongi näinud omale wastu tulewat, ega polnud ka matuse-
kella hästi kuulnud. See tuli aga sellest, et furnud wõsel maeti ja kelladel tilad ära oliwad wõetud, et rahwas enam rahutuks ei saaks.

Waewalt oli ta aga Kronstadtist läbi jõudnud ja umbes 3000 sammud edasi saanud, kui ta ühe metsa äärde jõudes äkitselt hüüdu kuulis:

„Pidage kinni!“

Wana Johann kuulis seda hüüdu, kiskus kutsjari käest piitsa ja walas hobustele pihta.

„Pea!“ kostis nüüd kaheltkümnelt poolt korraga ja metsast kargasivad püssidega ja piikidega mehed wälja ning piirasivad tõlla umbes wiiekümne sammu kauguselt ümber. Lähemale ei tulnud nendest aga keegi. Sellest kaugusest hüüdsivad ja karjusivad nad aga, et reisirjad mitte sammugi ei pidawat edasi minema, sest et nad muidu maha lastawat.

Neid sõnu kuuldes kiskus Johann puki alt oma pikkawarrega kirweshaarri wälja ja kisendas kõigest kõrist:

„Tulge lähemale, kui mehed olete ja meid tahate kimbutada! Wõtke see püss, auus herra, kes meid puutub on surmalaps! Teie häbemataid teerööwliid, kas teil häbi ei ole, würsti saadiku kallale kippuda, kes terve maa ja teie eest kui narr peab siia ja sinna jooksuma. Tulge aga üksainus samm lähemale, ja meie näitame teile, kuda Luukas õlut teeb!“

Mehed naersivad teenri sõnade üle, aga keegi nendest ei tulnud lähemale.

„Pane kirwes käest ära, wanamees!“ sõnas Paslo rahustades, leeras enda siis ümberpiirajate poole ja sõnas pehmesti:

„Tulge aga julgesti ja wõtke, mis mul on. Minul on ainult sada taalrit kaasas; jaotage seda Sumala nimel eneste kaskel, ainult need kingitused jätke puutumata, mis sultan würstile saadab.“

Nende sõnade järele lausus ümberpiirajate ninamees naeratades:

„Ega meie siis rööwliid ega mõrtsukad ole! Meie ei pidanud teid mitte rööwimise pärast kinni,

waid sellepärast, et teie sinna peate jääma, kus olete. Rafendage aga hobused tõlla eest lahti ja jääge paigale. Alstute teie aga üheainsa sammu edasi, laseme teid maha!"

"Mis te siis öieti tahate?"

"Tõmbame ahela üle tee, mu hää herrakene, kui teil selle vastu midagi ei ole. Kronstadtis on kaff lahti ja et ta edasi ei laguneks, arwastime tarwiliseks kõik teed kinni panna, mis siia tulewad. Sellepärast peate ka Teie siia jääma, kuni näeme, et terwed olete."

"Kuhu? Siia lausa taewa alla?"

"Koh, küll me anname teile juba lehti ja oksje, et enesele nendest telgi võite teha."

"Ja kui kauaks peame siia jääma?"

"Minult nelikümmend päewa."

"Aga Sumala pärast, mõtelge ometi, sõbrad, et ma sultani juurest nii tähtsaid sõnumid toon, mille külles terve maa hää käekäik ripub. Suba 40 tundigi oleks piik wiivitus, aga nüüd weel 40 päewa!"

"Andke meile need käsud teada, siis wiime nad edasi. Teie aga, mu auus herra, jääte kõige karwa ja nahaga siia — ei või midagi parata!"

"Aga seda, mis mul ütelda on, võin ainult würostile endale ütelda."

"Koh, kui asi nii on, et Teie sõnumid nii tähtsad on ja salajad päälegi, siis võime teile seda hääd teha ja würosti siia kutsuda, kellega siis võite rääkida, siit aga ei saa teie neljakümne päewa jooksul mitte kuhugi."

Pastkole meeldis see iseäralik mõte, sest ta lootis,

et wüirst ta äpardust kuuldes teda köhe päästma tõttaks. Ta leppis järele ja palus, et filmapilt üks kiir kästjalg Weissenburgi saadetak, kes wüirsti siia kutsuks.

Hääd szejlerid kuulsiwad truusti sõna ja walisfiwad oma keskelt tubli ratsutaja, kellele nad ta ülesande wõimalikult selgeks tegiwad ja kelle nad siis minema jaatsiwad. Ise aga hakkasiwad nad puid lõikama ja nende tüwesiid maa siise ranama.

„Mis te sääil nüüd teete?“ küsis Johann.

„Seda jaate warsti nägema, pojukesed,“ wastas üks wanake. „Meie ei näeks seda mitte häämeelega, kui öösel plehku paneksite, ja sellepärast teeme põgenemise wõimataks.“

Ta nüüd lõikasiwad nad noori pajusiid ja palmitsefiwad nendega postide wahed kinni. Müüd oliwad reisiijad mehekõrguses aias. Mia pääle paniwad nad nõgesed, et reisiijad sääilt kudagi üle ei saaks. Mitte uftgi ei jäetud kuhugile, kust kaudu oleks wiinud ära pääseda.

„Millest me siin sees siis õieti elame?“ küsis Johann, kes ju araks saanud, kuna ta peremees üsna rahulikult Horazi kirjad wõttis ja neid lugema hakkas.

„Küll me teie eest hoolt kanname,“ waigistas wanake, kes nüüd pika ridwa wõttis, ühe suure leiwapätsti selle otsa pistis ja siis teenri poole hüüdis:

„Säh, wõta, aga waata ette, et sa ridwa külge ei puutu; selle otsas on piigiots ja see on kuumaaks aetud.“

Piigiots ei olnud küll mitte kuumaaks aetud, aga wana szejler hoiatas Johanni ainult sellepärast, et katkukihwt puudutamise läbi nende juurde ei pääseks.

Ettewaatlilikult wöttis Johann leiwa piigi otsast ja wiis herra juurde.

Pasko wöttis taskust ühe taalri, et seda leiwa eest tasuks anda.

Johann wiis raha aia juurde ja hüüdis wanafese poole:

„Wötke see raha leiwa eest, meie ei taha midagi ilma saada.“

Nende sõnadega wiskas ta raha üle aia, mis järele äkitselt hull piigi otsasid läbi pajude palmistiku sähwatasiwad, nii et Johann end ainult suure waewaga sai päästa. Selle juures hüüdis wanake wihaselt:

„Pörgusse kasi oma katkustatud rahaga, sina mõrtsukas, kurat, wõllaröög, sarwik! Tahad sa wahest ühe taalriga terwet Szepleri rahwast ära kihwitada? Nuttu, seltsimehed, teeme tuli raha ümber, enne kui külgehakkawad ollused laiali lagunewad!“

Ta nad tegiwad raha pääle tule.

„So, pojukene,“ sõnas wanake, kui see sündinud; „meie juurde ära sa ial enam midagi wiska, muidu põletame su enda ära. Kui terwiseproowi oled ära teinud, wõid oma raha säält tuha alt ära wõtta; ole murrta, seda ei puudu keegi.“

Selle asja üle tõusis nüüd pikaline sõnawahetus Johanni ja szeplerite wahel, mis kuni hilja ööni kestis. Ehk küll kumbagil erakonnal küllalt sõnu oli ja asi koguni nii kaugele läks, et nad üksteisele ju kõiksugu meelituse sõnu hakkasiwad üttelema, siiski ei tulnud käsitsemist ette, sest Johann oli küllalt tark aru saama, et ta üksi hulga wastu midagi ei wõinud teha, kuna

teda ennast aga sjefferide usk, et ta katkus on, kõigi kallalekippumiste eest kaitstes.

Niisuguste juttudega läks aeg mööda.

Kes teab, kui palju maad Kronstadtist Weissenburgi on, võib enesele ette kujutada, et Paskol seni, kui würst ta olekust sõnumi sai, küllalt aega oli oma oleku ja muu üle järele mõelda.

Tunnistame awalikult, et waeße Pasko saadiku mured abikaasa muredega sugugi suures wastolus ei seisnud; võib koguni ütelda, et raske oli otsustada, kumb mure talle enam rahutust tegi.

Alati mõtles ta, et ta oma abikaasa haigelt kodu jätnud, ja kui see haigus weel kõige pahem oleks olnud! Dige sagedasti kujutas ta omale ette, et ta otseteel Weissenburgi minna ja säääl kõige esiti würsti tahtis üles otsida ja sellele oma käsud ära anda. Nii sagedasti aga kui ta selle koha pääle jõudis, kust maantee päält üks puiestee ära keeras, pöörasiwad ka ta mõtted sinna ja ta uskus korraga, et kodus on. Sada korda seadis ta siis omale ette, kuida ta ilus noor abikaasa talle siis armastades wastu ruttab, teda kaitsub ja suudleb. — — — — —
Wõi on ta ka praegu weel haige ja igatseb jälleenagemise järele, mil teda üksainus sõna ta abikaasa suust terweks teeks. Oh, mispäraft ei saanud ta temale seda arstirohtu wiia?

Siis tuliwad talle ikka tufasemad mõtted: Kuida, kui Bertha wäga haige oleks ja ta ainult ta surmawoodi ette jõuaks, et ta wiimast ohkamist ta huulte

päält ära suudleda? Kuda, ku ta ju furnud oleks ja ta ainult ta hauakünka eest leiaks? — —

Ta nägu läks ikka tufasemaks ja tufasemaks ja pimedatest pilvedest ei olnud enam küllalt, ka wälk pidi weel langema: kuda, kui seni, mil tema siin muremõtteid mölgutab, ta ise on ära unustatud ja Bertha naerab, kuna ta siin tema eest hirmu tunneb! — —

Sügawad kortsud ilmusiwad ta otsaesisele, ta filmad wahtisiwad tarretult, ta nägu läks ikka tufasemaks, kuni Johann, kes seda kõik nägi, oma herra lahutamiseks selle targa tähenduse tegi:

„Ilus ilm täna!“

Oli, nagu oleks Johana teadnud, mis ta herrat kurwaks tegi, sest ta hakkas teda igapidi trööstima ja wiimaks koguni ta abikaasast rääkima:

„Urge kurwastage, auus herra, teie abikaasa ei ole mitte haige; teie saate nägema, et ta terve on, nagu kala wees, kui kodu jõuame.“

(Mina usun, et ma mitte ei eksi, kui tõendan, et Johannil wäga häa meel oleks olnud, kui ta herra kudagi wiisi oma prouast oleks lahti saanud).

Wasko wihastas, et teener ta rahutust näinud ja katjus kannatlikult oodata, kuni würst tuleks ja ta wangist päästaks.

Kolm päewa oli ju mööda läinud ja sjeeklerite asemele tuliwad ungarlased. Johann rõõmustas end selle üle wäga, sest need oliwad paremad mehed ja inimlikumad. Pääle muude hääduste leidsiwad nad, et maa sisse ranatud postid hääd tuletgemiseks oliwad; nemad kiskusiwad postid wälja ja põletasiwad ära.

Mende hulgast leidis Johann ka ühe tutwa, Pasko maa pääl elawa mehe, kellega ta juttu hakkas ajama.

"Ha, teie olete see, Johann? Käisite wist jälle Türgimaal? Meie arwasime ju, et teie enam kodu tagasi ei tulegi!"

"Hm! Wahest ei ole meid kodus enam tarwisgi — mis?"

"Kust mina seda tean!"

"Millal käisite lossis? Kas proua on haige?"

"Oh, see ei mötlegi selle pääle! Niipea kui kodust jala wälja tõstsite, andis ta joodupidu, nii et sellest igal pool räägiti. Ma ei tea, kas see weel praegugi edasi ei kesta. Üks külaline annab klaasi teise kätte ja wiul ei jää majas ial wait."

"Noh, sellest saab ilus lugu," ümises Johann ja puges peremehe juurde.

"Auus herra, kui siit pääsime, läheme ometi otseteel Weissenburgi?"

"Kuhu siis mujale?"

"Kas ei wõiks me enne Majossalwas sees käia?"

"Seda ei tea mina, Johann. Nagu aeg kannab.
— Mis sa sest siis küsid?"

"Et me siamaani ju ka palju aega oleme ära wiitnud ja teie, auus herra, teate, kui äkilise wihaga würst on; tema wihastaks, kui kuuleb, et enne kodu käisime."

Kui Johann oma herrast rääkist, ütles ta ifka "meie".

"Sul on õigus, Johann. Meie ei lähe mitte kodu, selleks on meil pärastgi aega."

Johann läks jällegi oma tuttawa juurde tagasi, et selle käest weel rohkem uudist kuulda.

„Mis uudist siis weel kodu poolt kuuldu?“ küsis ta.

„Uudist pole muud ühtegi, kui haned palja jalu käiwad; küll aga wõite teie meile mõndagi jutustada, sest et teie pika reisi tegite. Olete teie ka Italia keelt õppinud?“

„Mina? Ei, miks oleksin seda siis pidanud õppima hakkama?“

„No, siis ei tea ma tõesti, kuda te kodus uue teenriga rääkima hakate.“

„Uue teenriga?“ küsis Johann imestades.

„No muidugi, sest proua on wahel ajal Teie asemele ühe itallase wõtnud.“

Johann seisis nagu soolasammus.

„Sa jah,“ jutustas ungarlane edasi: „sellega ei osta pääle proua keegi rääkida.“

„Kuda ta siis wälja näeb?“ küsis Johann lõpmata kurwalt.

„Jah, sõber, ta näeb imelik wälja; tal ei ole wurrusid ega põskhabet; ta käib kirjudes riietes, kannab saba kuldas, punaseid sukke jalas, pikka, pääsukesesaba kuupe seljas ja pääle selle weel kollaseid püksa.“

Johannile tuli päästew mõte.

„Kuule sõber, on see siis ka inimene? — Sest ka lindusid on olemas, kes peaaegu niisama räägiwad, kui inimesed.“

„No see on küll tore lind, kes kõik külaneiud kirjude paelte kinkimisega pööraseks teeb.“

Johann aga ei suutnud weelgi oma mõttest lahkuda.

„Koh ja millest ta siis elab?“

„See on alles õieti naljakas. Kalu sööb ta toorelt, salatit õliga ja pärast lõunat õngitseb ta nõõpnõeladega tiigist konnaskid. Ta ütles, et ta ka Teist jagu saab, niipea kui kodu tulete.“

Johann tegi näo, nagu see, kes aewastada tahab, aga ei saa. See asi ei meeldinud talle põrmugi.

Ta puges jälle herra juurde ja kraameldas niikaua tema ümber, kuni paraja mahi leidis jutu alustamiseks.

„See oleks ometi liig hull, kui inimene ise oma kodust peaks mööda minema, ilma et sisse läheks, vähemast üheks tunnikski, auus herra. Sest waja on ometi waadata, kas proua ka terwe on ehk kas midagi waeajal sääl ei ole juhtunud!“

„Ja jah, hull oleks see küll.“

„Koh, kui mina, herra, Teie asemel oleksin, mina läheks tõesti filmapilguks Majassalwasse, ainult filmapilguks, kui mitte kauemaks.“

„Enne ütlesid aga ise, et würust selle üle wi hastaks.“

(Geeford ei teadnud aga Johann weel, et sinna uus Italia teener oli wõetud.)

„Kust ta seda teada saab? Meie kääname ilma kellegi nägemata sinna sisse ja jõuame weel warem würusti juurde, kui ta meid ootab.“

„Koh, eks saa näha.“

Sellest tunnist saadik oli Johann palju rahutum,

kui ta herra ise! Ei talle tulnud enam und silma, ega olnud tal söömiseks isu.

Alles seitsmendal päeval jõudis kästjalg wiimaks tagasi, sest et ta würosti oli Radnothist üles otsima pidanud. Nagu Paske ette näinud, jõudis temaga ühes üks würosti kästjalg kohale, kes wahtipidawatele ungarlastele käsu andis, saadikut erandiwiisil läbi lasta, mis siis kohe ka sündis.

Ilma peatamata rühkis wabastatud Paske edasi. Tema kaargas käiw kästjalg ei suutnud nii ruttu edasi jõuda ja jäi poole tee pääle maha. Minult Johann pani reisiraskestele wastu, ehk see küll wahetpidamata edasi läks, ööd ja päewad läbi; ta aitas hobuseid eest lahti rakendada ja uued sinna jälle ette panna, aitas hobustele ka piitsa anda, nagu oleks temal enesel suurem rutt taga, kui ta herral.

10.

Ilmasüüta ahelates.

Nõnda see ka sündis.

Sääl, kus puiestee läbi Hermanstadt maantee päält ära käänab, lahkus Paske tõld äkitselt maantee päält ja, enne kui see keelda sai, oli Majasfalwa ju nii lähedal, et ta ümberkäänamiseks enam himu ei tundnud.

Esimese sõnumi juures oli Johann paremaks arwanud, et ta peremees mitte enne kodu ei läheks,

kui sõnum ta tulekust sinna jõudnud; aga nüüd, mil ta kuulnud, et Majassalwasse uus Stalia teener wõetud, oliwad ta südamest kõik kristlikud ja inimesesõbralised tundmused kadunud; nüüd soowis ta ainult nii ruttu kui võimalik kõikide ehmatuseks kodu jõuda ja sääl tappa.

Küla algule jõudes, kuulsiwad nad wiulihääli, Johann pööras end pukil ümber ja sõnas:

„Kuulge nüüd, auus herra, kuda meid siin kodus leinatakse!“

Pasko naeratas.

„Tahad sa siis, et meid terve maailm peaks leinama ja et isegi kõrtsides wiulimäng keelatud peab olema, nagu seda Hermannstadi kodanikud tegiwad, kui Mihael Apasi nende saadikutele laskis witsu anda?“

„Kõrtsides?“ küsis Johann suuril filmil.

„Muidugi, sest siin küla kõrtsis mängitakse wiulit.“

„Tõsi,“ sõnas Johann, kes seekord rängasti oli ekfinud.

Matusese aja pärast weeres tõld lossi õue. Johann ootas, et igast aknast mõni ehmatanud rüütel wälja kargab, ja arwas iga ukse taga üht kirjus riides Stalia teenrit nägewat; selle asemel aga seisis lossiproua üksi rõdu pääl ja jooksis, niipea kui teda nägi, talle wastu: priskelt, armsalt, rõõmsalt, üsna nõnda, nagu seda Pasko enesele ette kujutanud. Siis langes ta tulijate kaela, juudles teda, pani talle tuhat rõõmsat küsimist ette, nii et Pasko rõõmu pärast otse meeletu oli. Häbistatult juudles Johann proua kätt.

Oma ilusa abikaasa ümbert finni hoides, läks õnnelik abikaasa tuppä.

Minult ühe tunni oli ta omale kodusolemiseks lubanud ja kui palju oli tal sel ajal ütelda, kui palju oli tal sel ajal tunda! Kas võib küll huul muju ja kõne wahel walida, kui pika lahutuse järele kõik õnn ühe tunni sisse on kokku pigistatud?

Proua rippus ta kaelas ja waatas talle armastawal pilgul otsa. Tal ei olnud ta weel nii ilus, kui nüüd.

„Käägi ja ära küsi: miks olid sa nii kaua eemal? Miks ei saanud sa mulle sõnumid? Sa jätsid mu rahutuse saagiks ja pahade unenägude tallerduseks, ilma et mulle üheainsa sõnagagi oma elust oleksid teadmist saanud.“

„Oh sa mu armas naene, ma olen koledad sündmused läbi teinud. Kui mind Jumala käsi ei oleks kaitsnud, ma oleksin sada surma surnud. Sinul oli õigus, kui sa minuga ei tahtnud kaasa tulla. Kui sagedasti mõtlesin ma koledatel filmapilkudel: kui mu abikaasa nüüd siin oleks! ja siis trööstis mind see mõte, et sa rahulikult oma kambrikeses magad ja midagi nendest koledustest ei näe, mis mind ümbritsewad.“

„Oh, kuida sa siis eksisid! Igal öösel nägin ma wõllastest, tormidest ja merekohisemisest und, nägin sind alati keset hädaohtusid. Mererööwolid ajaswad sind taga ja sa põgenesid nende eest wõõra kalda poole.“

„Kuula, mis imed looduses sündiswad: kuna sa mind wõllastel ja tormistel meredel nägid, olin tõe-

poolest sääl. Stambuli jõudes, taheti mind koge ära tappa ja ainult Kutshuf pasha eesträäfimine päästis mu surmast; suurwesiir, kelle abi pääle ma lootsin, piiras parajasti Kandiat Wenedigu meeste wastu ümber, mina pidin selle järele tema juurde minema, kui oma riigi kurbi asju tahtsin õiendada ja korraldada. Sa tead, et ma ennemalt weel ial pole merel olnud, ja kui ma nüüd esimest korda laewa pääle läksin, et Kandiasse purjetada, asus äraseletamata ahastus ja hirm minu hinge sisse. Minu keha ei tundnud enam, minu hing ei suutnud enam mõtelda ja meeletu, surmaw hirm asus mu kallale, nagu ei peaks ma ial enam mannermaad näha saama.

Waewalt oli kallas filmist kadunud ja mul polnud weel lootust teise kalda ilmumise pääle, kui äkitselt filmapiirilt koletusuured purjed nähtawale tuliwad ja otseti meie poole liikusiwad.

Türgi laewa mehed, mille pääl ma olin, hakkasiwad ehmatades kisendama: „wenedigulased, wenedigulased!“ kiskusiwad kõik purjud üles ja kihutasiwad minema, nagu oleks neil kurat ise kallal. Wenedigulased aga hakkasiwad meid taga ajama ja jõudsiwad meile ikka lähemale ja lähemale. Nad ristlesiwad alati Kandia lähedal, wõtsiwad kõik Türgi laewad, keda filmasiwad, kinni, ja lastsiwad mere põhja. See sama saatus ootas nüüd meid.

Saanud me tema eest kuus tundi põgenenud, jäi tuul lõuna eel üsna vaikjeks, nii et ei meie ega ka waenlased enam edasi ei saanud. Türklased langesiwad näoli maha ja palusiwad tuult; wastu õhtut

tuli torm, mis meid ühel filmapilgul alla merepõhja kufutas, teisel üles laentemäe otsa tõstis. Meie mastid ja purjed läksiwad puruks, meie laew wankus ja rakkus; tornifõrgused laened woolasiwad temast üle ja tegiwad kõik märjaks.

Kolm päewa kestis see torm, aga Sumal hoidis meid. Neljandal päewal läks taewas selgeks, aga torm oli meid peaaegu Egiptuse randa ajanud, kust me alles 12 päewase waewa järele Kandiasse jõudsime."

"Minu waene, waene abikaas — —", sõnas Bertha ja silitas õrnasti mehe pääd. "Aga ometi ei olnud sinu käik asjata, lootuse järele oli see sinu wiimne reis Türgimaale."

"Mu magus, armas abikaasa, minu wiimne reis saab see olema, kust ma enam tagasi ei tule. Seit kõigest hoolimata sain ainult kuu aega pikendust ja kannatust. Siis oleme jälle wanal paigal, kus ennegi olime".

"Kuda ja feda arwad?"

"Need on riigimured, mis sind ei huwita".

"Ma tunneksin neid aga häämeelega".

"Meie palusime sultani, et ta meie maksudest niipalju maha jätaks, kui Haly pasha meie küladest sisse nõuab, ehk ta keelaku pashat feda tegemast. Selle pääle saime sultani poolt järgmise iseäraliku wastuse: meie nõudku maksud neist küladest, mis Suurwardeini pasha piiris on, ise sisse, kõik muu pidawat meie aga Siebenbür-

gias olematest pashadest sisse nõuda lahkma, mille järele meil siis nende maksudega midagi tegemist ei olla" *).

"See on ju nõndawiisi õige hää, siis ei ole teil enam midagi muret."

"Waata nüüd, et sa sellest aru ei saa! Meie, Siebenbürgia seisused, meie, kolmkord ülendatud, waba rahwas, peaksi me sellega leppima, et türklased meie maal teha wõiwad, mis tahawad? Ennem maksame kaksforda niipalju! Meie heidame wõimuse alla, aga meie ei punasta; meie tunnistame ta oma pääks, aga meie ei ole ta sulased!"

Pasko oli üsna ägedaks saanud.

"Sellepärast ei pruugi sa kohe nii kurjaks saada!" rahustas Bertha. "Mina olen ainult naene ja ei näe nii sügawasse kui sina. Mis saab nüüd würst tegema?"

"Ta saab selle kuu sees kõik maksud wiimse tengani ära maksma ja ei saa end mitte enam kauemini palwetega alandama, sest et neid ei kuulda. Meie andsime Türgi herradele omal ajal mõõka maitsta, nüüd wõime neile ka raha anda — sellepärast meie weel ei sure!"

Su seesama üks mõte suutis waga, waitse herra kangelaseks muuta. Riisugustel puhkudel oli ta julge, waimustatud, hulljulge — isegi oma abikaasa wastu. Ta uskus, et ka praegu sultani ees seisis.

"Jah, mu armas, kui würst maksusid küladest

*) J. Bethlen.

fiisse nõuda ei saa lasta, kust peab ta siis selle suure summa wõtma?"

"Minu pärast wõi maa feest, kui asi muidu ei lähe! Ta peab aga minema. Ka eesõiguslised linnad peawad maksma, niisama mõisnikud ja muud. Nuu on enam wäärt, kui 1000 taalrit. — — Nüüd tuleb mulle meelde, kas mulle waheajal Ladislaus von Thuri käest kirja ei tulnud?"

"Tuli. Ta lastis sulle ütelda, et ta sulle sinu ülesüteldud maa eest igal ajal walmis on 15,000 taalrit maksma. Wõid isegi arwata, kuda ma end selle üle rõõmustasin. Suba ammugi igatsen ma ühe niisuguse rippuwa tõlla järele, nagu krahw Banfi proual on, ja hiljuti on kuldsepp Mihael Teleki hõbe-waagnad üle kullanud, mis mulle wäga meeldiswad."

"Armsam Bertha", wastas Pasko, kes kõigis asjus, mis riigi külge puutusiwad, kindlaks jäi; „jätä need soowid kõrwale, sest selle 15,000 taalri eest ei saa sa omale midagi. Seda raha on mujale tarwis."

"Wististi maksu jaoks?" küsis Bertha pool-pahaselt.

"Jah", wastas Pasko kuiwalt, tõusis püsti ja sammus ukse poole.

"Kuhu ja nüüd lähed?" küsis Bertha, meest kättpidi tagasi hoides. „Tulid alles tunni aja eest, ja tahad nüüd juba jälle lahkuda! Tää weel. Ma ei räägi sinuga mitte enam riigiasjade üle, sest ma näen, et siis pahaseks saad."

Pasko tõmbas suure, ümmarguse, sastiirikiwidega ehitud uuri taskust ja sõnas murelikult:

„Ma pean Weissenburgi ruttama; würost teab, et ma teel olen, ja saab pahaseks, kui kodus palju aega wiidan.“

„Ära rutta nii wäga, jää wähemast lõunani kodu, ega siis würost ometi nõua, et ilma söömata pead olema. Kui nüüd teele lähed, jõuad lõunaajaks sinna, ja sa tead, et ta wäga wihane on, kui teda selle juures eksitatakse. Nõnda siis: ole mureta; sõnumid jõuawad isegi ikka küllalt wara kohale, kui nad ka, Sumal teab, kuda ruttawad.“

Pasko tahtis wastu waielda.

„Ma ei rutta mitte ainult sellepärast, waid ka ühe iseäralise asja pärast, mis sultan mulle toimetada andnud; sellest wõib wiivituse puhul paha lugu tulla.“

„Mis asi see siis on?“ küsis Bertha abikaasa ümbert nii kõwasti finni wõttes, et see end liigutagi ei saanud.

„Waata, enist ei lubanud ja riigiasjade üle enam midagi küsida.“

„Riigiasjade üle mitte, aga sa ütlesid praegu, et sul üks teine asi olla.“

„Aga mulle kättejaldatud saladus, mida keegi ei tohi teada.“

„So, olen ma siis mõni wõõras? On minul ial sinu eest saladusi? Sa põlgad mind, ei pea minust midagi lugu — oh, seda ei ole ma ära teeninud!“

Abikaasa kurbtust nähes muutus Pasko sulaks kui wõi.

„Misjugune narrifene sa oled! Sa kui ma sulle

nüüd selle asja teada annaksingi, sinu meelest ei saa ta midagi väärt olema."

"Üks kõik, mind teeb ainult see rahutuks, et sul minu eest saladusi on."

"Kõik see terwe asi on see, et üks Ungria mõisnik, keda türklased oliwad wangi wõtnud, wangist ühe seltsimehe kodu oli saatnud, et see jääl mõne osa tema omandusest ära müüks ja ta siis wälja ostaks. See mees ei ostanud aga oma häätegitjat mitte wälja, waid ajas weel selle lapsedgi koha pääält ära. Pärast palus ta würsti käest selle mõisa omale kingituseks. Nüüd on aga Kutshuf pasha selle wangis mõisniku ära päästnud ja see on pasha läbi sultanit palunud, et see talle ta mõisa jälle tagasi annaks. Selles asjas andis sultan mulle nüüd salakäskusid würstile, et see selle äraandja lasteks ahelatesse panna ja Stambulisse saadaks."

"Mis selle mehe nimi on?"

"Mis tarwis sa seda küsid?"

"Ainult selle tarwis, et teaksin, kas mina teda tunnen."

"Kust sina teda wõid tunda, ta nimi on Franz Poysgai".

Kui Pasko sel filmapilgul abikaasa otsa oleks waadanud, oleks ta näinud, kuda ta kahwatas. Aga juba naeratas ta jälle. Ta tarwitas kõiksugu meelitusi, nii et Pasko tõepoolest weel tunni aega paigale jäi ja ennast rõõmustas.

Sellest hoolimata ei maitsnud talle sel tunnil ei jõök ega jook, ka abikaasa musugi; üks jala mõte

fihtitas ta rõõmusid, talle alalõpmata jostitades, et see õige tegu ei ole, et ta kodus sõi ja jõi ja naist musutas, kuna kohus kutsus ja käskis.

* * *

Maheajal rändas Johann kõik toad, käigud ja õued läbi, nagu mõiraja lõukoer, kes ohwrit otsib, mida ta süüa võiks.

Kui ta ühe sõrmepikkusegi Italia teenri oleks leidnud! Kui ta tema kinga ehk sukki oleks näinud! Aga ei jälgegi kusagil! Pere käest ei tahtnud ta küsida — ije ka midagi ei leidnud.

Kui ta nüüd ühest toast teise, ühest käigust sisse, teisest välja lonkis, kargas äkitselt üks uks ta eest lahti, mida temagi praegu lahti teha tahtnud, ja oleks peaaegu ta nina kätti lõõnud.

„Che bestia!“ kisendas väljaastuja, ust nii kõvasti lahti lükates, et see nüüd tõepoolest Johanni külge käis. Johann aga ei olnud laisk pois, waid astus waenlasele nii kõvasti konnafilmade pääle, et see peaaegu lakke kargas ja selle järele ukse kinni tõmbas. Ukse tagast sõimasiwad nad nüüd üksteist tublisti, üks Ungria, teine Italia keeli.

See oli nende kabe auusa mehe esimene kokkujuhtumine.

Wiha pärast wärisedes ja turtjudes läks Johann siit kõõki, kus teenijatele sööki keedeti, ning sammus otseteel kolde juurde, kus ahelate otsas suur katalrippus, milles midagi kees. Seda segas ta lusikaga

ja pööras end siis, kui sellel ei wärwi näinud ega lõhna tundnud, küsides koosolewate teenijate poole:

„Mis see on?“

„Mis see on? Kalad, ingwer, kollased naerid, marjad, leiwakoorigud, küüslaugud ja sibulad.“

„Hm! See võib hää olla. Mina olen Türgi-maal palju imelikumaid asju söönud. Kes teile seda siis õpetas?“

„Kas te teda weel ei ole näinud? Kas te temaga weel kokku ei puutunud?“

„Ei, lapsed; mina ei ole kellegagi kokku puutunud,“ wastas Johann täielise rahuga.

Teenijad naeriswad ja andiswad teine teisele märku, et keegi midagi ei ütleks.

„Ja teie kõik sööte seda?“

„Muidugi, ja siis sedagi ainult see, kes ta nime oskab wälja ütelda.“

„Mis ta nimi siis on?“

„Olla potriba“.

„Olla potriba? Seda on kerge meeles pidada, mispäraft ei saaks ma seda mitte ütelda?“

Nende sõnadega wöttis ta lusikaga katlast wedelikku ja maitset seda asjatundliku filmapilgutamise saatusel.

„Midagi on ära unustatud — — ahaa — — õiget maitset tal ei ole — Ma tean juba — tooge Türgi pipart.“

Nende sõnadega wiskas Johann kaks lusika täit musta pipart katlasse, kattis katla hästi kinni ja lastis supi edasi keeda. Ise istus ta nurka, nagu ei oleks midagi sündinud.

Teenijad olivad targu wait, sest et nad nalja riffuda ei tahtnud, mis pidi tulema, niipea kui Gondolfo ja Johann kokku puutusivad. (Gondolfo oli uue teenri nimi). Et Johann Gondolfoga juba kokku juhtunud, sellest ei lausunud ta sõnakestgi.

Varsti selle järele kõlas lõunakell. Kõik teenijad kogusivad end pika laua juurde kokku ja teatas Johannile, et esi m e s e platsi pääle, mis siinamaani tema oma olnud, nüüd üks teine tulla, kes temast ülem olla.

„Oh, mina olen iga platsiga rahul“, vastas Johann pehmesti, istus kõikide imestuseks pingi otsa pääle ja jättis tooli, mille ta ise oma jaoks teinud, ühele teisele.

Viimaks ometi tuli oodatud isik, müts pääs, sisse ja istus kõrgil pilgul laua juurde. Kuna teised auupaalikult püsti tõusivad ja palja pääga Johannile palvesõnu järele lugesivad, trommeldes tulija kahwli ja noaga laua pääl lustilist marsši.

Selle järele wõeti katal koogu otsast ja pandi keset lauda. Gondolfo wõttis kaane ära ja hingas kaheldes auru sisse; ta tundis, et selles midagi wõõrast oli. Alles kui ta suure lusikaga katalt tublisti seganud ja järele waadanud, et kõik sees oli, mis sääl pidi olema, hakkas ta oma taldriffu täitma.

Uga ta ei hakanud enne sööma, kuni ka teised omale ette olivad wõtnud, sest alles siis wõis ta end rõõmustada, kui nägi, kuda teised ainult suure hädaga ta armsamat toitu alla kugistasivad ja teda selle eest siis söimasivad.

Täna aga nägi ta kõige suurema imestusega,

et teenijad suppi üli hää meelega ja suure lõbuga sõiwad, et isegi meister Johann tublisti lusikat tarwitas ja teistele toitu kiitis. Tõsi küll, et ta ainult liha wälja õngitses.

„Närud, niisugused! Nad on ju minu armsama toiduga ära harjunud,“ mõtles Gondolfo, kellele ta perenaene woli andnud teeta lasta, mis ise tahtis, pistis lusika supi sisse ja walas ühe täie suure meelehääga suhu.

Uuu! kuda ta nüüd äkitselt püsti kargas, täis wiha ja ehmatusi, kuda ta lusika maha wiskas, kuda ta mõirgas, nagu oleks maailm hukka läinud. Müttsigi kiskus ta puruks ja kisendas wõõrakeelseid sõnu.

Meister Johann arwas, et nende sõnade pääle küll ta waja oleks wastust anda; ja kui ta nägi, et see mees kõigi wastu rääkis ja midagi küsima näitas, arwas ta wäga targasti, et mees midagi muud küsida ei wõi, kui seda, kes pipra supi sisse pannud. Sellepärast näitas ta rahulikult oma pääle ja sõnas lühidelt:

„Mina ise olin see!“

Selle rääkima käenäitamise järele haaras Gondolfo taldriku ja paiskas selle Johannile päha, nii et kõik taldriku sees olew supp Johanni selga mööda alla woolas.

Enam Johann ei tarwitanud. Wihaselt kargas ta püsti, haaras Gondolfo kuklast kinni ja wajutas ta pää lauda wastu, just supikausi, kuhu ta tema mitu korda jarestiku sisse kastis.

„Säh, söö nüüd, mis keetsid!“

Selsamal filmapilgul läks üks lahti ja proua Bertha astus sisse.

„Mis siin sünnib?“ küsis ta, kui nägi, mis sääl lahti.

Nüüd laskis Johann Gondolfo lahti ja vastas iseennast kuiwatades rahulikult:

„Spetame üksteist teetma!“

„Teie olete wana igawene joodik ja lahkute weel tänapäew losjist!“ hüüdis perenaene wihaselt.

„Tean, tean, lähen herraga ühes!“

„Sa ei tohi enam ial siia tagasi tulla!“

„See wõill kõik olla, auus proua,“ vastas Johann.

Selle järele hakkas Bertha Italia keeles ägedasti Gondolfoga rääkima, millest aga Johann midagi aru ei saanud, ehk ta küll terawasti kuulas; ta kuulis ainult, et sõna principe sagedasti ette tuli ja niipalju ta juba teadis, et Mihael Apafit Siebenbürgias principe'iks kutsuti.

„Sa kui ta selle asja ka minu pärast wõi wüürsti ette wiib,“ mõtles ta, „ka sääl ei saa ma teine olema kui siin.“

Gondolfo aga laskis kõhe hobuse tuua, kargas sellele selga ja kihutas minema — mitte suurest wärawast, waid aia kaudu.

Proua Bertha aga ruttas abikaasa juurde tagasi.

*

*

*

Poole tunni pärast oli ka Pasko teel. Ta süda oli rahutu. Iseäralik, seletamata tundmus puges ta hinge. Baewalt suutis ta reisi lõppu ära oodata, et jääb ühe osa oma muredest südame päält saaks maha puistata.

Oli ju öö, kui nad Weissenburgi jõudsid. Sellegi pärast ruttas ta kohe würsti paleesse, lootes, et Mihael Telefiga, kes sagedasti kuni hommikuni oma toas töötas, kofku saaks.

Õnne ei tahtnud wärawawahid teda nii hilisel tunnil sisse lasta, mis järele ta ühele õueherrale oma nime nimetas ja Telefi käest küsida palus, kas ta teda wastu võiks võtta.

Peagi tuli õueherra kahe piigikandja seltsis tagasi ja saatis saadiku üles, kellele Johann järele läks.

Ta saadeti jaali, kus talle herra Stefan Malaczi kuue piigikandja ja lossipääliku seltsis wastu astus; wiimasel oli raske ahel käes.

„Andke oma mõõk ära, mu herra Kristof Pasko,“ sõnas Malaczi.

Pasko waatas talle imestades otsa.

„Mina? Miks? Mis ma olen teinud?“

„Seda ei tea mina. Würsti herra on mulle aga käsu andnud, Teid kohe ahelatesse panna. Homme kuulatakse Teid üle.“

Uhesti tõstis Pasko oma ilusa, auusa pää püsti, ega ei lausunud sõnakestgi; ta pidas seda oma auu alanduseks, siin weel rääkida. Waikides laskis ta oma käed ahelatesse panna, niipea kui mõõga oli ära andnud.

Siiamaani oli Johann waikinud, kui ta aga nägi, et ta herrat taheti ära wiia, wiskas ta paberid, mida ta oma herrale järele kandnud, maha, ja asus wahi ette.

„Kuulge, ka mina olen siin!“

„Sina wõid Sumala nimel minna,“ sõnas Nalaczi; „sina ei ole äraandmises tegelane, sest et sa ainult teener oled.“

„Äraandja on see, kes seda ütleb!“ hüüdis wanašene julgesti. „Sa kui ma küll teener olen, siis olen ometi wähemast truu teener!“

„Ole rõõmus, et sind ei waewata!“

„Mina ei taha aga, et mind waewamata jäetakse! Mina olen niisama palju süüdlane, kui mu peremeesgi, ja kui niisugused mehed kuradi juurde saadetakse, siis tahan ka mina sinna minna — see on minu sõna!“

„Tahtsin sulle praegu ütelda, et sinna lähesid!“

„Mina olen wana mees, herra, minu habe on walge, sellepärast ärge mind pilgake. Emba kumba, kas pange ka minu mu herraga kinni ja raudu, ehk wiskate mu siit wägiwallaga wälja, sest ise ei tagane ma siit sammugi.“

Maeratades andis Nalaczi piigimeestele märku, kes Pasko ära wiiswad ja Johanni teisest uksest wälja wiskaswad. Johann ei teinud aga enne rahu, kui ta ka treppidest oli alla kistud. Ka siis ei läinud ta palee eest weel ära, waid toetas pää müüri wastu ja magas terwe öö selles kohas.

Uga ju esimese kufelaulu ajal ärkas ta üles ja nõudis ju koiduajal, et ta würsti ette wiidaks.

Tunnistaja.

Kaua ootas Johann palee wärawa ees, igaihe käest, kes lossi läks ja lossist tuli, küsides, kas ta würostiga ju wõiks kokku saada.

Sfeenesest mõista naerdi teda ainult.

„Teie tahate würostiga rääkida? Tahate wist koguni Fogarasi lossiwalitsejaks saada?“ pilkas üks.

„Oh ei, see waene kurat tahab ainult uut mõõtu Siebenbürgias maksma panna,“ nokkis teine.

„Pilgake ainult,“ mõtles wanake; „würostiga räägin ma ometi!“

Dühja kõhuga ja jänu tundes ootas ta kuni päälelõunani, kuni würosti töld lossi ette sõitis ja ta würosti üsna üksi nägi tõlda astuwat.

Johann ei murdnud kaua ilusate kõnekäänude üle pääd, asus lihtsalt tõlla ette ja hüüdis walju häälega:

„Kõige armulisem würost ja herra! Kuulge ühe wäese, wana teenri palwet!“

Kutsjar andis hobustele piitsa, mis pääle need end püsti ajasiwad, Johann aga kargas nende ette, haaras nende suu äärest kinni ja kisendas ägedasti:

„Siis sõitke üle minu, kui Teie ei taha, et würost ühe wäese mehe palwet peab kuulma! Ujage mu rataste alla, sest ainult minu furnukeha üle saate edasi. Mina siit ei tagane.“

Würst pani wana teenri julgust imeks ja andis teenritele märku, et nad ta tema juurde kutsuksiwad.

Johann laskis tõllaukse ette põlwili.

„Mis sa tahad? Mispäraast pead sa minu tõlda kinni?“

„Sest et sinu toad, mu kõige armulisem herra, niisuguse wana räbalase teenija eest kinni on nagu mina olen, ja siisgi olen ma ainult riigi eest muret kandes halliks saanud ja kannan Suurwardeini ja Nagyspöllöse lahingust saadud haawade armisid oma keha külles, nagu need herrad siin oma kuubede pääl nõõrisid kannawad.“

„Hää küll, mu poeg; mis sa tahad? Ma tahan sind kuulda.“

„Ma ei palu sinult mingit palka, oh herra! Seda paluwad ainult need, kes seda pole ära teeninud. Ma ei räägi oma eest, sest minu elu ei ole enam sõnagi wäärt, aga ma palun oma herra eest, kelle sa lasksid wangi wõtta ja wangi panna, ma palun waese õnnetu Kristof Paske eest.“

„Wanafene, selle eest ära räägi enam sõnagi!“

„Ei, ei, armulisem herra, mina sinust ei lahku“, hüüdis Johann Apafi mantlist kinni haarates. „Mees, kes jurmale jada korda silma waadanud, kes teie ja isamaa ja riigiasjade eest ei waewast, ega rahust, ega kodusest õnnest ei hoolinud, kes millegist muust ei rääkinud ega unistanud, kui kodumaa hääst käekäigust, kes meie eest timuka nõõrigagi tutwust tegi, kes end 16 päewa tormisel merel laskis wantsutada, et isamaad aidata — see mees on wäärt, et kui ta nüüd

Kodumaale jõudis wangitorni heidetakse, siis pääle ta kaebajate ka selle mehe kõnet kuuldaakse, kes tema kasuks räägib, sest ta on ilma süüta, nagu taewaingel, ja ta kõige salajamgi mõte on puhas kui kuld. Mina tunnen teda, sest ma kandsin teda kui last oma käte pääl."

Wanakese filmad täitsiwad end pisaratega ja würost sõnas liigutatult:

"Tõuse püsti, sina oled tubli ja auus teener. Rahju, et sa mõnda paremat herrat ei teeninud."

"Ma ei soowi ühtgi paremat, oh würost. Ära tee tema kohta midagi otsust, enne kui teda ole kuulnud. Selle oma halli pää annan ma pandiks, et tal mitte niigi palju süüdi ei ole, kui sündinud lapsel — aga kui ta ka süüdlane oleks — küll ei tea ma, milles? — ta on ainult inimene ja võib kord ka efsinud olla. Aga ole ka sina inimene, mu würost; mõtle selle pääle, kui truu ta sulle oli ja anna talle andeks — —"

Apafi tõstis Johanni püsti.

"Tõuse püsti, wana mees. Sina oled haruldane auus inimene. Keegi ei pea ütleva, et ma waestest niisama palju lugu ei pea kui rikastest, tule homme hommikul minu paleesse, sind lastakse minu käsul wastuwõtmise saali. Raske on kaebus, mis sinu herra pääl seisab, ja tunnistaja, kes tema wastu üles astub, on hirmus tunnistaja! Inimese süda seisab paigal, kui ta selle pääle mõtleb, ja kohkudes küsib ta Jumalalt, kas ta uskuda võib, mis ta waewalt tohib uskuda. Mina tahan aga sind selle tunnistaja wastu

seadida ja sinu sõnu sellesama mõõduga mõõta, kui temagi sõnu. Sinule ütlen ma aga, et tema sõnad väga raske on. Seni ela hästi!”

Wana teener suudles würsti kätt ja lahkus pisarafilmil. Inimesed ei pilganud teda nüüd enam.

* * *

Tärgmise päewa hommikul seisis ta ju wara saalis, kus weel pääle ihuwahtide kedagi ei olnud.

Neg oli tal väga igaw, kuni kõik nõuunikud üksteise järele sisse tuliwad ja pika roheline laua äärde istet wõtsiwad.

Õsiotsa jutustasiwad nad tühiseid asju ehk waikestiwad, siis aga kuuldi ainult krabinat, mis kirjutaja Sarpataky sulg sünnitas.

Wiimaks awanesiwad würsti toa ukсед ja Mihael Teleki ja Stefan Malaczi wahel astus würost sisse.

Herrad tõusiwad püsti ja kummardasiwad end tema ette. Würost näitas käega, et nad istuksiwad, kuna ta ise eesistniku kohale asus.

Riiginõuukogu tähtsamad liikmed oliwad koos, nagu Paul Baldi, Kaspar Korneš, kolm Bethleni, Kapi, Haller, Lazar ja Kondessy, kelle tõsised näod wana teenri wärisema paniwad.

Wpasi andis Malaczile märku, mispääle see wälja läks.

Wursti selle järele sai wäljas ahelatekõlin kuuldawaks.

Kõikide südamed põksusiwad waljumini.

Uks läks lahti ja kahe piigimehe saatusel astus kaebtusealune sisse, kätega ahelaid järele tõmmates, nagu tahaks ta nende kõlsemise läbi kaastundmust äratada.

Ta rahulik pill lehwis üle kõigi koosolijate näo ja kui ta weel koguni oma wana teenrit nägi, ilmus ta waljule näole pehme jume.

Keegi ei suutnud wanakest keelda oma peremehjuurde ruttamast ja tema ahelaid sundlemast.

Pasko tähendas käega, et teener tagasi astuks, sammus kindlasti ja uhkesti nõuunnikkude ette ja jäi paar sammu lauast eemal seisma, nii et laua otsas istujad ta käsa oleks wõinud wajutada.

Eühikese waheaja järele tõusis Mihael Teleki püsti, waatas kaebtusealusele terawasti otsa ja algas:

„Teie käest, auus herra Kristof Pasko, kelle kätt me alles mõne kuu eest jüdamliku tänuga pigistafime ja kes te nüüd rasketes ahelates siin meie ees seisate, küfime meie täis imestust: olete teie tõesti see, kes te olite, ehk kas oleme meie need, kes me olime, kord Teie sõbrad, seltsimehed, täna aga Teie waljud kohunikud. — —

„Sellest, et teie kõiki siin näete, kes teid armastafiwad ja teist lugu pidafiwad, wõite arvata, kui raske see kaebtus on, mis teie pääle on tõstetud, ja kui teie meie nägude kahwatust ja mahalöödud filmi näete, siis wõite sellest tunda, misjugune walus kohus meid sunnib selles toonis teiega rääkima ja misjugune rõõm meil oleks, kui teie selle kaebtuse tühjaks wõik-

site teha, nii et me teid jälle oma kessele wõikšime wastu wõtta."

"Ma kuulen rahulikult päälekaebamist," wastas Paske; "minu hing on igast süüšt puhas."

"Kuritöö, mille süü teie pääle tõstetud, on — on — äraandmine!"

Paske ajas end uhkesti püsti.

"Minu pääle tõstetakse äraandmise kaebtus, kes ma oma würsti eest sada korda olen surmale silma waadanud, kes mina tema pärast kõige nurjatuma waenlase ette olen oma pää kummardanud ja, kui tarwis, kõige kardetawama waenlase ees ta julgesti püsti tõstnud. Minu pääle, kes mina kõik isamaa kasuks walmis olin ära ohwerdama, waranduse, kodu, õnne, kwna ma ometi rahulikult oleks wõinud kodu jääda, nagu kõik teisedgi! Ei, mu herrad, ära tõstke niisugust süüdi mitte minu pääle. Ütelge neile, kes mind kufutada tahawad, nad peawad mõne usutawama süü otsima. Ütelge, ma olla oma isa ära tapnud, nimetage mind Sumala teotajaks, pühade põlgajaks — aga kaugemal kui see kõik on minu südamest see süü, mis te minu pääle tõstate, aga mille nimegi ma ei taha suust wälja ütelda."

"Just sellepärast ongi kaebtus nii raskesti kaaluw, et ta ühe niisuguse wälimise külle all kuritöö awalikuks teeb. Kui teie meie palwe pääle alati nii lahke ja walmis olite sultani juurde minema, siis ei ole teie ial meie poolt antud ülesannete täitmise pääle mõtelnud, waid olete omale ise würsti nime tahtnud saada. Kui westiridega kauplete, ei ole teie nendelt

ial maksude alandamist palunud, waid olete weel suuremaid summasid lubanud, kui würstinimi teile antaks. Meie poolt kingituseks saadetud raha olete alati ise oma nimel wälja jaganud. Ja igas asjas annab üks isik tunnistust, kel teie tegude kohta kõige selgem teadmine on."

Stende sõnade juures tundis Pasko, et ta pää ümber hakkas käima. See kõik tuli liig järsku.

"Seda teab ainult Jumal," kogeles ta; "tema üksi teab seda."

"Aga ka mina tean midagi," sõnas Johann, kes oma ärewust enam ei suutnud tagasi hoida. "Kõik, mis siin üteldud, nimetan ma teotuseks ja alatuks waleks, ja soowin ainult, et see, kes siin waletunnistajaks on, ial oma elust ei pea rõõmu tundma."

Wahitudel oli waewa, kuni nad ägedusesse sattunud wana mehe suutsiwad rahule sundida, aga teenri julgus näitas ka Paskole uut jõudu andwat.

"Paljude teiste kaebuste seas, auusad herrad," sõnas ta auusa uhkusega, ei haawa minu südant üksigi nii wäga, kui see, et ma minu kätte usaldatud raha oma nimel olla wälja jaganud, sest muud osad päälekaebustest toowad ainult werd, see aga toob häbi mu pää pääle! Seltsamal päewal, wahest koguni seltsamal tunnil, mil see kole kaebus minu pääle tõsteti, tegin ma oma abielu õnne selle läbi kibedaks, et ma 15,000 taalrist, mis ühele oma wõlglastele üles ütlestin, kopikatgi oma naesele ei lubanud, sest et see terwe summa riigi wõla kustutamiseks oli määratud!"

Alpasi ja Teleki waatasiwad imestades Paske pääle; sõna suri ülema nõuuandja huultele.

„Ma ei kahtle sugugi,“ sõnas Paske edasi, „et, kui herrad minu abikaasa tunnistajaks kutsuksiwad, tema siis kõige paremini ütelda wõib, kas minu tõendus karwa wäärtgi tõest mööda läheb!“

„Snnnetu mees!“ ohkas Alpasi ja pööras oma näo ära.

Ra Teleki oli nii segane, et sõnagi ei lausunud.

„Kõrged, auusad herrad!“ sõnas Paske ifka julgemal toonil edasi. „Ma nõuan, et see inimene ehk kurat, kes mulle nii pörguwäärt süü pääle paneb, fiia minu wastu toodaks! Mina tahan tema näosse waadata, kui ta seda kaebtust kordab; ma tahan näha, kas tal julgust on minu juuresolekul minu wastu häält tõsta!“

„Teie nõuate seda?“ küsis Teleki ifka enam imestades.

„Mül on õigus seda nõuda.“

„Snnnetu mees!“ sosistas nõuunik ja näitas käega, et üks awataks.

Kõik waatasiwad põnewalt sinna poole.

Üks awanes ja tunnistaja, kes jisse astus, oli — Bertha — Paske abikaasa. — —

„Siin teie wastane tunnistaja — —,“ sõnas Teleki wärisewal häälel.*)

Paske wankus; ta haaras käega oma pää järele, jüdame poole, ja nõjatas end siis raskesti oma kõr-

*) Historia rerum Transsilvaniae, autore Joanne Bethleno.

wal seiswa piigikandja najale, — kõik käis ta ümber ringi, surmahwatus kattis ta nägu.

„Wiige mind wangi tagasi,“ ähkis ta ja langes minestades pikali.

Elutult wiidi ta saalist wälja.

Mitu herrat katsiwad näo kinni; nad ei suutnud seda näha; isegi würost oli kahwatu.

Uga ka tunnistaja ei julenud filmi üles tõsta ja see oli Sumala sõrm, et sel filmapilgul ta näost kõik ilu kadus; nii inetu ja eemale tõukaw näitas ta olewat. Ta nägu oli kitsaks ja pikaks muutunud, puna asemel katsiwad seda sinised plekid; ilusaid huuli tegi naeselik julgus inetuks ja ta filmade ümber seisiwad sinised rõngad.

Sääl ta seisis keset saali maha löödud filmil, enam süüdlase kui kaebaja sarnane. Kõigest püüdmisest hoolimata wärises ta ja kohkus wäga, kui üht tutawat häält kuulis.

See oli Johanni hääl, kes, kuna kõiki raputus pööratas, julgesti ette astudes rääkima hakkas:

„Kõrged herrad ja kõige armulisem würost! Ehk see küll koguni ümberpöördud on, et alatu teener oma herrat tema abikaasa wastu peab kaitsema, siis luba-tagu mul ometi südame sunnil minu herra eest rääkida. Ma teen seda sellega, ja ehk ma küll ilusasti ja osawasti rääkida ei oska, nagu teised, siisgi wõin tõtt rääkida ja tean, et auusad herrad seda ka saawad mõistma, kui mu hääl nutusse peaks kustuma. Sest see kiskendab taewa poole ja kiusab Sumalat, kui naene ise oma mehe kallale kipub ja tema pääle

kaebab, et seda ära häwitada, kelle pattu ta, kui ta üleüldse oleks pattu teinud, weel peaks salgama ja warjama. Üksigi teine abikaasa ei teeks seda, kui ainult see, kes oma kohused ju ammu unustanud, mis ta Jumala ees oma abikaasale töotanud, kes pattu nüüd tahab patuga katta ja waletuse läbi seda pettust finni matta, mida ta elus teinud!"

"Nuustatud herrad!" hüüdis Bertha, „ärge laske seda sündida, et see sulane mind siin sel kombel teotab. Selle eest, et ma riigi hää käeläigu kõrgemaks arwain, kui ise oma südamerahu, ei ole ma mitte ära teeninud, et mind siin auusate herrade ees weel teotataks. Mina armastan oma meest inimesena, äraandjana lüffkan ma ta ära, ja nii usun ma nõuda tohtiwat, et see ohwer mulle mitte häbipuna palgesse ei ajaks!"

Herra Carpataki tarwitas seda mahti Johanni noomimiseks.

"Kuule, wanamees, see siin ei ole kõrts, kus ja sõimu- ja teotusesõnu wõiksid tarwitada. Kui sulle sinu peremehe pärast on luba antud rääkida, siis jää asja juurde, aga ära wõta asju harutada, mis siia hulka ei käi."

"Palun wäga," pööras end Telesi Carpataki poole, „minu arwates pole sugugi tarwis tunnistajale seda meelde tuletada, sest kui tal kaebaja wastu midagi ütelda on, siis peab ta seda siin ütleva. Meie ei otsi kuritööd, waid õigust."

"Ma tänan Teid, armuline herra," sõnas Johann; „ööldakse, et teie wali mees olete, mina aga ütlen, Teie olete õiglane mees."

„See tuleb selle järele, kas tõendada võite, et teie herra abikaasal kudagi viisi põhjust on oma meest isiklikult vihata. Sest kui seda saate tõendada, siis on selge, et see kole kaebtus ainult luuletus on, ja niisugusena kaebaja pää pääle tagasi langeb.“

Johann mõtles natukesel aega.

„Luustatud herrad! Ma tulin praegu oma herra seltsis kaugelt maalt kodu. Ma aiman kõik, aga ma ei tea veel midagi. Lubage mulle ainult kuu aega, et ma selle aja sees selle naese järele võiksin walwata, ja, Sumala eest, mina saan tõendama, et tema ise süüdlane on, mitte aga minu waene herra!“

„Armulisem wüürsti herra!“ hüüdis Bertha. „Teie kõrgus ei saa mitte lubama, et mind sel kombel alandatakse. See sulane põlgab mind ainult sellepärast, et ma ta kui tülitseja oma majast minema kihutasin. Nüüd tahab ta mulle sel kombel kätte maksta.“

„Pean ma rääkima, auusad herrad? Pean ma jutustama, et see eeskujuline naene raskesti haige oli ja ennast liigutadagi ei saanud, kui ta abikaas teda kaasa wõtta tahtis, et ta selle wastu aga kõige hullemaid pidusid pidas, kui ta mees kaugel wiibis ja pidud alles mehe tagasitulekul lõppesiwad? Pean ma tähendama, et ta ühe Stalia teenri peab, et keegi aru ei saaks, mis ta sellega räägib?“

Mõned herrad hakkasiwad selle juures naerma.

„See asi ei ole sugugi naeruwäärt, herrad,“ tähendas wüürst. „Kuulame teda lõpuni.“

„Lubage, auusad herrad,“ sõnas Bertha, „et ära lähen.“

„Jääge weel natufeseks, auus proua,“ sõnas nüüd Paul Baldi püsti tõustes. „Kaebtusele, mida Teie oma abikaasa pääle tõstsite, järgneb kaebtus, mis selle teener Teie pääle tõstab; seda oleksite juba enne teadma pidanud. Et tõele jälgede pääle jõuda, oleme sunnitud kaebajale woli andma, et ta Teie üle wõib walwata. Meie peame tema kätte teie lossi wõtmed andma, et ilma tema lubata keegi sinna sisse ega jäält wälja ei saa.“

„Herrad!“ kifendas Bertha. „See inimene tapaks mu ära ehk paneks mu maja põlema, kui ta minu lossi õue sisse lastaks.“

„Lubage mulle weel sõna, auusad herrad,“ sõnas Johann, kes selle otsusega wäga rahul oli. „Ma loodan sellega mõlemate poolte rahulolemist. Minu herra lossi piirab lai sügaw kraaw, mille üle ainult üks sild lossi wärawa juurde wiib ja ka sel sillal on wäraw. Sillawärawa wõti antagu siis minu kätte, lossiwärawa wõti jäägu proua kätte. Sel kombel ei pääse mina ega keegi teine ilma tema teadmata lossi. Mina aga asun silla jalale elama.“

„Olgu nii“, otsustas würst.

„Oh, see on alandaw!“ hüüdis Bertha nagu meeletu.

„Teie lähete oma lossi tagasi“, sõnas Apafi; „ja jääte terweks aastaks ülewaatuse alla. Seni jääb kohtupidamine Teie abikaasa wastu seisma.“

Enam jagu nõuunnikkusid oliwad selle otsusega rahul.

Johann suudles würsti kätt; ainult Bertha läks

näost waheldamisi punaseks ja siniseks. Ta oli sel filmapilgul nii inetu, et ta pääle waadatagi ei wõinud. Ta tahtis würsti ette põlwili lasta ja teist otsust paluda, aga würst käänas talle selja ja läks uksest wälja.

Kui ära andmine Apasi meelest esimene kurtöö oli, mida ta kõige waljumini nuhtles, siis oli teine kõige rassem kurtöö tema kindla arwamise järele a bielu rikkumine.

12.

W a h t.

Maajossalwa loss, mis tatarlaste jagedate rööwikäikude tawalise tee ääres seisis, oli esialgu sel kombel ehitatud, et teda vähemate kallalekippumiste wastu seest poolt saadi kaitsta. Ümberringi oli tal sügaw, lai kraaw ja sellest umbes sada samm eemal seisis hoolega rawitsetud aed lossi ümber.

Loss oli sel kombel ehitatud, et umbes paari sülla kõrgusel ainult lastmiseaugud oliwad, pääl pool seda tuliwad alles afnad; ainult keskelt ülestõuswal tornil oliwad suured, wõlwitud afnad; tema neljanurga pääle oliwad waatamise augud tehtud, kust wälja sai waadata.

Lossil oli kaks wärawat, ühte tarwitati töowanfrite, teist herraste tõldade läbikäigu jaoks. Üle

kraawi wiis üksainus sild, mille ees tugew, kiwist tehtud wäraw oli; wärawa ees oli jälle suur tornitaoline hoone, milles kord sillawärawa waht elanud. Nüüd aga ei olnud teda ju umbes sada aastat enam tarwitatud. Katuse päält oliwad kiwid suuremalt osalt ju maha langenud ja mis weel elamiseks kõlbas, oliwad nahkhiired omale wõtnud. Igas neljas külles oli tornil ümmargune aken, kust parajasti inimese pää läbi mahtus. Sinna sisse wiis tugew, rauutatud ukse, mille nurgad wiimase torniwahi koerad ära närinud.

Selle koha walis Johann enesele nüüd asupaigaks. Elamiseks ta küll kohane ei olnud, küll aga seda otsustarbelikum.

Kui ta sinna sisse kolis, oli suwi; siisgi pidi isegi loll tunnistama, et kord ka talw tuleb ja asi sääl siis külmaks läheb, nii et wanamees putku paneb ja wahtimise sinna paika jätab.

Uga kes seda mõtles, effis.

Ustilmagi waht ei wõinud waljum olla, kui tema. Kes lossi tahtis sisse saada, pidi temast mööda minema, ja kel kahtlane nägu oli, pidi enne tema küsimiste pääle wastuse andma.

Sõudis aga õhtu kätte ja Johann arwas, et magamiseks käes, wotas ta, kuni lossis tuled ära kustutati, wõttis siis tüki waha ja pani selle kinnise lossiwärawa pääle. Herra mööga pääl olewa wapiga wajutas ta siis waha selle wärawa pääle, mille wõti lossiproua käes oli. (Herra mõõk oli tema kätte antud).

Rõndasama tegi ta sillawärawaga, mille wõti tema enese käes oli. Sel kombel magasiwad maja-

rahwas iga öö walju wangistuse all ja juba enne päikese tõusu waatas Johann wapi järele ning wöttis waha jälle ära.

Proua Bertha uskus, et see ülewaatamine aja-
jooksul ka wahi enese meelest tüütawaks saaks, nagu
ta seda tema meelest ju algusest saadik oli, ja ootas
suure kindlusega, et wanamees talwe algul plehku
paneks. Sellepärast elas ta kõik see aeg nagu nonn.
Mitte Stalia teenergi ei tohtinud lossti tulla ja kõigest
uurimisest hoolimata ei saanud Johann teada, kus
see warjul oli.

Ta talw jõudis kätte. Külml oli kole, ööd lõputa
pidad, ja kui inimene õue pääle minna ju ainult
mõtles, hakkas ta loidisema.

Ainult Johanni see ei seganud. Isegi külm ei
wõinud temale midagi teha. Kraawist lõikas ta nii-
palju pilliroogu, kui kütteks tarwis ja kui ta toal ka
katust ei olnud, wõis ometi suitsugi lahedasti wälja
minna, ja kui ta toa seinad ja põrand niiske oli, ei
pruukinud ta mitte karta, et tuli nende külge hakkaks.
Ennemalt oli ta raha korjanud, nüüd wõis ta seda süüa.

Sel kombel läks jõulukuu mööda; päewad oliwad
jääkülmad, aga lund ei olnud weel sadanud. Weel
ikka walwas Johann oma koha pääl; aga külalist
ta ei sallinud, waid pidas igawüht nendest jalakuulajaks.

Nasta wiimne päew oli käes. Lõssis oldi kaua
ülewäl, sest tarwis oli uueks aastaks teeta ja küpse-
tada, ja Johann pidi kaua ootama, kuni kõik rahule
jäiwad. Ta läks kodu ja pani uufe oma taga lukku.
Siis tegi ta keset tuba suure tule üles, laotas oma

lambanahast kasuka tule äärde maha ja heitis ise selle pääle pikali.

Äkitselt kuulis ta ukse juures koputamist, esiti taha, siis kõwemini; ühtlasi oli, tal, nagu oleks keegi teda nime pidi hüüdnud.

Kaua aega tegi ta, nagu ei kuuleksgi. Kui aga asi wiimaks liiale läks, ronis ta redelit mööda üles akna juurde ja pistis säält pää wälja, et järele wadata, kes ukse taga koputab.

Ta nägi ühe tundmata mehe oma ees, kel pikk, lai, hall mantel ümber oli ja kes pikki wurrusid kandis.

Ka nüüd silmitses ta teda weel tüki aega ja waatas rahulikult päält, kuida mees koputas ja kord wõtmeaugust, kord mõne löhe wahelt sisse piilus — ühe sõnaga, igal tingimisel tahtis sisse saada.

„Dhoo, mis sina siis õieti tahad?“ küsis Johann wiimaks.

„Ha, säääl ja oledgi!“ hüüdis koputaja rõõmsasti. „Terwitagu sind Jumal, wend Johann! Kas sa mind enam ei tunne! Ma olen sinu wend, sinu lihane wend Eistan! Tah, üsna tõesti!“

„Küll ma juba usun, kui seda ütled. Mis sa siis minuist õieti tahad?“

„Lase mu enne sisse, ma külman muidu siia ära!“

„Mis tarwis oled sa siis siia tulnud?“

„Tondi pihta, oled sina aga ka weider täna, Johann. Kuda sa mind üle kuulad! Ma usun, sel kombel ei tohiks sa mind, oma lihast wenda, mitte wastu wõtta!“

„Tajah, wend“, wastas Johann pikkamisi ja järele mõteldes, mis ta dieti peaks ütleva; „ma ei ütlen seda mitte sellepärast, et ma, nagu isegi tead, kedagi ei meelita, ka sind mitte, wend. Niipalju on aga kindel, et kõigi inimeste hulgas, keda ma auustan, sina kõige wiimane oled. — Aga mis sa minust siis dieti tahad?“

„Noh, juhtusin ainult siia nurka ja tahtsin sind ka jälle kord näha, sest et sellest ju palju aega mööda on, mil üksteist wiimast korda nägime. Ega sa mind siis ometi ei taha ära salata? Sa ei võikski seda teha, kui sa ka tahaksid, sest meie oleme üksteise sarnased, nagu kaks muna, ainult niipalju on meil wahet, sinu wurrud on hallid, minu omad mustad?“

„Oled sa üksi?“ küsis Johann ja waatas kahtledes ringi.

„No see on tore! Ega sa mind ometi ei kardad?“

„Mind sind? See puudus veel! Ära ole halp ja ära pea enesest nii suurt lugu!“

Stende sõnadega astus Johann redeli päält maha, tegi ukse lahti ja laskis Estani sisse.

Sees käskis ta teda tule ääres soendada ja mantli naela otja riputada.

Aga kõigest üks nael oligi olemas, mille külles mõõk rippus.

„Tuhat ja tuline, Johann! Misjugune ilus mõõk sinul siin on!“

„Säta mõõk mõõgaks, wend, räägi millestgi muust. Heida pikali ja kui sul nälg on, pigista kõht kinni, sest muud mul praegu ei ole, kui natuke weini.“

„See saab hää olema,“ sõnas Estan alati mõõka silmas pidades. Kuni Johann nurgast suure weiniankru wälja tõi, katsus ta mõõga päragi.

Johann tõi ankru tule äärde; wein oli wärske ja kange, nii et inimese ju mõne karikatäie järele magama ja purju pani. Ta andis wennale ühe puufarika kätte ning wöttis ise teise.

„Kuda siis herra Kofanyesdi*) käsi käib?“ küsis ta wennalt esimese farika täie järele.

„Mina ei tea seda; tulin tema juurest ju ammu ära ja teenin nüüd üht teist herrat.“

„See on ilus kuulda, — iseäranis aga, kui seda uskuda wõiksin!“

„Usu wõi ära usu. Mina teenin siin lähedal krahw — kuda ta mind nüüd jälle oligi?“

„Mis ja selle tühja üle pääd murrad. Minu meeleshääks ei tohi sa kordagi waletada. Parema on, et jood; — rööwlina oled küll paremaid weinifid joonud, aga seekord wõid siisgi rahuga juua, sest see on auusa raha eest ostetud.“

Sellest jutust näeme, et Johann wennast midagi lugu ei pidanud.

„Koh, joo sina ise ka, muidu pean arwama, et sul kihwt weini sees on.“

„Hm!“ mõtles Johann. „Ta tahab mind joobnuks teha. Koh, tahan talle selle seisukoha kohe selgeks teha. — Hää küll, wennas, algame!“

*) Kofanyesdi oli seekord kõige kardetawam rööwlipäälit.

Ja nad wõtšiwad karikad ja hakkasiwad wõistu ankrut tühendama.

Tunni aja pärast oli see tühi. Kangelased istu-
siwad üksteise wastu ja imestasiwad teine teist. Aga
mitte laulmagi ei hakanud nad.

Estan raputas pääd, nagu tahaks ta ütelda, et
ta seda wennast ei oleks arwanud, tõusis püsti, wõt-
tis oma mantli taskust suure pudeli ja sõnas siis
wenna poole pääd nikutades:

„Meie terwiseks, wend Johann! Katsume nüüd
seda finikaela!“

Kui Johann nägi, et Estan ka jõi, pidas ta
asja julgeks ja wõttis pudeli oma kätte.

Pudelis oli kange Poola põletatud wiin, mis ka-
saka, kes sellest palju joob, kolmeks ööks ja päewaks
jurnuna magama paneb ja terve nädala purjus peab.
Ja selle pudeli sisust oleks neljale kasakale küllalt saa-
nud ja olnud.

„Pole sugugi paha“, sõnas Johann ja pudel
hakkas ühe käest teise kätte käima, kuni ta tilgatumaks
joodud. Aga kumbgi ei wankunud weel.

„Nüüd aga proowime midagi muud“, sõnas
Johann püsti tõustes ja riuli päält midagi maha
wõttes.

„Selle tõin Türgimaalt. See on tatarlaste
jook. Rahju ta sulle ei tee, kui ka sellest natukesi
katsud.“

See aga oli kolekange jook, nimelt käärinud ho-
busepiim, mis karika ääre ja siskonna sisse jöüb.
Tatarlased joowad seda, kui nad enam kained ei taha

olla ja kes sellest joob, seda peab ahelasse panema, sest muidu tapab ta inimesed ära.

„Wend tahab mind purju panna,“ mõtles Eetan, kui esimese sõõmu oli alla kugistanud; aga ta pidas vastu. Ta tundis küll natuke põrutust, aga jäi siiski jalule.

„Kuule, wend“, ütles ta, kui nägi, et Johann kõigile tormidele vastu pani; „kas suitsetada ka oskad? Siin ei näe meid keegi.“) Paneme piip põlema“.

„Kui mind tahad langemisele sundida, pead warem üles tõusma, poisikene“, mõtles Johann ja hakkas aimama, et wennal tema vastu mitte hääd mõtled ei wõinud olla.

Peagi tõusiswad piibud ja suits tõusis üles taewa poole.

Aga seegi ei teinud meestele wiga. Waikides istusiwad nad; kumbgi ei lausunud sõnakestgi. Nad ei salanudgi enam, et üksteisi tahtsiwad purju panna.

Wiimaks tõusis Johann püsti ja wõttis ühest kotist kaks magunapätsikest; ühe pani ta oma, teise wenna piibu sisse, ilma et sõnagi oleks rääkinud.

Äkitselt hakkas piipudest walget suitsu üles tõusma. Johann waatas wenna näole ja nägi, kuida selle nägu muutuma hakkas, kuni ta häält tegemata seliti maha langes.

„Nõnda jäid sa siis ometi alla“, ümises Johann, wiskas piibu tulle ja astus siis nurgas seiswa wee-

*) Tubakasuitsetamine oli seekord Ungrias jeaduslikult alles keelatud.

nõuu juurde. Sellest jõi ta tubli sõõmu külma wett ja kastis siis ka pää mitu korda sinna sisse. Siis wõttis ta wantrimääre karbi ja tõrwas oma juuksed ja wurrud mustaks. Nüüd pani ta Estani mütsi päha, möõga puusa ümber ja tõmbas siis wenna mantli selle üle.

Wenna mattis ta oma mantli sisse ja pani talle oma ranitsa pää alla. Siis astus ta uksest wälja ja teeras ukse lukku.

Sumal teab, kust see mõte tuli, aga Johanni rinda oli kindel teadmine asunud, nagu oleks ta wend kellegi käsul siia tema juurde tulnud ja nagu ootaks see keegi wenda nüüd wäljas ja oleks lossielanikkudega kudagi wiisi ühenduses.

Sellepärast moonutas ta ennast nüüd, mis seda fergem, et ta wennaga ühesugune oli; päälegi oli ka öö pime ja taewas pilwedega paksumt kaetud.

Wälja astudes nägi ta kohe, et wäljas wärsket lund oli sadanud, kuna nad sees oliwad joonud. Lume pääl oli pikakondsaga ja laia saapa jälgesid näha, nagu neid temale tuntud wiisil ainult Gondolfo kandis.

„Ma teadsin juba, et ta siin on!“ ümises Johann.

Jälgesid tähelepanelikult uurides, nägi ta kohe, et Gondolfo esiti tema ukse taga oli kuulanud, siis aga silla juurde sammunud ja siis pikuti kraawi äärt möõda põõsaste wahete läinud.

Johann läks jälgesid möõda edasi, kuni ta wiimaks ühe põõsa tagast hobuste norstkamist kuulis.

"Na, siin nad siis ootasiwad teda!" ümises ta rõõmsasti ja nägi puude wahelt kahte meest, üks ratsa, teine jala. Pimedas ei saanud ta neid aga ära tunda.

Ta astus põõsa warjust wälja.

Kui ratsanik teda nägi, küsis ta Ungria keeli:

"Koh — Estan, on sul mõõk käes?"

Nähtawasti peeti teda Estaniks.

"Mõõk?" küsis Johann imestades. "Ühe mõõga tõin ma tõesti."

"Aga selle mõõga, mispäraft sa wenna juurde läffid?"

"Anna andeks, auus herra. Sa tead, et ma sinu käsul palju jöin, nii et ma nüüd enam midagi ei mäleta, mis mulle ütlesid, olgu siis, ja ütled seda weel kord."

Wõõras naeris.

"Aga wanameest ja ometi nägid? On ta magama jäänud?"

"Ta wist enne hommikut ei ärkagi".

"Miks ja siis ta mõõka ära ei wõtnud?"

"Ah so, nüüd tuleb mul meelde, ja tahtsid tema mõõka jaada, mille pääl see wapp seisab, millega ta wärawa on finni pannud."

"Muidugi."

"Tõsi, tõsi, aga mis see aitab, nüüd on lund sadanud, ja kui meie siin palju käime, saab ta hommikul ometi nägema, et wärawast on käidud. Shtul lume weel ei olnud."

"Sumala eest, ja ei ole mitte nii purjus, nagu näitab. Mis me siis peame tegema?"

„Dota ainult, herra, küll mina aitan. Siit natuke maad eemal on tallid, kust kolm härja toome. Kraaw on kinni külmetanud, nii et härjad ühest kohast, kus kalbad madalad on, kergesti saame üle ajada. Meie istume ise hargade selga ja teeme nõnda, nagu oleksivad härjad need jäljed teinud.“

„Dõepoolest, sul on tore mõte; sa ei ole mitte ilmaaegu Kõkanyesdi õpilane olnud; aga isegi härja seljas sõites ei sa meie lossivärawast sisse, sest sõrajälgesid näeb wanamees niisama kui meie jalajälgesidgi.“

„Ma tean. Mul on teine plaan. Tornis on üks redel, mis kaasa võtame. Küll ei saaks see täiesti keskstornini ulatama, aga meil saab kerge asi olema, kõit kusagile üles wisata. Gondolfo ronib siis üles ja tõmbab Teid järele, kuna mina siia wahti pidama jään.“

Täis rõõmu surus wõõras wanakese kätt ja lubas talle palju kulda, kui plaan õnnelikult korda läheb.

Johann läks nüüd tagasi ja tõi tarwilise redeli ja kõie. Aga ka wäikesed sae pistis ta oma mantli warruka sisse.

Siis ajas ta wäljas pool kraawi seiswast tallist kolm härja wälja.

Keegi ei näinud neid.

Kraawikaldal kargasivad nad hargade selga, keda Johann üle kraawi ajas, redelit ühes kandes.

Läbi aia minnes jõudsid nad ümmarguse torni alla, kus redeli üles seadsiwad. Härja seljast kõhe redeli pääle astudes, ronis Gondolfo selle ülemise

pulga pääle, kust ta kaasa wõetud kõie ühe raud kontsu otsa wiskas, mis seinä sees seisis. Tmestamise wäärt osawusega ronis ta nüüd kõit mööda üles.

Tema järele astus wõõras herra redeli pääle ja laskis enda Gondolfost üles tõmmata.

Johanni jätsiwad nad alla wahti pidama.

Kui mõlemad aknast oliwad sisse läinud, tõmbas Johann redeli oma juurde ja saagis ta poolenisti katti.

Nüüd pani ta redeli jälle seinä najale ja ootas mõlemate tagasitulemist.

Ta wõis umbes pool tundi oodanud olla, kui ülewal akna juures Gondolfo ilmus ja end filmust mööda alla redeli juurde laskis.

Ühe jalaga redeli päälmise pulga pääle astudes, tahtis ta teist filmusest wälja tõmmata. Akitselt aga läks redel katti ja Gondolfo jäi jalga pidi filmuse otsa rippuma, pää all, jalad ülewal.

Rippuma jäänud itallane sajatas sel filmapilgul nii selgesti Ungria keeles, et lust kuulda. Alles tüki aja pärast tuli talle meelde, et keegi all seisab ja seda kõif kuulab; nüüd hakkas ta Johannile Stalia keeli oma äpardust seletama ja teda paluma, et ta teda sellest olekust kudagi wiisi wabastaks.

Johann arwas tarwiliseks asja pääle naljakast küllest waadata.

„No waata itallast! Eütkab redeli maha ja jätab end jalga pidi kõlkuma. Teine inimene sureks selle kätte ära, tema aga teeb weel nalja päälegi.“

Gondolfo hakkas kšendama ja wandus Stalia keeli Johanni hingele, et see nii laisalt seiswat.

Kõige selle pääle ei wastanud Johann aga muud, kui:

„Tõepoolest ja oled suur ripakas!“

Gondolfo olet hakkas hulluks minema ja et effi-
tusele otša teha, sõnas ta korraga selges Ungria keeles:

„Mis ja ometi naerad, aita mu siit maha.“

„Dhoo, ja mõistad Ungria keelt ka!“

„Dlen ju Bordas sündinud. Aga mis ja ometi
wahid, pane redel jälle üles!“

„Aga, armas laps, see on keestest katki murdunud.“

„Wõtku sind kurat kõige su redeliga! Kuda
pean ma siit nüüd lahti saama?“

„Seda ei wõi mina ütelda, lapsuke!“

„Nüüd ei ole muud nõuu, kui wäraw lahti teha
ja siis siit tornist mind jälle üles tõmmata.“

„See oleks õige küll, aga siis saab wanamees
teada, et siin oleme käinud,“ sõnas Johann, kelle meel
ülirõõmus oli, et ebaeht itallast sai rääkima sundida,
kuna ta jalgu pidi taewa ja maa wahel kõlksus.

„Mis sina sellest küsid, selle saadame meie mui-
dugi kõrwale.“

„Tõesti? Aga kuda?“

„Meie paneme tule torni ümber ja ütleme, ta
oli purjus ja kukkus sinna ise sisse. Seda oleksime
kohe pidanud tegema, selle asemel, et sinu lolli nõuu
kuulda wõtsime.“

„Tõepoolest, see saab hää olema,“ sõnas Johann;
„wiska siis aga wõtmed maha, kui nad sinu käes on;
küll ma su siis ju maha aitan.“

Gondolfo kiskus juure waewaga wõtmed taskust ja wiskas maha.

„Säh, aga pea meeles! Kui trepist üles jõuad, siis kääna paremale poole, kui siia tahad jõuda; ära ja aga Sumala eest pahemale poole kääna, sest jääb musutab minu herra lossiprouat ja tapaks su ära, kui sinna sisse lähetsid.“

„Tõesti?“ sõnas Johann — ja ta filmad leekisid. „Noh, kannata nüüd weel natukene, pojukene, ma tulen kohe.“

Ta awas ukse ja ruttas trepist üles.

Üles jõudes käänas ta ilma wiivitamata pahemale poole. Selles tiivas elas ta herra oma abikaasaga. Ta tundis kõiki tubasid.

Kõik ukсед oliwad lahti, kedagi polnud kusagil näha.

Kas Gondolfo teda wähest ei olnud petnud? — —

Wiimaks jõudis ta wiimase ukse juurde; see wiis ta herra magamisetuppa.

Kui ta uft lahti teha tahtis, tundis ta, et see lukus oli.

Ta kõhatas.

Toast kuuldi kahinat.

„Dled sina see, Gondolfo?“

Johann ei wästanud sõnagi, waid toetas enda öladega uft wastu ja katsus, kas ta seda ei saaks sisse murda.

Nüüd kuulis ta proua häält:

„Mis ja tahad, Gondolfo?“

See hääl täitis Johanni südame sajakordse wihaaga. Wihafelt tormas ta kõigest jõuust wastu uft.

Prahwatades kargas see lahti.

Uaa!

Sää! rippus see abielurikkuja naene selle mõõra mehe kaelas, selle näo ta nüüd selgesti ära tundis: see oli Franz Poysgai! Sellepärast siis oligi see nurjatu naene oma abikaasa pääle äraandmise kaebtuse tõstnud, et ta armukese elu ta abikaasa käes seisis.

„Surege, nurjatud!“ müristas wana teener meeletult ja tormas mõõka kätte tõmmates pöörases wihas nende kallale.

Kurjategijad kargasiwad ehmatades püsti; Poysgai tõmbas püssi, mis ta ees laua pääl seisis, ja laskis, aga kuul lendas Johannist mööda. Selle järele tõmbas ta proua käest finni ja tiris ta ukse juurde. Johann aga jooksis neile järele, haaras Bertha pikka-dest juuksetest finni ja torkas talle mõõga südamesse.

Sel filmapilgul jooksiwad ehmatanud teenijad igalt poolt kära pääle kofku ja nägiwad, kuda Johann läbi käigu werise mõõgaga Poysgaile järele jooksis, kes julgesti aknast wälja kargas ja siis puude taha kadus.

Warsti selle järele kuuldi, kuda ta ratsja ära põgenes.

Johann aga astus teenijate ette, tõstis mõõga üles ja ütles:

„See on Kristof Pasko mõõk; sellesama mõõgaga tapsin ma Kristof Pasko truuduseta abikaasa ära!“

Ja ta läks ning andis enda wabatahtlikult koftu kätte.

Otsus.

Paar päewa enne seda, kui need asjad sündisid, tulid Apafi juurde kaks last, kes würsti ees kaebtust tõstsid, et nad Adam Boori lapsed olla, keda Franz Poysgai ülekohtusel wiisil nende mõisast olla wälja kihutanud. Nad nõudsid, et neile nende omandus ja õigus jälle tagasi antaks.

Würst laekis Poysgai kohe oma juurde kutsuda, aga see salgas kõit ära ja ütles, Adam Boor olla ju ammu Türgi wangis äraurnud, tema lapsed aga ju enne teda. Need, kes praegu teda süüdistawat, ei olla muud, kui ta waenlaste poolt kaubeldud waletajad, wististi Kozari poolt, kes talle sel kombel tahtwat kätte maksta.

„Mis tunnistused on teil, et Adam Boori lapsed olete?“ küsis würst.

„Meie isa on meie tunnistaja —“ wastas Karl.

„Elab ta siis alles? Miks ei tulnud ta teiega ühes, — kui ta elab?“

„Ta elab ainult weel meile, — maailmale on ta ju ammu surnud.“

„Miks ei tule ta siia? Mina tunnen ta kohe ära.“

„Sa kohud, kui teda näed, oh herra. Mina olid kord ta feltiline wangipõlwes ja kuulsid küllalt tema häält. Kui sa tema häält ka nüüd weel wõid ära tunda, siis kuule ta tunnistust. Tema nägu aga

ära mitte näha himusta, sest seda wõime ainult meie ära tunda, teised aga mitte."

"Sa näed nüüd, herra, et nad petjad on," sõnas Poysgai. "Kui Adam Boor elab, miks ei astu ta siis kobe minu wastu üles. Mis tarwis see salajas olemine? Mina ütlen, Adam Boor on ju ammu surnud ja ütlen, et see mõistatuslik tunnistaja, olgu ta kes tahes, walelik on."

"Selle üle tahan ma ise otsuse anda. Kolme päewa pärast tulge jälle siia."

Selle kolme päewa sees kogus Poysgai kõik oma waranduse ja suuremad wäärtasjad kofku ja läks wiimasel öösel Pasko abikaasa juurde, kellega ta ju ammuft saadik salaja keelatud elu elanud, ja tahtis oma warandust tema hoiu alla anda. Sel puhul, kui tema asti halwasti läheks, tahtis ta Austriasse ehk Poolamaale põgeneda, kuhu Bertha talle järele pidi minema.

Kolme päewa pärast kutsus würst nõuukogu kofku, jutustas neile selle loo ära ja laskis siis kõige pääält kaebajad sisse tuua.

Need tuliwad see kord kolmekesi.

Kolmas inimene, kelle käest nad kinni hoidsiwad, kandis pikka musta mantlit, mis teda pääläest jala-tallani kattis; näitas, nagu oleks ta kole suur olnud.

Nad sammusiwad nõuunikkude ette.

"Teie olete Adam Boor, keda need lapsed siin isaks nimetawad?" küsis würst musta mantliga mehelt.

"See ma olen, herra".

"Tõepoolest, see on Adam Boori hääl. — Mis pärast ei näita Teie meile oma nägu?"

„Oh mu kõige armulisem herra, minu nägu kohutab ja hirmutab. Euba, et kaetult olen! Aga küsi minu käest kõige vähemaidgi asju, mis meie wangipõlwe ajal sündinud, mina wastan ja sina näed, et ma see olen, kelleks ma end ütlen“.

„Sellest ei ole küll!“ hüüdis Sarpataki, otjuste täidesaatja, kelle õnnetuks omaduseks see oli, et ta ial selle poole ei hoidnud, kel õigus oli. „Teie wõite seda kõik teiste käest kuulnud olla ja ka teise häält wõib inimene järele aimata. Meil ei ole siin mitte Wenedigu kümnenõuukogu, ka mitte Hispania ketserikohus, kelle ette tunnistajad kaetud näoga tulewad. Kui õigel teel rändate, siis näidake meile oma nägu. Päälegi usun ma, et Boorist umbes pool pääd pikem olete, keda ma wäga hästi tundsin. Wõtke sellepärast nägu lahti!“

Sõnalausumata tegi Adam Boor näo ja pää lahti.

Kohkudes waatafiwad nõuunikud talle otsa. Ükse kõrwal seiswad wahid aga fofistafiwad:

„Kahe sarwega mees!“

„Nüüd näete mind oma ees, herrad. Mitte nii, nagu mind Sumal loonud, waid nii, keda mind inimesed moonutanud. Mina olen see tont, kellega fzebleriemad oma nutwaid lapsi hirmutawad, mina olen see imeloom, kellest reisirjad ja rändajad kohutusega jutustawad. Nüüd näete, miks ma oma nägu pean katma! Kui minu kohus mu laste wastu mind ei oleks sündinud, oleksin eluotsani oma üksikusse orgu jäänud, sellesse koledasse wangipõlwe, kuhu mind äraandja käsi tõuganud, aga maailm on minu eest iga-

westi kinni. Tahate teie, et ma sellesse pean tagasi astuma, tahate, et ma teie linna uulitsal kõndides kõikide südameid pean hirmu ja wäristusega täitma?"

Wärisedes pööras würst oma näo kõrwale.

"Katke oma nägu kinni," sõnas ta ja andis Malaczile märki, et Poysgai kutsutaks.

Sel filmapilgul astus Mihael Teleki sisse ja pööras end, kuuldes, et Poysgai järele mindi, würsti poole:

"Ta ei ilmu mitte, armuline herra. Kuulge, mis õhkel on sündinud; see puutub ka siia. Ma sain selle üle ju hommiku wara teatuse. Wangis olewa Kristof Paske wana teener nägi möödaläinud ööl, et üks wööras mees lossi oli sisse pugunud, ja leidis selle mehe, kui ta ukse wägiwallaga lahti murdis, lossiproua kaenlast. Teener pistis naese furnuks, mees aga põgenes. Kõra pääle juurde rutanud teenijad nägivad, et põgeneja Franz Poysgai oli. Mõrtsukas aga andis enda ise üles ja ootab nüüd siin ukse taga otsust".

Würst näitas käega, et ta sisse toodaks.

Kahe piigimehe wahel astus Johann sisse.

Ta nägu oli tõsine, aga mitte alandlik, jäält paistis julgus, aga mitte trotsimine wälja.

"Sa oled oma herra truudusetä abikaasa ära tapnud?" küsis würst wärisewal häälel.

"Seda ma tegin, herra."

Würst toetas pää kae najale ja mõtles; siis tõstis ta äkitselt pää üles ja ütles kindlal häälel:

"Herra Sarpataki, kirjutage meie otsus!"

Nõuunikud tõusivad püsti. Sügaw vaikuis walitjes.

„Esiteks: Kristof Pasko abikaasa mõrtsukas peab oma teo eest Sumalale wastust andma; siin maailmas saab ta nuhtlusest wabaks. —

„Teiseks: Kristof Pasko, keda ta oma abikaasa kuulmata kaebusega teotas, mõistetakse kõigest süüst lahti ja lastakse kõhe wangitornist wälja. —

„Kolmandaiks: Meie ette ilmunud Adam Boorile, kes Sumala abiga oma lastes troosti leidku, antakse kõik ta endine warandus ja omandus jälle tagasi ja saadetakse kõik teised, kes wahel ajal tema maa omale saanud, säält wälja. —

„Neljandaiks: Mitte siia ilmunud Franz Poysgai, kelle pääl teotaja, abielurikkaja ja äraandja süü seisab, peab, kus ta ka wiibib, kinni wõetama ja tagasi toodama. Ta peab eluaeg Adam Boori ori olema, kelle ta nii nurjatumalt ära andnud. —

„Selle meie otsuse täidesaatjaks määrame teid, herra Mihael Teleki.“

Nende sõnade järele tõusis würst ruttu püsti ja lahtus nõukogusaalist, sest ta ei tahtnud selle tunnistaja olla, mis ta otsuse tagajärjel pidi tulema.

Need, kellele ta nii suure armu oli lastnud osaks saada, ruttasiwad tema juurde, aga ta ruttas wälja ja wabastas oma käed nende palawate huulte eest. Ta pani oma toa uksegi lukku.

Ta keda tegi ta hästi, sest kui ta Pasko nägu sel filmapilgul oleks näinud, mil talle üteldi, et ta waba on ja ta abikaasa surnud, oleks see ta südames kõik pehmemad tundmused ära kihwtitanud.

„Oh, miks ei ole teie tema asemel mind ära tapnud!“ kiskendas õnnetu mees. „Mispärast ei lastanud teie mind enne teda ära tappa? Mispärast pidite tema ära tapma? Tema ilusast rinnast mõõk läbi pista, ta naeratawad filmad igawesti kinni suruda — oh, ma õnnetu, miks pidi see nii olema! Oh et ka mina tema kõrwal võiksin puhata!“ — —
Ka nüüdgi weel ei wäsinud ta teda armastamast. — —

*

*

*

Franz Poysgai põgenes Siebenbürgiaist otseteel Rooma ja lootis säält kaitset, sest et Rooma ja Siebenbürgia wahel waen walitses.

Uga ta ekkis.

Würsti käsul anti ta Siebenbürgia kohtute kätte, nagu seda sellekordse nõuuniku Johann Bethleni kirjad tõendawad, kus nendest asjadest pikalt ja laialt räägitakse.

Ühel päewal tuli würsti saadik Adam Boori juurde, kes waheajal kõik oma waranduse jälle oli kätte saanud. Ta elas wagusat elu ning wiibis ainult oma laste seltsis.

Malaczi, würsti saadik, fundis teda weel kord wõõraid nägusid nägema.

Adam Boor ilmus ja würsti koerapoisid wedasiwad ühe murtud mehe ta ette, kelle käed raudus ja kelle kaela ümber suur raudrõngas oli.

Niipea kui see mees oma ees seiswat Adam

Boori nägi, langes ta kohkudes põlwili; mitte sõnagi ei tulnud ta suust; ainult ta rind tõusis ja wajus ähkides.

Kalaczi wöttis ahela otša koerapõisi käest, andis selle Adam Boori kätte ja sõnas:

„See mees siin, kes praegu teie ees põlwitab, on Franz Poysgai, kes oma sõbra truudusetä wangi jättis ja tema mõisad omale wöttis. Selle süü eest on ta eluaegseks orjaks mõistetud. Kuni surmatunnini peab ta nüüd teie ori olema.“

Murtult langes Poysgai pää longu.

Su isa otsimisest saadik oli Karl Boor oma ja-hinuga kaafas kandnud; nüüd aga, mil ta seda inimest, kelle were sisse ta seda tahtis kasta, niisuguses olekus nägi, astus ta kõrwale ja wiskas noa kaugele enesest ära.

Adam Boor pühkis filmi, kui oma endist sõpra enese ees niisuguses olekus nägi.

„Kuda oled sa niisuguseks saanud? Sa ei ole mitte, kes sa olid! Mina aga olen feesama ifka. Tõuse püsti ja ole prii!“

Ragu wälk kargas Karl Poysgai juurde, päästis ahelad ta kaela ja käte ümbert lahti ja ulatas talle kää, et teda püsti aidata.

Poysgai aga ümises paar arusaamata sõna, liigutas end ette poole ja langes siis elutult näoli maha. Rabandus oli ta elule otša teinud.

Kristof Pasfo ei läinud enam ial Türgimaale. Ta lahkus würsti õuekonnast ja ei teinud riigiasjadesega enam midagi tegemist. Oma lossiaia kõige kaugemasse nurka laskis ta abikaasa haua pääle ilusa marmorisamba seadida ja istus ise säääl päewade kaupa.

Johannile määras ta eluaegse ülespidamise, ei rääkinud temaga aga ial ega lasknud teda oma ette tutsuda.

Tema testamendist leiti soow, et teda ta abikaasa kõrwale sängitataks.

Seda siis ka tehti.

*

*

*

Mõni aas'a hiljem lubas Sumal ka Adam Boori hinge ta põlatud kehast lahkuda. Ta oli ju ammu surnud; ta ei olnud mitte elu, waid ainult elukohta wahetanud.

Uga weel kaua aega liikus Moldau mägestikudes jutt kase sarwega mehest ja Wallahia emad hirmutasiwad temaga oma nutwaid lapsi.

Сид 40 коп.